nr. 6, iunie 1983

Proletari din toate țările, uniți-vă !

(anul LXXXIX, nr. 1162)

CONVORBIRI LITERARE

REVISTĂ LITERARĂ FONDATĂ DE SOCIETATEA «JUNIMEA» DIN IAȘI LA 1 MARTIE 1867
EDITATĂ DE UNIUNEA SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

VIOREL MĂRGINEAN „DELTA"

Sub semnul Congresului al IX-lea al Partidului Comunist Român

dialogul valorilor

S-a spus — și nu în puține împrejurări — că literatura ultimelor două decenii poate fi comparată cu aceea scrisă în oricare din marile epoci de efervescență culturală din trecut. Sigur că de la un punct înainte comparațiile sînt simple „figuri de stil", cîtă vreme e greu, mai ales în acest domeniu, să judeci o valoare prin alta, fiind vorba de valori care prin însăși condiția lor reprezintă unicate, lucruri irepetabile. Comparația necesită cu atît mai multe nuanțări cu cît ea are în vedere epoci care, în linia devenirii istorice, exprimă momente deosebite, iar în ce privește condiția scriitorului, locul lui în societate, avem iarăși nenumărate aspecte ce impun delimitări. Dincolo însă de toate distanțele și deosebirile fundamentale care separă o epocă de alta în istoria culturii, apar situații de similitudine, cum ar fi acelea în care putem vorbi de impasuri și stagnare, sau, dimpotrivă, de înflorire și expansiune a valorilor.

Ceea ce s-a creat în literatura românească după 1965 se situează într-un moment privilegiat al afirmării forței creatoare a poporului nostru. Și acest moment se leagă, indiscutabil, de un eveniment crucial în viața politico-socială a țării : Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român. Este evenimentul care a implicat România într-o nouă etapă a istoriei sale, o etapă a afirmării depline și decisive, în toate domeniile, tocmai a capacității creatoare a poporului. Congresul al IX-lea a ales în funcția de secretar general al P.C.R. pe tovarășul Nicolae Ceaușescu, comunistul exemplar de a cărui activitate în fruntea partidului, și a statului se leagă tot ce am înfăptuit în ultimii optsprezece ani. În toate împrejurările importante, de la tribuna congreselor și conferințelor naționale ale partidului, a congreselor culturii și educației, la întîlnirile pe care le-a avut cu scriitorii, tovarășul Nicolae Ceaușescu a vorbit despre realizările literaturii noastre de azi, o literatură valoroasă, expresie a unei epoci revoluționare fără precedent, realizări datorate implicării tot mai profunde a scriitorului în realitatea fierbinte, în munca eroică a celor ce făuresc prezentul și viitorul patriei. Avem aici semnul prețuirii de care se bucură azi, în România socialistă, creatorul de valori spirituale, cel care aduce la lumină tezaurul de sensibilitate, de frumusețe al poporului.

O activitate editorială prodigioasă, fără precedent, fixează cadrul material de expresie a vocației scriitoricești, cadru care a permis realizarea unui dialog, de asemenea fără precedent, între creatorul de literatură și cititorul de literatură. În asemenea împrejurări misiunea scriitorului e marcată de o profundă responsabilitate ; e responsabilitatea pe care o presupune rezonanța cuvîntului scris în milioane de conștiințe. Congresul al IX-lea, a însemnat pentru cultura noastră momentul impunerii unei noi calități bazate pe afirmarea unui principiu fundamental în aprecierea creației, principiu care este tocmai valoarea însăși. Această nouă perspectivă, determinată de specificitatea actului cultural, a înlesnit, pe temeiul concepției materialist-științifice despre lume și societate, afirmarea libertății de creație, diversificarea limbajului artistic. E ceea ce face ca genurile tradiționale ale literaturii — poezie, proză, dramaturgie — nu mai puțin critica și istoria literară, să etaleze o expresivitate de mare bogăție, ceea ce înlesnește tocmai cuprinderea și descifrarea nuanțată a problemelor complexe pe care realitatea le înfățișează azi scriitorului. În asemenea împrejurări n-au întîrziat să apară opere de referință capabile să fie așezate alături de ceea ce au realizat marii scriitori din trecut. Comparația, apropierea devine inevitabilă, cîtă vreme istoria literaturii nu este o listă de nume și titluri, ci un dialog neîntrerupt între autori, între cărți, între epocile în care s-au exprimat autorii și au fost scrise cărțile. O mare cultură este aceea în care valorile comunică prin timp, se susțin și se completează. Acest lucru este confirmat nu numai prin calitatea creațiilor originale ale culturii noi, socialiste, ci și de modul în care ea a recuperat marile valori ale trecutului, între care cele literare se află în prim-plan. Valorificarea moștenirii scriitoricești s-a impus nu numai ca o îndatorire, ci și ca un act cu profunde semnificații patriotice. Și e firesc să fie așa cîtă vreme o mare literatură este înainte de toate un act de patriotism.

C. L.

al patriei

Al patriei fiind ești dulce grai
sîmburul cald al grîului mi-e frate
se-aude luna cum coboară-n nai
în locu-acesta de eternitate.

În amfore purtînd pe sub pămînt
sudoarea muncii ne vedem părinții,
roata luminii curge peste noi
cînd înflorește-n țară ochiul minții.

Al patriei fiind ești graiul sfînt
și mierea lui este cămașă sfîntă
fîntînele de suflet se deschid —
părinții noștri din pămînt cuvîntă,

Și iarba face valuri de priviri
și apa-i ochiul nostru de vecie,
vorbim de patrie și sîntem miri
și-i sîntem toți zidiți la temelie.

Emilian MARCU

albina în cîmp spre apus

— mamei —

Departe cad albinele-n culori
disimulînd în miere prima rază
pe-un drum de zumzet — de uitate ori
ca un potir întors cinstit pe-o frază.

Miresme nu le intră-n contemplări —
mîndria florii suferă-n petale ;
stereotipe aripi în cîntări
dă timpului esențe ireale.

Puteri la capăt — se desprind de trup
„Albină tu — ce flori ai vrea la creștet ?"
„Nu le-am văzut, doar le-am adus în stup
cîmp către cîmp — iar lanul meu e veșted..."

Paul SĂN-PETRU

50 de ani de la crearea comitetului național antifascist

Se împlinesc în luna iunie cinci decenii de la crearea Comitetului Național Antifascist, moment important pentru dezvoltarea luptei poporului român împotriva fascismului, pentru apărarea păcii, a drepturilor și libertăților democratice, a independenței și suveranității României.

Înființat la scurt timp după ascensiunea hitlerismului la putere în Germania, în momentele în care fascismul încerca să cucerească poziții și în viața politică a societății românești, noua organizație a contribuit, sub conducerea Partidului Comunist Român, la mobilizarea clasei muncitoare și a altor categorii sociale la lupta împotriva „ciumei brune". „Evenimentele politice din perioada aceea — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu — evidențiază cu putere că în țara noastră, în rîndul maselor muncitoare, al cercurilor democratice largi exista o profundă ostilitate împotriva fascismului, a Germaniei naziste. Sînt cunoscute puternicele mișcări sociale care au culminat cu marile lupte ale muncitorilor ceferiști și petroliști din 1933, desfășurate imediat după instaurarea regimului hitlerist în Germania și care s-au înscris printre primele acțiuni revoluționare de masă ale proletariatului internațional împotriva fascismului". Creșterea pe plan intern a pericolului fascist, a agresivității organizațiilor acestuia, iar pe plan extern a tendințelor revansarde și revizioniste ale Germaniei hitleriste și ale sateliților ei, a ridicat în fața maselor problema organizării unei riposte adecvate. Obiectivele sub care s-a desfășurat activitatea pentru realizarea frontului comun al forțelor democratice — lupta pentru interzicerea activității organizațiilor fasciste, contra stării de asediu și cenzurii, pentru apărarea integrității frontariilor naționale, pentru amnistierea deținuților comuniști și antifasciști, — interesau în mod firesc păturile sociale cele mai largi.

Pentru apărarea democrației și intereselor naționale ale poporului român au militat în acești ani un șir de organizații democratice și antifasciste de masă create de partidul comunist. Tot în această perioadă apar numeroase publicații legale cu caracter democratic, progresist, se desfășoară o intensă activitate în rîndurile intelectualității pentru combaterea ideologiei fasciste, pentru apărarea și promovarea valorilor culturii naționale.

Comitetul Național Antifascist a continuat sub o nouă formă activitatea Comitetului Național Antirăzboinic, creat în 1932 și desființat de autorități în februarie 1933. Munca pentru punerea bazelor Comitetului Național Antifascist a început din luna aprilie 1933. În urma indicațiilor date de Partidul Comunist Român s-a creat un comitet de inițiativă, care l-a delegat pe profesorul Petre Constantinescu-Iași la Congresul mondial antifascist, ce a avut loc la începutul lunii iunie la Paris. După ce comitetul de inițiativă a reușit să organizeze în principalele centre comitete locale, la începutul lunii iunie 1933, s-a format Comitetul Național Antifascist. Componența Comitetului era următoarea : Iorgu Iordan, profesor la Facultatea de litere din Iași, membru corespondent al Academiei Române — președinte ; P. Constantinescu-Iași, profesor la Facultatea de teologie din Chișinău — vicepreședinte ; V. Gherasim, avocat, secretar ; Ilie Cristea profesor ; I. Mironescu, profesor la Facultatea de medicină din Iași ; Barbu Lăzăreanu, publicist ; C. Motaș, profesor universitar ; Iacob Sternberg, regizor ; Cicerone Teodorescu, poet ; Sandu Eliad, regizor ; Ilie Stănescu Ion Iliescu, Gh. Popa, muncitori tipografi, ceferiști, textiliști și alții.

Activitatea Comitetului Național Antifascist a fost direct îndrumată de Partidul Comunist Român, prin membrii de partid trimiși să acționeze în cadrul comitetului, unii în mod legal, iar alții în mod conspirativ. Pentru a aduce în conducerea Comitetului Național Antifascist, alături de înțelepciunea și experiența celor mai vîrstnici, entuziasmul tineretului muncitoresc, crescut de partid în focul luptelor revoluționare, C.C. al P.C.R. a însărcinat în acest scop pe tînărul comunist Nicolae Ceaușescu, înzestrat cu un deosebit simț organizatoric și de un impresionat dinamism.

Amintindu-și despre prima sa întîlnire cu tovarășul Nicolae Ceaușescu la Plenara Comitetului Național Antifascist, din septembrie 1934, P. Constantinescu-Iași nota : „Un tînăr cu părul negru ni s-a prezentat în calitatea în care a fost trimis. I s-a dat apoi cuvîntul și a vorbit cu o hotărîre care pornea din sinceritatea sa, din convingerea justeței tezei pe care o susținea, din însuși crezul său, căruia, se vedea lesne, i se dăruise".

Sarcinile pe care Comitetul Național Antifascist urma să le înfăptuiască au fost cuprinse în „Apelul" publicat la începutul lunii iunie 1933. „Strîngînd în jurul acțiunii antifasciste pe toți cei care lucrează cu brațul sau cu mintea la orașe și sate — sublinia apelul — vom putea stăvili în România triumful unui curent care poartă în el germenul de distrugere a tot ce e izvor de muncă și gîndire. Facem apel la unirea tuturor forțelor muncitorești, intelectuale să formeze pretutindeni, în toate orașele, satele, fabricile, birourile și cartierele din țară, comitete antifasciste". („Dimineața" din 11 iulie 1933). Rezultatele chemării adresate de Comitetul Național Antifascist s-au concretizat în numeroasele adeziuni din lunile următoare și prin crearea de comitete locale antifasciste în tot mai multe orașe ale țării. Astfel după comitetele locale din București, Iași, Cluj au urmat și cele din Galați, Chișinău, Cernăuți, Craiova, Botoșani, Brăila, Brașov și altele. Acest fapt a alarmat autoritățile care au cerut Inspectoratelor regionale de poliție „să ia măsuri pentru supravegherea activă a acestor organizații, la spate fiind acțiunile comuniste". Lărgindu-și sfera de activitate, Comitetul Național Antifascist a acordat o deosebită atenție atragerii tineretului din fabrici, din școli și de la sate, în lupta antifascistă. După ce au fost organizate grupe, asociații și ligi antifasciste, s-a creat Comitetul Antifascist al tineretului din România. În conducerea sa s-au aflat Nicolae Ceaușescu, muncitor, Grigore Preoteasa — student, Matei Socor — compozitor, Constanța Crăciun — studentă. În componența Comitetului Național Antifascist se mai găseau : Radu Cernătescu, Scarlat Callimachi, Tudor Bugnariu, Maria Tiulescu, Const. Lucreția-Vîlceanu și alții.

Comitetul Național Antifascist a desfășurat numeroase acțiuni atît în țară cît și în străinătate. În afara participării la Congresul antifascist de la Paris din 4—6 iulie 1933 reprezentanții săi, ai Comitetelor antifasciste ale tineretului și femeilor au luat parte la o serie de acțiuni organizate pe plan internațional, acțiuni de solidarizare cu lupta maselor muncitoare din Germania și Italia, precum și cu militanți ai mișcării antifasciste internaționale urmăriți de represiunile fasciste. Printre acțiunile mai importante desfășurate în țară, nu putem să nu menționăm Conferința din 9 — 10 septembrie 1934, care a întrunit 34 de delegați din București, Iași, Cluj, Chișinău, Constanța, Pitești, Botoșani și alte localități ale țării. Cu această ocazie a fost alcătuit un proiect de propuneri pentru un front unic împotriva fascismului adresat Partidului Social-Democrat, Partidului Socialist-Independent și altor organizații muncitorești și asociații ale intelectualilor. Aderarea Ligii muncii și a socialiștilor unitari la frontul de luptă antifascist și antirăzboinic, propus de Comitetul Național Antifascist, a constituit un important succes în vederea realizării unui larg front popular antifascist în România, în direcția căruia se vor canaliza eforturile ulterioare ale P.C.R. Pentru propagarea ideilor susținute și concentrarea maselor în vederea aplicării lor, Comitetul Național Antifascist a editat sau a folosit coloanele a numeroase organe de presă : „Cuvînt nou", „Clopotul", „Alte zări", „Veac nou", „Buletinul de acțiune împotriva fascismului", „Nu", „Viața universitară", „Caradașca" ș.a. Referindu-se la lupta desfășurată împotriva fascismului în perioada amintită, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază : Pentru apărarea democrației și a intereselor naționale ale poporului au militat în acești ani un șir întreg de organizații democratice și antifasciste de masă create de Partidul Comunist : Comitetul Național Antifascist, Asociația Tineretului Antifascist, Liga muncii, Comitetul Antifascist al Femeilor, Frontul Studențesc Democrat și multe altele".

Împotriva mișcării antifasciste, clasele dominante au luat măsuri severe urmărind înăbușirea ei. Au început să fie urmăriți membrii comitetelor antifasciste, să se pună la cale provocări, pentru ca, sub acuzația de „activitate comunistă", să se poată opera arestări.

Activitatea intensă a Comitetului Național Antifascist, desfășurată pe linia luptei pentru un larg front comun împotriva fascismului, a dat rezultate notabile care aveau să stea la baza activității Partidului Comunist Român din anii următori pentru crearea Frontului Popular Antifascist din România. La 25 noiembrie 1934 a fost instituită starea de asediu prin care au fost declarate în afara legii 32 de asociații printre care și Comitetul Național Antifascist. Au urmat numeroase procese intentate militanților și conducătorilor cunoscuți ai mișcării antifasciste din România. În aceste condiții, Partidul Comunist Român a acționat cu mijloacele cele mai potrivite pentru a transforma aceste procese, printre care un deosebit răsunet a avut cel de la Brașov din 1936, în care principalul acuzat a fost cunoscutul militant comunist și antifascist Nicolae Ceaușescu, în acțiunea de demascare a fascismului și a pericolelor pe care le reprezenta pentru civilizația umană, pentru independența și suveranitatea României.

Leon EȘANU

luceafărul — 100

memoria lui hyperion

Nu se poate pune la îndoială faptul că Hyperion, spirit luciferic — deschis oricărei mari înțelegeri asupra lumii — nu și-ar fi putut da seama că opțiunea lui pentru iubire (în schimbul nemuririi) nu este o atît de mare nesăbuință, cît mai ales o încercare de a trece de la ceva irevocabil consumat (cercul infinit, dar uscat și rece al cunoașterii) la altceva, neprecizat încă, dar prezent imperios **în amintire**, ca drept al revendicării la viață : „Și pentru toate dă-mi în schimb / O oră de iubire". În concepția lui Eminescu, sentimentul grav și înălțător al iubirii este egal cu veșnicia, **iubirea** constituind una din posibilitățile omului de-a atinge absolutul. Și dacă instinctul, intuiția îi spun Cătălinei toate-acestea, Hyperion le va fi știut dintotdeauna. În adîncurile insondabile ale ființei sale s-ar părea că stăruie unele amintiri despre o altă existență a sa, lipsită de „nimbul" nemuririi, dar aureolată de doruri păgîne de o mistuitoare voluptate. Hyperion își bănuie **începutul** în „chaos" : „Din chaos, Doamne, -am apărut / Și m-aș întoarce-n chaos", unde va fi fost un ins oarecare, bîntuit de patimi și, poate, de noroc dacă n-ar fi visat „o altă lege", la care, printr-un șir îndelungat de renunțări, a ajuns, dezvăluindu-ne, de data aceasta, cea de-a doua (și ultima) posibilitate a omului de a intra în nemoarte — **creația** —, aureolată de **cunoaștere**. Repaosul de care-i „e sete" și pe care-l imploră Demiurgului nu implică, numaidecît, și abdicarea lui Hyperion de la poziția și cuceririle sale ; este, mai curînd, încercarea lui finală de a-și atribui, prin cucerire, și **iubirea**, în virtutea unei împliniri totale, asemenea Demiurgului. Taina ultimă, însă, **dezlegarea enigmei demiurgice** i se refuză lui Hyperion. Cunoașterea lui nu poate trece dincolo de hotarul din urmă al înfățișării totemice. Acesta este stratul de bază al gîndirii eminesciene, fondul de îndoieli și certitudini sub care ni se relevă opțiunile lui Hyperion sînt asemănătoare cu cele ale lui Dionis (din nuvela **Sărmanul Dionis** scrisă, probabil, între 1870—1871 și apărută în revista „Convorbiri literare" — numerele din decembrie 1872 și ianuarie 1873), fapt ce presupune că viziunea cosmică a literaturii scrisă de Eminescu e de o coerență atît de precisă și constantă în timp încît frizează sistemul. Voința de a desluși enigmele universului, ansamblînd legilor fizicii erupțiile vulcanice ale spiritului, nu începe, nu se manifestă, într-un **moment anume** al vieții lui Eminescu, însemnînd ceva învățat, venit din exterior, ci face parte organică din **ființa** sa, din structura abisală a unei conștiințe, genetic dramatică. Percepția marelui poet asupra lumii are în vedere nu aparențele discontinui și haotice ale trăirii, ci forța unificatoare care vine din adîncuri ținînd să cuprindă într-un labirint urias firele ce duc la obîrșia ei. În evadările sale, folosindu-se de metempsihoză, Dionis își abate atenția de la o realitate implacabilă printr-o serie de aserțiuni și speculații intelectuale asupra universului, prin meditații adînci privind enigmele vieții (moartea), bucuriile ei (dragostea, visul, creația), în fond trăind și el, întocmai ca Hyperion, o uriașă utopie. Reprezentarea grafică a drumului imaginar parcurs de Dionis are forma unui triunghi, a cărui ipotenuză este pămîntul : el, Dionis, pleacă din **prezent**, prin amintire, în **trecut**, de aici în lună (idealul cosmic), unde i se relevă gîndul că-i însuși dumnezeu, și, concomitent cu această revelație, prăbușirea. La fel procedează Hyperion, numai că el coboară, direcția zborului său încrucișîndu-se cu cel al lui Dionis. Spirit „răzvrătit", seducător și aducător de lumină, cum îl numește Tudor Vianu, Hyperion este faustian, experiența sa tridimensională pornind din punctul în care voia să ajungă Dionis, ni-l prezintă ca pe un **inițiat**, conștient de puterea și nemarginile spațiului pe care se **știe** stăpîn. Ceea ce-i lipsește însă lui Hyperion este facultatea de a putea să instaureze în lume **„binele suveran"**, fericirea integratoare, care în afara iubirii, este imposibilă : „cum **înțelepciunea**, scria Immanuel Kant[1], considerată din punct de vedere teoretic înseamnă cunoașterea binelui suveran, iar, din punct de vedere practic, **potrivirea voinței cu binele suveran** (s.a.), noi nu putem atribui unei înțelepciuni supreme independente un scop întemeiat numai pe **bunătate** (s.a.). Căci acțiunea acestei înțelepciuni (cu privire la fericirea ființelor raționale) nu ne-o putem gîndi decît sub condițiunile limitative ale acordului cu **sfințenia**". (Prin „sfințenie", Kant înțelege **binele** suveran ca atribut al voinței demiurgice). Or, Hyperion, asemenea lui Faust și spre deosebire de Dionis, depășise mai multe trepte ale cunoașterii, fără să poată atinge, totuși, treapta supremă a puterii absolute, care stăpînește, deopotrivă, **binele** și **răul**. Ca înțelepciune și putere, Hyperion este superior lui Dionis, dar în fața absolutului, a Demiurgului, ei sînt egali, prin setea de ideal care-i nefericește, în aceeași măsură, pe amîndoi...

Revenind la basmele culese de Kunisch, trebuie subliniat de la început faptul că poemul **Fata în grădina de aur** (varianta versificată de Eminescu) nu mai păstrează structura basmului-izvor, prezentînd o serie de modificări importante. Între acestea, demne de tot interesul sînt cele care privesc chipul și modul de-a acționa al zmeului. El nu mai este zmeul știut de noi din mitologia populară, poetul numindu-l fie „zmău" („Un zmău o vede, cînd s-a pus să steie"), fie „Copil frumos ca luna nopții lunge", în alt loc, prin gura fetei, numindu-l „geniu" („O, geniu mîndru, tu nu ești de mine"), pentru ca Adonai (dumnezeu) să-l invoce sub numele de „demon" și „Eone" („cuvînt curat") : „Și tu ca ei voiești a fi, demone, / Tu, care nici nu ești a mea făptură ; / Tu, ce sfințești a cerului coloane / Cu glasul mîndru de eternă gură... / Cuvînt curat ce-ai existat, Eone, / Cînd Universul era ceață sură... ? Să-ți numeri anii după mersul lunei / Pentru-o femeie ? Vezi iubirea unei"[2]. Aceste denumiri țin de aparițiile, metamorfozate de fiecare dată, sub care i se înfățisează zmeul fetei de împărat. Astfel, prima oară — „Născut din soare, din văzduh, din neauă" — el îi apare fetei „un demon rătăcit din soare". Pătruns a doua oară în odaia ei, sub formă de „ploaie aromată lin", zmeul ia înfățișarea unui tînăr „încununat cu trestii", mut înger din tării. În fine, cînd zboară spre tronul „celui etern", spre a-i cere acestuia dezlegare de nemurire, el este din nou văzut ca un „Zmeu" (grafiat cu majusculă). Numele căpătate de Zmeu în varianta versificată de Eminescu semnifică, la rîndul lor, **calitatea** ori, după caz, **forța** personajului. Așa, de pildă, cuvîntul „daimon" înseamnă „cuvînt curat", iar substantivul propriu „Eone", înteles din perspectiva filosofiei lui Platon, presupune emanație a puterii divine, existînd veșnic. Față de simplitatea brutală sub care ne este înfățisat zmeul din basmul cules de Kunisch, în varianta versificată de Eminescu, aceluiași personaj îi sînt atribuite o seamă de trăsături, atît fizice cît și morale, care-i subliniază condiția nobil contemplativă de supraființă. S-ar părea că pe autorul **Luceafărului** l-a stimulat posibilitatea de a proiecta în portretul zmeului (puternic și melancolic) un fond bogat de reprezentări mitologice, definitorii pentru factura romantismului său din perioada de tinerețe.

Cert este că Eminescu, încă din varianta versificată a basmului **Fata din grădina de aur**, renunță la tot ceea ce, în povestea populară nu corespunde imaginii pe care el însuși o are despre ceea ce trebuie să însemne simbolul necuprinsului în spațiu și al veșniciei în timp. În viziunea eminesciană, zmeul apare „înnobilat" mult față de prototipul său folcloric, care, de regulă, nu numai în motivele culese de Kunisch, dar și în toate celelalte povești populare (cînd există), el întruchipează răul, forta terifiantă, răspîndind în jur superstiție și spaimă. Chiar dacă în basmul-izvor purtarea zmeului nu se justifică întrutotul această caracterizare nu i se poate nega, datorită acelei răzbunări brutale și terestre, care, în varianta eminesciană, capătă o aură metafizică și îndepărtată : „Un chin s-aveți : de-a nu muri deodată".

1) N. Bagdasar, Virgil Bogdan, C. Narly, **Antologie filosfoică** (ediția a doua revăzută și adăugită, Casa școalelor, 1943, p. 465).

2) Mihai Eminescu, **Opere alese, III** (Literatura populară), Scriitori români, E.P.L., Buc., 1965, p. 44.

Virgil CUȚITARU

viața asociației

■ **În ziua de 13 iunie 1983 a fost sărbătorit poetul Horia Zilieru, cu prilejul împlinirii vîrstei de 50 de ani. Festivitatea a avut loc la sediul Comitetului județean Iași de Cultură și Educație socialistă. Au participat** Alecu Floareș, **secretar al Comitetului județean Iași al P.C.R.,** D. R. Popescu, **președinte al Uniunii Scriitorilor din R.S.R.,** Traian Iancu, **director al Uniunii Scriitorilor,** Pavel Florea, **președinte al C.J.C.E.S., Iași. Au luat cuvîntul cu acest prilej,** Mircea Radu Iacoban, **secretarul Asociației scriitorilor din Iași, prof. dr. doc.** Const. Ciopraga **și** D. R. Popescu, **președinte al Uniunii Scriitorilor din R.S.R. După festivitate a avut loc o întîlnire tovărășească la sediul Asociației scriitorilor din Iași.**

■ **În cadrul „Decadei cărții românești" (23 mai — 1 iunie) s-a organizat în orașul de reședință cît și în județ ediția a XV-a a „Salonului ieșean al cărții". Și-au adus contribuția la diferite lansări de cărți, vernisaje ori șezători literare : Constantin Chiriță, Corneliu Sturzu, Pavel Florea, Mihai Drăgan, Mircea Radu Iacoban, Vicențiu Donose, Andi Andrieș.** ■ **Actuala ediție a „Decadei" a prilejuit deschiderea unui nou ciclu de acțiuni literare și la Mircești unde Mihai Drăgan a conferențiat despre „Vasile Alecsandri — contemporanul nostru".** ■ **Grigore Ilisei, Constantin Munteanu, Cristian Livescu, Constantin Ciucă și Constantin Coroiu au participat la o întîlnire cu muncitorii Combinatului chimic Săvinești cu tema „Realitatea muncii și literatura".** ■ **La festivitatea de deschidere a colocviului național studențesc „Mihai Eminescu" a vorbit Const. Ciopraga despre „Luceafărul — capodoperă a poeziei românești și universale".** ■ **Horia Zilieru și Val Condurache au prezentat, la Casa cărții din Iași (vineri, 27 mai), volumul de versuri „Play-beck, ființa lucrurilor" de Adi Cristi.** ■ **La vernisajul expoziției de pictură și grafică a Tiei Peltz de la Școala interjudețeană de partid Iași a vorbit Const. Ciopraga.** ■ **La „Casa Sadoveanu" Emil Brumaru s-a întîlnit cu membri ai cenaclului literar de la liceul „Mihai Eminescu" din Iași.** ■ **În cadrul Decadei cărții românești și în preajma zilei de 1 iunie la Biblioteca „Gh. Asachi" și la Școala generală nr. 22 din Iași, scriitorul Constantin Chiriță s-a întîlnit cu mulți dintrei cei care sînt pasionați cititori ai „Cireșarilor".**

Cu acest prilej a fost vernisat Salonul cărții pentru copii și expoziția de desene „Patrie română, țară de eroi".

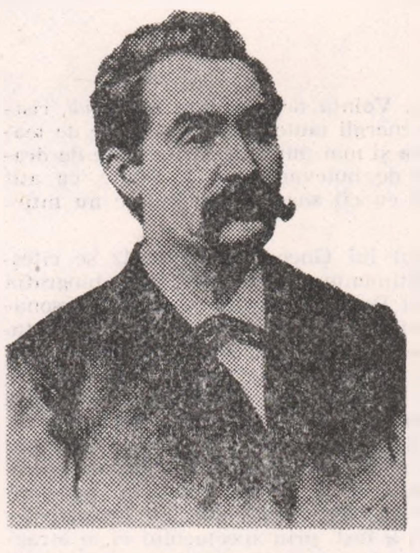
■ **În cadrul Zilelor Culturii din orașul Siret (jud. Suceava) au avut loc ample manifestări culturale organizate în întreprinderi, școli și instituții. La întîlnirile cu publicul organizate cu acest prilej au participat** Corneliu Sturzu, **Ion** Popescu-Sireteanu **și** Florin **Bratu.**

Cenaclul „Junimea" (115—116).

ÎN ȘEDINȚA din 13 mai a citit Daniel Pișcu (poezie). Invitat de onoare a fost prozatorul Corneliu Ștefanache **care a participat la un dialog pe teme de creație și a citit un grament dintr-o viitoare carte, predată Editurii „Junimea".**

ÎN ȘEDINȚA din 27 mai au citit Nicu Florea, Chiriac Samoilă și Florin Zamfirescu. **Au vorbit Horațiu Ion Lașcu, Carmen Gheorghiu, Sorin Antohi, Lucian Vasiliu, Gabriela Scurtu, Constantin Iftenie, Monica Ciotorescu, Suzy Steinberg. Invitatul de onoare, poetul** Marin Sorescu, **a acordat un interviu și a citit din cel mai recent volum al său,** Fîntîni în mare.

■ **TSUNEO IKEDA, Vicepreședintele Asociației de prietenie Japonia — România, Președintele editurilor** Kobunsha **și** Nippon Sports Publishing Company **și AKIKO IKEDA, Președinte la** Kobunsha International Ltd. **au avut convorbiri, la Asociația scriitorilor, cu Mircea Radu Iacoban, Secretarul Asociației și, la „Junimea", cu Andi Andrieș, Directorul editurii.** ■ **Secretarul Asociației scriitorilor din Iași, Mircea Radu Iacoban, a participat la festivitățile comemorative de la Stupca (județul Suceava) prilejuite de Centenarul Ciprian Porumbescu și, la Botoșani, la spectacolul de gală cu filmul „Escapada".**

despre familia lui eminescu

Într-o seară de noiembrie 1952 am cunoscut prin avocatul și astăzi scriitorul Doru Cosma, pe doi dintre urmașii în viață ai lui Eminescu, în posteritatea fratelui acestuia, căpitanul Matei Eminescu și am rămas surprins de asemănarea lor și fizică și a firii eminescie.

Ecaterina Eminescu-Persu, se munica printr-un chip ce se suprapunea distincției și Ralucăi „dulcea mamă" bunica ei și Aglaiei Eminescu, căsătorită prima oară (profesorul bucovinean de pedagogie Ioan Droghli și a doua oară cu căpitanul Henrik Gareiss von Döllitzurm.

Am frecventat-o în cîteva rînduri la locuința sa din București și în 1969 la solicitarea ce i-am făcut mi-a dăruit un autograf cu amintirile sale din familie, legate de sora poetului Aglae, care cultivase strălucit arata scenică, apreciată și de Titu Maiorescu și de întreaga presă bucovineană a timpului ei.

Iată transcrierea prețiosului autograf ce posed de la Ecaterina Eminescu-Persu :

„Există o vârstă la care nu ne mai este permis să privim în viitor, o vârstă la care zilnic orele se încară cu amintiri.

Poate că această prezență zilnică a amintirilor face ca ele să nu se șteargă niciodată. La 40 de ani de la moartea tatălui meu Matei Eminescu figura lui îmi apare ca-n timpul copilăriei mele.

Tatăl meu era un om sever, de un cavalerism aș putea zice romantic, statornic și în prietenie și-n adversitate și de o ironie incisivă. Am impresia că, dintre toți frații și surorile lui, Aglae, era cea mai iubită. Faptul că i se părea că semăn la fizic cu mătușa mea, făcea din mine copilul lui preferat. Nu-mi dădeam seama dacă, în adevăr există această asemănare fiindcă eram copil cînd am cunoscut-o pe Aglae.

Mi-aduc aminte. Eram mică, n' intrasem încă la școală, cînd a venit la noi sora tatii Aglae Drogli a doua oară căsătorită cu căpitanul Gareiss s-a oprit la Mizil ca să ne vadă pe noi nepoții ei de frați.

Mama ne spunea : „Mătușa voastră de la Cernăuți" și i-a pus la dispoziție o cameră spațioasă să fie liniștită. A stat o zi și o am și acum în minte, brunetă, distinsă, trecînd cu fereală și totuși cu zîmbet comunicativ, deși pe chip urmele suferinței îi ascuțiseră pomeții.

Ecaterina Eminescu Persu"

De colonelul Gheorghe Eminescu, astăzi în viață, mă leagă încă din seara primei noastre întîlniri de-acum trei decenii, o împărtășită prietenie și o caldă admirație pentru virtuțile sale umane și scriitoricești, ca autor al valoroasei monografii închinată lui Napoleon și Revoluți franceze de la 1789, pentru care a primit felicitările Șefului casei lui Napoleon I, prima, în două volume apărută în Editura Academiei R. S. România și a doua aflată în manuscris și planificată mai de mult să apară în Editura „Junimea" de la Iași.

Tot în 1969, Colonelul mi-a dăruit alăturatul autograf asupra părinților săi.

„La 120 de ani de la nașterea lui Mihai Eminescu și a 40 de ani de la moartea celui mai mic frate al lui Matei, aș vrea să folosesc momentul pentru a prezenta sumar personalitatea singurului fecior al Căminarului, care a trăit pînă în 1929, și singurul care a lăsat urmași, prin care se mai continuă astăzi familia de la Ipotești.

Poate că aceste rînduri nu și-ar fi găsit rostul dacă ceea ce s-a scris pînă acum despre tatăl meu n-ar fi atît de departe de adevăr. Meritul de a fi prezentat pentru prima oară într-o imagine obiectivă personalitatea lui Matei Eminescu revine lui Augustin Z. N. Pop. O prezentare fugară și cîteva amintiri vin să întregească imaginea pe care ne-o dă eminentul istoric literar.

Fost ofițer, Matei Eminescu se împacă greu cu disciplina rigidă care înăbușea orice personalitate. Fost elev al Institutului Politehnic din Praga, cu o cultură superioară camarazilor săi, vorbind curent franceza și germana, decorat de șase ori pen' actele de bravură în războiul din 1877, Matei Eminescu cu minimum de concesii făcute moravurilor de atunci ar fi putut ușor atinge treptele cele mai înalte ale ierarhiei militare. Refractar compromisurilor, incapabil de acte de platitudine, avea, ca și Mihai, acea mîndrie morală și aceeași statornicie în convingeri. De altfel asemănarea cu Mihai nu se oprea aici. Înzestrat cu o memorie la fel de excepțională, avea același cult pentru trecutul nostru istoric, iubea cu pasiune poezia și împărtășea aceleași convingeri politice.

În peregrinările sortite ofițerilor Matei Eminescu a poposit un timp în Reg. 32 Dorobanți cu garnizoana în micul orășel Mizil, căruia umorul lui G. Ranetti îi crease o mică celebritate prin comedia „Romeo și Julieta la Mizil".

Aici se căsătorește cu Ana Condeescu, sora lui Leonida Condeescu, intim prieten al lui I. L. Caragiale și pe care marele dramaturg l-a imortalizat în schița „O zi solemnă". Cine a stat să numere cîte zile, dar mai ales cîte nopți au petrecut Caragiale și Ranetti la via din Vadu-Săpat a lui Leonida Condeescu ? Dacă Gr. Tocilescu, rectorul Universității se asocia din cînd în cînd acestor petreceri, Matei Eminescu niciodată. Resentimentele lui față de marele dramaturg erau fățișe. Matei Eminescu nu-i ierta lui Caragiale de a fi jucat rolul de Cătălin în legătura dintre Mihai și Veronica Micle.

Imaginea unei personalități șterse pe care ne-o dau despre Matei Eminescu scriitori de primă mărime este o concesie făcută stilului în dauna adevărului. Dar mai mult decît în frazele savant cizelate, adevărat personalitatea a lui Matei Eminescu o găsim în documentele timpului. Am în față Memoriul din armată al tatălui meu, din care voi face cîteva spicuiri.

În 1878, colonelul Teleman, comandantul lui de regiment din timpul războiului, îl notează : „În serviciu are nevoie de un comandant autoritar. Inteligent și-i place mult a se instrui. În companie s-a condus foarte bine în toate ocaziile. De o capacitate rară și foarte cinstit".

În 1882, generalul Cerchez scrie : „Caracter loial și mîndru. Studios și serios".

În 1890, generalul Racoviță : „Caracter loial și cavaleresc. Capacitate și calități rare. Incapabil de a tăgădui un adevăr chiar dacă i-ar fi nefavorabil".

Și mai revelatoare este foaia de pedepse, din care se vede curajul de a înfrunta șefii pe care nu-i socotea la înălțimea gradului.

În 1881, colonelul Gramont îl pedepsește cu opt zile arest de rigoare „pentru că a calificat pe domnul colonel Șerbănescu borfaș politic și colonel de contrabandă".

În 1885, colonelul Cuciuc îi dă alte opt zile pentru că a calificat pe domnul general Angelescu „un tîlhar în capul unui Corp de Armată".

În 1889, este pedepsit cu 60 de zile închisoare pentru refuz de a executa un arest ordonat de colonelul Capșa.

În fond, Matei Eminescu era un antimilitarist. Deseori îmi spunea că armata este o instituție menită să dispară. Nu vorbea niciodată despre actele lui de bravură, pentru care fusese totuși decorat de șase ori și nu purta niciodată decorațiile.

Sub aparența unei excesive severități, Matei Eminescu era un sentimental pe care nu-l puteai intui decît în momentele cînd recita din poeziile lui Mihai. îi plăceau mai ales poeziile filozofice, și dintre ele cea preferată era „Melancolie".

Ca un simbol al unității sufletești indestructibile a neamului românesc, întîmplarea a făcut ca Mihai să odihnească în pămîntul Munteniei, Matei pe plaiurile Ardealului și părinții în Moldova.

Mai multe decît oricare din frații poetului, Matei merită să scape uitării definitive.

G. EMINESCU"

Cu colonelul Gheorghe Eminescu, deșirînd firul amintirilor dintr-un lat într-altul despre tatăl său și despre Eminoviceni, am străbătut țara de la Baia-Mare pînă pe Litoralul nostru, de la Craiova, la București, Botoșani și pînă la Suceava, de la Cluj la Oradea, la Arad și Timișoara pînă la Ipotești și Călineștii lui Cuparencu, unde și astăzi proliferează colateralii poetului din neamul său patern.

Astfel, în sute de localități, fiul lui Matei Eminescu, colonelul Gheorghe Eminescu a fost aplaudat pretutindeni, de zeci de mii de auditori și cititori ai săi, înconjurat fiind permanent cu deosebit respect și vădită admirație.

Cu prilejul unei sesiuni de comunicări științifice de la Deva în 1973, Colonelul Gheorghe Eminescu a evocat și alte amintiri despre cămina' despre tatăl său Matei și despre numeroase alte circumstanțe din propria-i familie, apărute în interesanta culegere de referate *Profil eminescian* din același an (pp. 71—119).

Augustin Z. N. POP

eminescu și ovidiu: convergențe și afinități

Fiecare lectură a celor doi poeți ne prilejuiește — în paralel — tot atîtea reflecții poetologice. Am relevat într-un șir de exegeze anterioare unele teme, motive și simboluri comune lui Eminescu și Ovidiu, precum : „stricarea mașinii lumii", prezentă în *Epigonii*, *Lacul*, captat nu rareori în imagini asemănătoare — ca spațiu închis opus deschiderii mării, thalassice, frecventă și aceasta la Emnescu, dar neasumată de geniul ovidian, în același spirit. „Copila" romanticului Eminescu este aproape un calc (involuntar sau voluntar) al faimoasei puella ovidiene căreia ambii îi atașează calitatea de *docta* — inițiată sau dispusă să se inițieze în tainele iubirii, precum Cătălina *Luceafărului*. „Cîntecul cel etern neisprăvit" sună ca o replică modernă — opinăm — a acelui *carmen perpetuum* a lui Ovidiu.

Ne propunem să relevăm cîteva aspecte noi ce țin de familiaritatea spirituală a celor doi poeți, elegiaci înainte de toate — „martiri" și sectatori damnați ai „pajului Cupidon".

Epistolografia erotică latină desăvîrșită de geniul lui Ovidiu, mai ales în *Heroidele* sale — colecție de scrisori ale cuplurilor legendare de amorezi și continuată apoi în *Triste* și *Pontice*, în elegiile adresate soției de poetul din Pont, își găsește un corespondent în răvașul amoros al fiului de domn, erou și el, transcris de Eminescu în *Scrisoarea III-a*. Inserția acestor stihuri într-un poem epistolar de o mai amplă respirație trădează pentru un ochi atent aceeași modalitate de a-și reprezenta funcția epistolei erotice ca mijlocitoare la amîndoi poeții a ceea ce ar fi avut de rostit autorul (dacă n-s-ar fi sfiit) prin viu grai. „Din carte (= „scrisoare" — n.n.), nu din gură" — așa sună un hemistih ovidian *(Pontice* I, 7, 2) care se acoperă aidoma cu înțelesul și expresia răvașului eminescian susmenționat : „Din vale de Rovine / Grăim, Doamnă, către Tine / Nu din gură, ci din carte / Că ne ești așa departe..."

Dorul românesc, în expresia eminesciană, izvodit din străfundurile ethosului și pathosului popular își află un străvechi atestat în ... *desiderium*, adeseori marcat la Ovidiu, în exilul tomitan, departe de Roma, de accentele emoționante ale *dorului de țară*, cum citim în răscolitoarea scrisore către Rufinus : „Cu ce-i vrăjește oare pe toți pămîntul țării, / De nu-l mai poate nimeni de-a pururea uita" *(Pontice*, I, 3, 35—36), versuri pe care le-ar fi subscris integral genialul și „înalt-visătorul" bard carpatin. Mai mult, sublinierile nostalgice din epistola adresată de Ovidiu, tot din țara geților, soției, Fabiei *(Triste* III, 3), cu toate disocierile pe care le comportă, se înscriu ca „dorințele din urmă" ale îndureratului și însinguratului poet latin, întocmai ca „testamentul" eminescian din *Mai am un singur dor* („Supremum desiderium").

Imaginea exilatului Ovidiu n-încetat să-l tulbure pe poetul român care l-a redat în graiul tracoromanic un distih în temă, extrem de semnificativ, vizînd însingurarea și abandonarea surghiunitului : chiar și termenul în sine („exilați în stînci bătrîne" — „exilat în stînce sure") din *Memento mori* și din alte locuri ne îndreaptă cu gîndul la destinul amar al poetului latin.

Dar nu numai elegiacul, ci și Ovidiu inegalabilul plăsmuitor de mituri este avut în vedere de Eminescu, atunci cînd poetizează adesea pe marginea „mitelor", cînd condeiul măiestrit zugrăvește imaginile „uriești" (frecvente și în proza eminesciană strămutate din Ovidiu, dar și din folclor), ceea ce se traduce la ambii cu „fantasticele" deci miticele reprezentări ale realității captate în poezie. În context, și toposul *înmărmurit*, atît de specific eminescian își află poate corespondentul în multitudinea redării de către Ovidiu a mediului „marmorean" — înghețului perpetuu ce-i obsedează ființa umană și artistică. Mărturie în același sens stă și tratarea mitului *Pygmalion*, fixat pentru prima oară în poezia lumii de autorul *Metamorfozelor*, în toată complexitatea lui, și răsfrînt — cum am arătat cu alt prilej, cu mijloace artistice moderne în tulburătorul lied eminescian *Apari să dai lumină*, exact pe aceleași motiv ovidian.

În registrul erotic, romanticul clasicizant Eminescu se întîlnește nu de puține ori cu clasicul Ovidiu, precursor — cum a relevat și G. Călinescu — al stării de spirit romantic.

Venus Anadyomene — cîntată de Eminescu — Venera „ieșită din spuma mării" este o imagine comună amîndurora (v. Ovidiu, *Triste*, II, 527—528 ; cf. *Pontice* IV, 1,20—30) ; poezia se definește la amîndoi ca un „voluptos joc de icoane", iar *Cupidon* adesea în reprezentările lor urzește mereu al „dragostei război", ca în catrena eminesciană, de transparentă inspirație populară, din postumele *Strigături*, unde chipul lui *Amor* ne este înfățișat cu atributele lui specific ovidiene, precum în distihul următor : „Tolba dragoste-i de aur, / Dar săgeata-i ortăvită-i". Contextul versurilor lui Eminescu din care am citat mai sus se configurează, ca un admirabil comentariu, — tot șăgalnic, ca și la Ovidiu în *Amoruri* — predilect însă și la alți elegiaci ai Romei : Catul, Tibul, Properțiu, fixat de ei în formula *militat omnis amans* („iubețul luptă necurmat").

Dar celor doi „captivi" ai lui Eros nu putea să le scape nici momentul dureros sădit în suflet de marea aventură erotică. Amorul e la poetul nostru „prilej pentru durere" — la confratele latin „toate sînt numai semne de dureros amor" *(Triste* IV, 3, 28), marcat în răstimpuri la amîndoi de efectul catartic al *plînsului*, al *lacrimei* — „și-n plîns e-o desfătare" — cum se exprimă poetul latin în aceeași epistolă din surghiun soției.

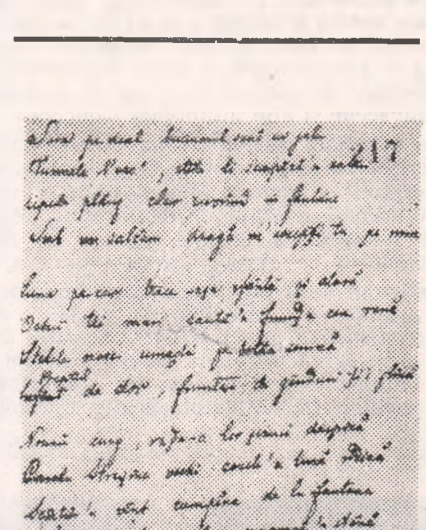
Condiția poetului ‚purtător la Eminescu al „cîntului cel etern neisprăvit" *(carmen perpetuum* al lui Ovidiu) este determinată la ambii de sacralitatea orfică a actului creator Ovidiu, în exil, nu încetează să se lase subjugat și mîngîiat de „avîntuacela sacru", de „sfînta poezie" ce i-a pecetluit, ca și lui Eminescu, destinul de om și de artist. La ambii încolțește însă în răstimpuri și grava interogație asupra acestei „trude" ce li se pare „vană" *(studium inutile)* și chiar „fatală" — îndeosebi în cazul lui Ovidiu. Aici ei găsesc și accentele comune ale frustrării : „Ah, de cîte ori voit-am ca să spînzur lira-n cui" — ceea ce sună ca o replică peste milenii la versurile dintr-o epistolă tomitană a lui Ovidiu *(Triste* V, 12, 45 și urm.). Tot ca un însemn al frustrării, subsumată „mizeriei comune" — cu note schopeuhauriene, la Eminescu — se înscrie la ambii imaginea orfică a „brațului întins în deșert".

Ar fi de cercetat și polivalența semantică a „norocului" eminescian, implicat în ethosul nostru popular, confruntat cu înțelesurile lui multiple și la Ovidiu, așa cum transpar ele într-o elegie pontică adresată „unui amic necredincios" (IV, 3, 31 și urm.).

Sistemul de convergențe și afinități, schițat doar aici, la cei doi barzi ai amorului se cere completat, chiar și fugar, cu sensurile atît de apropiate ce le atribuie „artei", strămutată de ei în plan social, în jocul „astuților" la Eminescu, dar și reținută în panoplia „plăcerilor șirete". Termenul *ars*, în înțelesul atît de rafinat și plurivalent din textele ovidiene (meșteșugire, ingeniozitate, alături de vicleșug) — preluat și de Goethe — concordă cu cel eminescian din *Glossă* : „Și-nțelegi din a lor artă / *Ce e rău și ce e bine*" — și din alte locuri.

Candoarea este elementul, datul primordial al poeziei — ne sugerează mereu Ovidiu și Eminescu ; arta însă este bivalentă, complement și oponent al ei — și reprezintă la ambii teritoriul infinitelor „meșteșugiri", al „incifrării", al „descifrării" tuturor valențelor, opțiunilor și tribulațiilor omenești.

Grigore TĂNĂSESCU

manuscris eminescian

fictiune și iubire

Cu noul roman al lui Costache Olăreanu, **Avionul de hirtie,** sîntem, cel puțin la prima vedere, departe de focurile de artificii din **Ficțiune și infanterie** ; acesta din urmă se încadra, așa cum am încercat să arăt la momentul potrivit, printre ceea ce s-ar putea numi „romane ale romanescului" ; **Avionul de hîrtie** este un roman de dragoste, a cărui tramă epică, de o perfectă banalitate, respectă, pînă la un punct, toate exigențele genului : eroul se îndrăgostește, suferă, e gelos sau, dimpotrivă, stîrnește gelozia partenerei și, finalmente, se desparte de cea în care, un timp, investise aproape toate resursele sale sufletești. Nu aici stă, desigur, interesul romanului, și nu voi insista asupra acestui aspect deși, citită astfel, cartea poate mulțumi și interesa pe orice cititor, mai mult sau mai puțin pretențios. Dar Costache Olăreanu e un scriitor prea subtil pentru a practica o asemenea narațiune „inocentă". În primul rînd, romanul operează o serie de trimiteri, unele evidente altele voalate, și nu neapărat întotdeauna parodice, la cupluri, intrigi și situații romanești binecunoscute. Să luăm o primă situație relevantă : inferioritatea spirituală (culturală și sufletească) a femeii. Partenera protagonistului e posesoarea unui bagaj cultural care nu trece dincolo de Cronin, revista „Cinema", grupul **ABBA** și șlagărul „I have a dream" ; eroul e, în schimb un om deosebit de cultivat, rafinat chiar, neacordînd prea multă importanță defectelor iubitei pentru că aceasta e, de fapt, „fructul" proiecțiilor sale în imaginar : „Iubita ca obiect de artă. E singura cale de supraviețuire în amor. **Să contribui,** în fiecare clipă, la construcția ei aeriană, să-i **îndrepți** lipsurile prin adaosuri poetice rafinate, cu timpul să-i înlocuiești chiar făptura reală cu una fabricată de tine. Defectele să devină piste pentru zborul metaforelor. Să ai extraordinarul talent de a lucra la frazele ei cele mai banale cu îndărătnicia unui bun autor dramatic. (...). În sfîrșit, să fii atît de cucerit de propria-ți creație încît nici să nu mai conteze dacă te iubește sau te înșeală, dacă e sinceră sau se preface. Ea să devină o actriță iar tu acel autor indulgent care știe că, în pofida unui joc oricît de prost, personajul trăiește, e nemuritor". Inegalitatea din cadrul cuplului ne trimite la Swann și Odette, la Narator și Albertine, la Sandu și partenerele sale, după cum tot la Proust și Holban trimite și îndirjirea de a construi în imaginar, de a „modela" obiectul erotic după chipul și asemănarea fantasmelor eroului. De Camil Petrescu amintesc cel puțin două scene : episodul Romocea, un fel de seducător de profesie, care îi face curte eroinei și care e o variantă a lui G. din **Ultima noapte**... și, mai ales, scena în care naratorul își „meditează" iubita pentru un examen, scenă ce e o versiune comică a celebrei „lecții de filosofie". Și poate că nu e lipsit de interes nici faptul că personajele fac o excursie la Bălțătești, loc de referință în topografia romanului erotic românesc. Toate acestea dau o altă dimensiune cărții lui Costache Olăreanu, situînd-o într-un spațiu literar specific, cu peisaje familiare ce se lasă ușor „citite" la o privire mai atentă. Asupra acestei funcții a cărților insistă eroul însuși : „Zadarnic, tot nu înțelegeai. Acum pot să-ți spun și **de ce.** Pentru că nu puteai **citi** acele lucruri, n-aveai deprinderea spațiului imprimat. E aproape paradoxal, dar cartea te învață nu numai să citești un text, ci să citești și coloanele lui Bernini, și un peisaj, să te citești și pe tine însuți, să pricepi și decupajul unui film inteligent". Și adaog : cărțile nu numai că te învață, dar te și **obligă** să citești altfel alte cărți. Nu e cazul să amintim aici teorii savante asupra rolului mediator al lecturii : să notăm doar că, la jumătatea drumului dintre experiența autentică (sau, mă rog, ce dă impresia autenticității, ceea ce, literar vorbind, e același lucru) și experiența livrească, aventura sentimentală povestită în **Avionul de hîrtie** instituie în același timp un sistem de „semne" ce ne determină să o „decodăm" într-un anume fel.

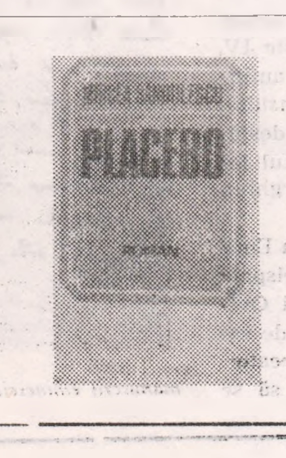
Dacă am vorbit pînă aici de lectură (sau, mai exact, de cîteva din lecturile posibile), să vedem acum care sînt implicațiile și finalitatea confesiunii protagonistului. Modalitatea pe care acesta o adoptă e și ea de un convenționalism ce bate la ochi : scrisoarea. Romanul va fi, prin urmare, o lungă mărturisire, ce se lungește pe măsură ce eroul își amintește de alte scene și alte întîmplări. Concepută inițial ca o banală misivă ce marchează o ruptură, scrisoarea se transformă, pe nesimțite, într-un veritabil ... roman. Metamorfoza e explicată, cu aceeași acuitate, tot de narator : „Am recitit tot ce-am scris pînă acum și am ajuns la concluzia că aproape devine altceva, că tu ești mai mult un pretex și că imboldul de a continua este prea puternic pentru a mai încerca să pun punct. Cred că o astfel de stare o încearcă orice om (cît de neștiutor ar fi el) atunci cînd depășește un anumit număr de pagini (fie ele autobiografie, epistolă, memoriu sau orice altfel de scriere de genul acesta). Mai cred că **scrisoarea,** ca tip de comunicare, cu cît mai multe detalii, stă la baza romanului. (...). Iată de ce azi dimineață, pe la 9,30, cînd m-am așezat la birou ca să-ți scriu, m-am simțit (și aș vrea să nu zîmbești), m-am simțit **scriitor.** Tu, ca cititoare eventuală a rîndurilor mele, te aflai undeva, în fundul unei prăpăstii, abia te mai zăream. Dar presimțirea lecturii de către altcineva a prozei mele m-a făcut dintr-odată să nu mai fiu ușuratic, să-mi cîntăresc cuvintele, să caut să fiu interesant cu orice preț, chiar mințind". Deși spuse pe un ton aparent frivol, aceste idei conțin adevăruri incontestabile : scriitorul potențial se transformă, o dată depășit un anumit prag, într-unul conștient de propriul lui statut, iar existența fie și doar a unui singur cititor virtual modifică finalitatea scriiturii, „falsificînd-o", făcînd-o să devină, așadar, literatură. Nu alta era situația în romanele lui Holban, la care obsesia „destinatarului" orienta într-un anume sens confesiunea. Și, tot ca la autorul **Ioanei** chiar dacă, devenind literatură, mărturisirea prin scris nu mai poate beneficia de garanția autenticității, ea are, în intenția eroului, o valoare terapeutică, ceea ce îl va face pe personaj să cadă în capcana pe care, fără să vrea, și-a întins-o el singur: ajunsă ființă „de hîrtie", partenera sentimentală ajunge să fie mai obsedantă, mai acaparatoare decît atunci cînd era (doar) o ființă reală : „Descătușîndu-mă, prin scris, de tine (sentiment pe care l-am avut mai ales la începutul acestei scrisori), deci, cu alte cuvinte, încercînd să te descriu pentru a te **distruge,** pentru a scăpa de obsesia chipului tău real, ți-am creat, fără să vreau, un alt chip, o altă imagine, cu mult mai puternică decît cea dintîi. Ficțiunea mea (pentru că în aceste pagini ai devenit aproape o ficțiune) mă terorizează cu mult mai mult decît ai reușit tu, în carne și oase, cu armele tale atît de ascuțit feminine, să o faci". De aici, explică eroul-proaspăt-scriitor, o instinctivă fugă de esențial, de definitoriu, și o căutare a unui refugiu în detaliu, în considerații secundare, nesemnificative, adică tocmai acele lucruri ce dau în și mai mare măsură senzația literaturii. Treptat, eroul-proaspăt-scriitor începe să aibe obiceiuri de adevărat profesionist : „Se zice că Stendhal, întrebat odată care îi era ocupația, ar fi răspuns : «Studiez caractere !» Ei, da ! uite o ocupație serioasă. Cu nimic mai prejos decît altele. Am început, de altfel, și un alt caiet în care transcriu observații dintre cele mai năstrușnice asupra oamenilor întîlniți. De-ai ști ce pasionantă este o asemenea îndeletnicire ! E ca o treabă de colecționar, grăbit să adauge seriei de obiecte mereu alte și alte lucruri interesante". Sau să-și imagineze alte ipostaze posibile ale „genului" pe care, de voie de nevoie, a ajuns să-l ilustreze : „Imaginează-ți, de pildă, un roman de dragoste polemic. Cred că așa ceva nu s-a mai scris. Sau eu nu cunosc. Un război pe hîrtie între doi amorezi. Un război în care să se folosească toate armele, permise sau nepermise, de la minciuna cea mai gogonată, pînă la sarcasmul cel mai ucigător. Un roman de dragoste ironic, în același timp, chiar și umoristic, din care însă amîndoi amanții, atît de nimiciți de propriile arme, să iasă aproape veseli în final (pentru că au scăpat, în sfîrșit !). Idee însă pe care n-ar putea-o trata decît un scriitor de geniu". Sau : „Mă gîndeam atunci că dacă aș fi vrut să fiu autorul unui bun roman de dragoste ar fi trebuit mai întîi și întîi să rezist pe cît pot tentației de a-i băga în vreun pat pe amorezi (ce autor scapă acestei tentații ?), de a face lungi dialoguri fără nici o legătură cu sentimentele lor, în fine, aș schița subțiri descrieri de natură, cam cum sunt reprezentate iernile în stampele japoneze". Iar cu trei pagini înainte de **sfîrșit,** eroul cu prefăcută modestie, admite că lunga lui scrisoare a însemnat de fapt ucenicia ca scriitor : „Desigur, eu nu sunt scriitor. Departe de mine asemenea pretenție ! dar nu cumva scrierea acestei lungi epistole a refăcut, în mic, drumul pe care îl parcurge orice autor punînd pe hîrtie, cu mai multă sau mai puțină pricepere, tot ce gîndește și simte el, pînă se golește ?".

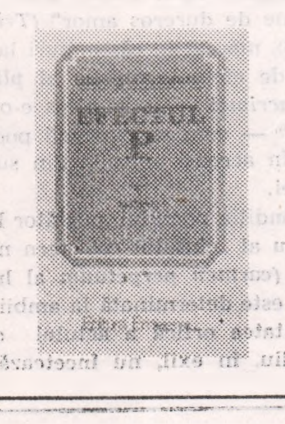
Așadar, **Avionul de hîrtie** nu e atît o „educație sentimentală", cît o educație romanescă, nu o inițiere în bucuriile și suferințele iubirii, cît în acelea ale actului creator. Iar tulburătorul final al cărții pare să confirme faimoasa teză sartriană după care literatura e un fel de nevroză : scrisul nu e un viciu nepedepsit. După ce la început credea că e prizonierul iubirii sale, eroul ajunge să fie prizonierul cuvintelor și frazelor pe care le scrie. Iată semnificația gravă și adîncă a acestui roman altfel atît de spiritual, de spumos pe alocuri, scris cu o mînă sigură, cu un admirabil simț al nuanțelor, cu o pătrunzătoare intuiție psihologică. Scriitor de superioară inteligență artistică, autorul **Avionului de hîrtie** ne rezervă, sînt convins, și alte surprize.

Al. CĂLINESCU

Costache Olăreanu, Avionul de hîrtie, **Cartea românească, 1983.**

cronica literară

efectul placebo

Ce este „efectul placebo" ? În locul unui medicament se administrează pacientului o substanță neutră, fără avertizarea subiectului și se urmăresc consecințele. „Nimic din afară, glosează Mircea Săndulescu, doar o ușoară provocare și brusc, găsim în noi o forță necunoscută". Efectul placebo este, dar, autosugestia ce nu numai substituie realitatea, dar poate stimula reacții pe care numai realitatea le poate cere organismului uman. E curios cum, în același timp, doi prozatori propun aceleiași edituri două romane avînd simbolul titular al efectului „placebo" Dacă nu am fost victima unei erori de tipar, atunci și cartea lui Gheorghe Schwartz, apărută sub titlul **Efectul P** (prescurtare a numelui Poolo, personaj principal, inventator al efectului), a fost anunțată într-o rubrică de semnal sub titlul **Efectul placebo.** La interval de cîteva luni au apărut într-o serie de roman contemporan **Placebo** de Mircea Săndulescu și **Efectul P.** Contaminarea unei memorii funcționărești nu este exclusă, după cum este posibil orice alt incident în producerea acestei confuzii. Cert este că, în forma finală, romanul lui Gh. Schwartz nu se mai numește **Efectul placebo** și nu are mai mult sau mai puțin în comun cu efectul placebo decît romanul lui Mircea Săndulescu.

Mircea Săndulescu reia ideea lui M. H. Simionescu din **Învățături pentru delfin** și-o duce la ultimele consecințe : acolo, un personaj plătește scriitorului execuția unei biografii ; aici — Gorea, pictor ratat, povestește scriitorului M. S. povestea vieții sale, pe care scriitorul o transformă în roman. Deosebirea e capitală : Mircea Săndulescu publică deopotrivă jurnalul lui Gorea și romanul inspirat din jurnal, cu modificările, uneori importante, operate de scriitor. Eroarea e fundamentală : apar secvențe în dublet, se discreditează iluzia, printr-un sistem de auto-denunțare, se produc numeroase incidențe la nivelul gîndirii și vorbirii între personaj și autor, pe care scriitorul Mircea Săndulescu nu i-a putut despărți nici în sublim și nici în grotesc. Prozator necontrolat, febril, pe ultimul plan estet, Mircea Săndulescu nu a calculat riscurile întreprinderii sale, sacrificînd o construcție, a romanului, și ea dezechilibrată, dar cel puțin scrisă sub imperiul unei tensiuni coagulante. Nu are sens să urmărim ce aduce jurnalul : inversarea de roluri (scriitorul face din Gorea, cel din jurnal, pe Augustin, cel din roman ; Gorea, cel din jurnal, este pe punctul de a se sinucide ca Augustin cel din roman etc.) e un „dosar" de existență în ficțiune și atîta tot. Călinescu nu a publicat dosarul **Scrinului negru.** Jurnalul **Falsificatorilor de bani** este o operă literară independentă. Jurnalul lui Gorea, încorporat de Mircea Săndulescu în romanul **Placebo,** este o plantă parazitară nici măcar decorativă. Împinge, cel mult, pe cititor la concluzia lui Gorea : „Căci și ficțiunea e apă chioară, nu? Voi trăi ca toți ceilalți, uite, ca milioanele de cititori, o viață simplă. Ah, umanul ăsta ca un rechin castrat de un amator ! ...". Asta se și întîmplă : din personaj de roman, Gorea devine un anonim, ca toate milioanele de cititori !

Romanul propriu-zis e sub nivelul debutului și al **Tratatului despre oaspeți,** sub toate aspectele. Reminiscențele romanului de bulevard („O femeie care n-are cui se devota, produce venin în cantități industriale"), licențele lingvistice (eufemistic vorbind !), energetismul brebanian („Tremura indignată, el nici nu vedea că are ochii umeziți, dar ea n-o să plîngă, niciodată nu plînsese din cauza unui mascul, îi detesta și totuși ăsta, acum, fusese totul ca un duș rece, frisonant ..." etc.), teorii de cafenea („Într-o lume exactă, cu oameni practici, cu afaceriști și programe aparent inuman de rigide, acolo e loc de romantism și înflorire a artelor, a propriilor noastre idealuri. Numai cu cei foarte tari poți să ajungi să faci ceva în vreun domeniu de vîrf") se amestecă într-o **Bunăvestire** în care Augustin este pe **postul marelui trăpaș** Gorea pe-al lui Grobei, Sanda — pe-al Lelici Crăiniceanu. Femeia intangibilă va fi abandonată de acest erou al umbrei, a cărui sevă (efectul placebo ?!) e îngroșată de mica provocare dinafară.

Placebo putea fi un roman bun dacă Mircea Săndulescu s-ar fi călăuzit mai puțin după principiul voinței = forță pe care-l cîntă, ca-n epopee, personajele sale. Tînărul prozator e un temperament, ca să nu zic o ... „forță", dar ce o ține-n lanț e propria mișcare, haotică. Sînt pagini de subtilă analiză psihologică, trecută prin filtrul monstruos al unei gîndiri metaforice în care umanitatea se racordează la „viul" universului. Original este și modul de acroșare impertinentă a cititorului („.... vor întreba gîfîind cititoarele, indignate ..."). În tot, însă, îmi pare că Mircea Săndulescu se zbate, prin fatalitatea temperamentului său, pe care nu încearcă a-l tempera în nici un fel, în plasa de păianjen întinsă de Breban deasupra unei bune zone a literaturii de analiză. Pe ce este mai mare energia zbaterii, pe atît este mai mare capcana. Nu pot să dau scriitorului sfaturi. Ca unul care am salutat **Tratatul despre oaspeți,** atrăgînd atenția asupra vecinătății lui Breban, dar crezînd-o, la vremea aceea, neutralizată, mă văd, cu atît mai mult, obligat să trag un mare semnal de alarmă. Mircea Săndulescu este, cu siguranță, un talent al prozei tinere. Voința de afirmare grabnică, risipirea de energii (autorul scrie și piese de teatru, acelea și mai puternic influențate de dramaturgia de bulevard) pot fi fatale, cu atît mai mult cu cît succesul de public nu întîrzie.

Romanul lui Gheorghe Schwartz se citește cu sentimente amestecate, căci biografia savantului Poolo, inspirată vădit de personalitatea lui Călinescu, conține suficiete detalii care s-o facă fictivă. Nu e dar cazul de a se redeschide o discuție în jurul lui Călinescu, deși, ștergînd din timpul lecturii figura lui, dispare și jumătate din interes. Este un paradox al ficțiunii pe care Gheorghe Schwartz îl folosește cu abilitate, aș zice, avocățească. Prozatorul are, în primul rînd, un personaj „de gata", a cărui viață publică (se pare — și intimă) a fost, prin spectacolul ei, o atractivă punere în scenă. Nu în ultimul rînd, sub masca ficțiunii, se pot pune la dispoziția celor interesați amănunte de istorie literară ce se trec sub tăcere, din scrupul. Iată dar cum ficțiunea vine în sprijinul istoriei literare și istoria literară hrănește ficțiunea. Pentru cititorul comun, **Efectul P** este o ficțiune biografică. Pentru specialist — o ficțiune și un capitol de istorie literară. Cum se poate împărți, în cazul din urmă, sentimentul lecturii ?

La un institut de punere în aplicare a efectului P (una din consecințele efectului e nemurirea) se organizează un concurs de angajare. Testele la care sînt supuși concurenții nu au, în aparență, nici o logică. Singurul rost pare a fi acela de a pune la încercare răbdarea. Și-ntr-adevăr, cei care reușesc au sarcina unică de-a apăsa, fără oprire, pe două butoane. Cîtă vreme apasă pe aceste butoane, nu se mai moare pe lume.

Biografia lui Poolo, eminent om de știință român, e scrisă de unul dintre puținii lui apropiați, un bătrîn ce i-a ținut companie în ultimele zile de viață. După moartea lui Poolo, bătrînul participă la concursul amintit, reușește, cînd obosește este înlocuit și trece la scrierea biografiei lui Poolo. Acestea sînt cele două planuri ale romanului.

Efectul P conține două romane într-unul singur : o narațiune ușor kafkiană la început, prin neexplicarea rațiunilor, fantastic mai apoi, prin elucidarea scopurilor (aplicarea efectului P va duce la nemurire ; etern, omul încetează a fi uman, schimbîndu-i-se sensul existenței) și un roman biografic sau o biografie romanțată. Bătrînul e personaj în narațiunea fantastică și autor în romanul biografic. Spun „în romanul biografic" și nu „al romanului biografic" pentru că, prin mici delimitări, Gheorghe Schwartz delimitează autorul implicit al romanului **Efectul P** de acel martor al existenței lui Poolo.

Narațiunea fantastică e mai puțin interesantă în comentariu. Ce se întîmplă cu cei reușiți la teste din momentul în care se așează la pupitre ține, mai mult, de convenție. Ce se întîmplă cu umanitatea nemuritoare nu știm, căci autorul teoretizează fără a prezenta „pe viu". Inteligent scrisă, deși puțin cam uscat, e cursa candidaților la teste, o uzură a speranței, parabolă a așteptării fără scop, cu schițe de personaje și întîmplări **„ca-n viață"**, stilizate frumos, ca desenele pe vase de ceramică. Planul acesta al cărții rămîne, oricum, un suport fictiv pentru biografia mai puțin fictivă a savantului Poolo. Nu-mi dau seama ce rol poate juca această poveste pentru un cititor care ia toată cartea **ca pe o ficțiune,** mie fiindu-mi imposibil să fac abstracție de elemente sigure de istorie literară. E drept, Poolo este, în **Efectul P,** cercetător în domeniul științelor exacte. Nu-i așa, romanul e o ficțiune. Ș.a.m.d.

Biografia lui Poolo e captivantă în două sensuri. În primul rînd din unghiul scrierii. Bătrînul martor al vieții lui Poolo nu-i înțelege geniul, judecă cu simțul comun, un Sancho Panza în bunul lui simț, alături de un Don Quijote — în plasa visărilor lui. E o tovărășie pilduitoare din care Gheorghe Schwartz creează alături de Poolo și pe martorul vieții lui. Unde e arta în această reconstituire cu aer didactic, unde e proza literară ? Ei bine, acest bătrîn, acest Sancho Panza — biograf fidel, aduce cu privirea lui de proces-verbal o „obiectivitate" (oh ! și ce tendențios e ochiul lui ! dar sec, opac și prin aceasta revelator !) epică. Ei bine, o „obiectivitate" epică ce nu deformează e pur cronicărească. De pe urma ei nu se naște nici un personaj. Cît de puțin îl înțelege bătrînul pe Poolo, cum îi pîndește fiecare pas, ajungînd să creadă și în miracol. Abia la moartea lui Poolo coboară liniștea și asupra lui, căci monstrul, „diavolul" pe care îl credea ascuns în Poolo, era pitit în el. El, bătrînul, funcționarul de pe lîngă marele geniu, era „diavolul" descoperit de Gogol, personaj al literaturii moderne.

Efectul P e încă o reușită în scrisul lui Gheorghe Schwartz, scriitor puțin zgomotos, dar serios în tot ce întreprinde, proteiform (bun dramaturg, deși nepublicat și nereprezentat, pentru că veni vorba de dramaturgie!), inventiv.

Val CONDURACHE

Mircea Săndulescu : „Placebo", **Editura Eminescu, 1983.**

Gheorghe Schwartz : „Efectul P", **Editura Eminescu, 1983.**

dinamica și statica

După o cercetare echilibrată a iconoclastului Paul Zarifopol, oportună și judicioasă, dreaptă în amănunte, însă discutabilă ca perspectivă de ansamblu tocmai prin tendința de a estompa numeroasele și izbitoarele contradicții pe care le naște vivacele spirit al acestui eseist, Constantin Trandafir ne propune, sub titlul **Dinamica valorilor literare**, 16 excursuri în operele a 14 scriitori definitiv intrați în istoria literaturii, de la Maiorescu la Călinescu și de la Macedonski la Anton Holban. Intenția e, de fiecare dată, explicit polemică, autorul năzuind către o mai dreaptă situare, denunțînd prejudecățile și neînțelegerile ce au punctat receptarea lor critică. Titlul volumului asta sugerează de fapt, istoricitatea argumentelor estetice, a căror continuă înnoire e de competența criticului. Cu alte instrumente decît ale înaintașilor și cu un ochi, dacă nu mai proaspăt, sigur mai experimentat, format și deformat de lectura scrierilor actualității, el asigură viața literaturii. A nu se crede de aici că Trandafir este partizanul noilor orientări critice, sporind cu încă unul numărul „victimelor" lor autohtone. Metodologic, el e mai aproape de tradițiile criticii universitare, cărora le datorează, la paritate, meritele evidente și cusururile asemenea : rigoarea și aplicația, distanța mereu egală față de obiect, știința învăluirii locurilor comune în veșmintele noutății, închinarea dinaintea principiului „tablei de șah" (cum nu există opere desăvîrșite, fiecare se compune din izbînzi și nereușite distribuite uniform) și — nu în ultimul rînd — polemismul necruțător și abstract, sever cu entitățile și trecînd nepăsător pe lîngă identități, a cărui expresie este „s-a spus că...". Fixată pe valorile sigure, această critică la prima vedere spectaculoasă și schimbătoare de opinii nu face, din pricina șubrezeniei argumentelor pe care se sprijină, decît să le perpetueze pe cele împotriva cărora se ridică, nuanțînd în cel mai bun caz propozițiile abrupte, relativizîndu-le prin comentarii de amănunt. Sub aparențe active, ascunde o enormă pasivitate. Cuminte și, în fond, simpatică în intimitate, iese în lume sufocată de armură și mimează apucături războinice. Trandafir nu e nici prin temperament, nici prin obiceiuri un polemist, dar împrumută cîteva accesorii tehnice din arsenalul polemiștilor ca să ne convingă de contrariul, reușind doar să facă expunerea mai agreabilă. Sugerarea conflictului iremediabil, a confruntării necesare, crearea aparenței tensiunii, mimarea disputei dezvăluie o înclinație bovarică. Fascinată de asalturile marilor spadasini (lui Ibrăileanu, polemistul, îi consacră un lung articol elogios), a căror binefăcătoare acțiune nu pierde nici un prilej ca să o salute, critica lui Constantin Trandafir s-a deprins să arunce mănușa pentru a atrage atenția asupra echipamentului pe care îl poartă, uitînd că provocarea la duel are nevoie și de un motiv plauzibil.

Să luăm de exemplu. În **Spiritul critic și critica literară (Maiorescu)**, autorul își mărturisește nemulțumirea față de afirmațiile exegeților : „Opinia lui Maiorescu (din **Poeți și critici**), potrivit căreia de la un timp misiuinea criticii general-negative încetează, precum și unele formulări accidentale, au lăsat să se înțeleagă oarecare neîncredere în importanța criticii, comparativ cu alte domenii ale spiritului"; „s-a mai făcut afirmația că după 1886 activitatea critică a lui Maiorescu s-ar fi redus la puține și fără de ecou «recenziuni» și «raporturi academice», vrînd să se scoată de aici că el reprezintă numai critica generală de învechirea și inutilitatea căreia însuși s-a convins" ; „...un alt mod de a contesta critica lui Maiorescu este sublinierea valorii ei culturale, ceea ce vrea să zică o critică de generalități, normativă, pedagogică în exclusivitate". A nu fi de acord cu ceva va să zică a susține poziția contrarie și a furniza probe în favoarea ei. Care sînt, dar, argumentele lui Trandafir ? Pentru prima întîmpinare, citează două fraze maioresciene, una referitoare la „aprețierile izolate" ce „nu vor lipsi" nici pe mai departe, alta despre „necesitatea unei loviri directe în contra nulităților", și, găsind că ele „nu mai lasă loc la dubii" (oare ?), conchide : „Prin **Poeți și critici** nu se certifică decesul criticii literare românești, cum s-a spus, ci chiar nașterea ei ; critica literară menită să continue, la un nivel superior, critica generală din fazele incipiente ale literaturii". O întrebare : cine a spus că articolul cu pricina „certifică decesul criticii literare românești" ? Lovinescu la care bănuim că face aluzie polemistul, sigur nu. Ceea ce e, iarăși, sigur e că citatele sînt departe de a-l servi pe Trandafir, care se grăbește a trage din ele o concluzie străină de rigorile raționamentului logic. Maiorescu n-a dat niciunde de înțeles că viitoarea critică va fi continuarea „la un nivel superior" a criticii generale ; el vorbește doar de aprecieri izolate și de nevoia descurajării imposturii, atît și nimic mai mult, și nu văd de ce i-am atribui cu orice preț gînduri mai înalte. Această limitare, căci limitarea e, a rolului criticii să reprezinte, cum crede Trandafir, certificatul de naștere al criticii literare moderne ? Meritele lui Maiorescu sînt îndestul de mari, ca să nu mai fie nevoie, a i le spori pe nemerit. „Critica de astăzi — observa cu dreptate Lovinescu — își recunoaște numai originea spirituală în atitudinea lui estetică și în directivele lui. Crearea criticii a rămas sarcina generației următoare". Însuși Trandafir acceptă, împotriva propriei teze, că Maiorescu „înțelegea critica mai mult ca pe o inițiativă igienică", mod de a recunoaște lipsa de obiect a disputei. A doua întîmpinare e susținută la fel de temeinic : sînt amintite, ca dovezi de prolificitate, articolele maioresciene de după 1886, după care citim : „Nu-i mai puțin adevărat că autorul **Cercetării critice...**, absorbit de treburi politice, didactice și de altă natură, nu s-a consacrat într-o măsură mai mare criticii aplicate, dar ceea ce a realizat rămîne — nu mai e acum un secret pentru nimeni — fundamental pentru critica noastră". Că Maiorescu era convins, la 1886, nu de „inutilitatea", ci de scăderea trebuinței criticii generale, „nu mai e acum un secret pentru nimeni". Cum nu e un secret nici faptul că Trandafir combate propriile-i ficțiuni. În fine, a treia întîmpinare, denunțînd calificarea de „culturală" a criticii junimistului, ar merita o mai largă discuție, pe care spațiul cronicii nu o îngăduie. Polemistul nostru e victima unei confuzii, între judecata de existență și aceea de valoare. A numi critica lui Maiorescu generală, culturală înseamnă a o defini, nu a o contesta. Afară numai dacă, în opinia sa, orice definiție nu va fi echivalînd cu o negație.

Demonstrații similare permit și celelalte texte din **Dinamica valorilor literare**, a căror atentă parcurgere dă satisfacții nebănuite la toate nivelele, inclusiv cel stilistic : „Lumea de obicei s-a nemulțumit din cauza dezinteresului lui Ibrăileanu față de exprimare" — unde mimarea expresivității autorului **Spiritului critic...** e desăvîrșită. Și nu pot încheia fără a cita concisa și transparenta execuție a cărții lui Mircea Martin **(G. Călinescu și „complexele" literaturii române)** necitată dintr-o bună obișnuință ; „Complexul inferiorității nu-i în firea noastră". Într-adevăr !

Cu oarecare întîrziere debutează editorial Doru Scărlătescu, al cărui nume circulă de cîțiva ani buni prin revistele literare. Preocupat, ca și Trandafir de valorile constituite, nutrind o rezervă de principiu față de mișcătoarele cărări ale actualității stricte, el a adăugat acestei limitări a obiectului o alta, scriind mai ales despre fenomenul avangardei, insistînd asupra elementelor de continuitate și ruptură, cu destule observații interesante (corectînd chiar, prin apelul la surse, unele erori longevive), ce au trecut însă neobservate din pricina tonului lipsit de fermitate și a expresiei fără strălucire. Informat și judicios, preferă înaintarea lentă, dar scutită de primejdia aventurii. Scrupulos peste măsură, Scărlătescu n-are cum se limita la strictul necesar, unica libertate pe care și-o îngăduie fiind aceea de a duce mereu cu sine noianul de fișe. Nimeni n-a urcat Everestul purtînd în spinare toată garderoba și cămara, mulți vor fi ajuns însă, după ani, striviți sub imensa povară, la poalele lui. Chiar atunci cînd face o afirmație de bun simț, prin ea însăși elocventă, se grăbește să o susțină prin sumedenie de trimiteri. Din pricina obișnuinței de a epuiza dovezile, firească doar dacă cineva s-ar îndoi de justețea afirmațiilor, textele sînt redundante și, tot din pricina excesivei precauții, fiece propoziție e repede atenuată, dacă nu retractată, înaintarea semănînd a retragere. Aceeași atitudine, fermă în șovăiala ei, ne întîmpină în cartea despre Geo Bogza. Deși își propune de la început să lămurească o chestiune capitală, anume statutul creației lui Geo Bogza, cele 150 de pagini nu converg spre o concluzie limpede. O ciudată timiditate îl împiedică pe Scărlătescu să-și ducă la capăt gîndurile, optînd pentru o încheiere neangajantă. Este, totuși, cea mai amănunțită descriere a literaturii lui Geo Bogza, un inventar al temelor, motivelor și procedeelor, cu adecvate încadrări istorice și o relativ justă percepție a valorilor. Interesul studiului stă în analize, ample, bogate în detalii și în citate. Steinhardt propunea, într-un limbaj funambulesc, o lectură afectivă, revelatoare mai degrabă pentru sine decît pentru Geo Bogza. Mai așezat, Scărlătescu se devotează exclusiv obiectului, pe care îl disecă răbdător, ca un conștiincios medicinist. Șocante erau, la cel dintîi, deopotrivă opțiunile și terminologia. Nimic nu contrariază, în schimb, la cel de al doilea, nici preferințele, în linia judecăților majoritare, nici expresia. Expunerea e egală, didactică, frazele se succed într-un ritm monoton, netulburate de vreo formulare personală. Pentru cine își amintește că, spre a redacta capitolul din **Istorie...** Călinescu procedase în prealabil la o descriere a operei eminesciene, ca și pentru cine știe a prețui impersonalitatea, altminteri „ce neatins, de neatins...", cum zice poetul, rostul cercetării lui Doru Scărlătescu e dincolo de îndoială. O bună descripție e oricînd preferabilă unei sinteze proaste. Cîteva observații se impun totuși. În capitolul **Întîlnire cu avangarda**, autorul susține că „recompunerea portretului său (al lui Geo Bogza — n.n.) de tinerețe este, credem, esențială pentru înțelegerea evoluției sale ulterioare". Perfect ! De ce atunci trece grăbit pe lîngă primele volume **(Jurnal de sex și Poemul invectivă)**, pe motiv că însuși Geo Bogza le-a socotit demne de uitare și le-a eliminat din ediția de autor ? Exegetul e prea devotat opiniilor scriitorului, acceptate fără verificare. „Oricît ar părea de paradoxal, — scrie el altundeva — între **Poemul invectivă** și **Paznic de far** «ruptura» e doar aparentă...". Dacă analiza respectivului poem figura în volum, am fi avut un paradox mai puțin. Cred, de asemenea, că o comparare atentă a versiunilor definitive ale scrierilor cu cele inițiale, ar fi fost absolut necesară, mai ales că Scărlătescu însuși e de părere că prelucrările tîrzii oferă o imagine „cam aburită a tinereții insurgente a autorului".

Al. DOBRESCU

Constantin Trandafir : „Dinamica valorilor literare", Editura Eminescu, 1983.
Doru Scărlătescu : „Geo Bogza", Editura Minerva, 1983.

clovni și gimnaști

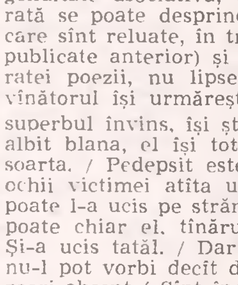
Într-o atmosferă de carnaval, la curtea unui suveran misterios, înconjurat de clovni atoatecunoscători, cu sclipiri geniale — savanți și nebuni totodată —, respirînd un aer saturat de tainele inițiatorilor ar vrea să se prezinte poezia lui Petru Romoșan. „Eu umilul scrib, am notat spusele adevăratului meu principe, / cel mai umil scrib, / pe cele zece table de argilă roșie : / „Umilit de toate cărțile Bibliotecii, / m-am întors acasă și am rîs". / / Cel mai umil scrib, privind fereastra afară, / mi-a spus că vede veacul ce vine. / Spusele lui m-au bucurat peste măsură. / / Cel mai umil scrib vorbea înainte / „Înfrînt pe toate cîmpurile de bătaie, / m-am întors acasă și am scris" **(Șoarecele de bibliotecă)**. În această lume stranie — voit stranie — fiecărui gest, oricît de derizoriu, ar trebui să-i corespundă, în intenția autorului, un sens secret, inaccesibil profanilor. Poetul / măscăriciul („Ramoșanu își imaginează că joacă rolul bufonului, iar el e chiar bufonul" — scrie Florin Mugur în fragmentul reprodus pe ultima copertă a volumului **Rosa Canina**), își poate oferi multe, acoperit de voalul indulgenței — care-i apără întotdeauna pe cei făcuți să amuze și să suporte capriciile celor puternici permițîndu-le, la rîndul lor, capricii neîngăduite altora. Excluși prin acceptarea celorlalți — și uneori prin propria voință — din ordinea dictată sau consimțită, „nebunii" de curte puteau fi orice : inițiați luîndu-și în rîs știința, oligofreni pe jumătate luați în derîdere și ascultați serios pe cealaltă jumătate, figuri triste incitînd hohotele sau figuri comice punînd pe gînduri. Statutul lor aparte le îngăduia rostirea adevărurilor interzise celor mai mulți, le dădea libertatea de a eluda regulile impuse cu strășnicie celor „normali". Această realitate spectaculoasă de Ev Mediu inventat ad-hoc îl atrage cu deosebire pe Petru Romoșan. Dar nu posibilitatea de a spune cine știe ce adevăruri intangibile altfel ci libertatea în sine de a refuza orice constrîngere, plăcerea de a se juca și de a-și juca rolul celui care se joacă îl tentează pe autor în figura bufonului. Libertatea de a combina cuvintele, de a deturna sensurile oferind, totodată, o imagine de ansamblu coerentă sub semnul unui personaj. La autorul **Rosei Canina** totul este deliberat, cu scopul de a șoca, de a contraria : „Vino, șireato. Răcoroaso. ia-mi capul ! / Și acest ultim, ultim cuvînt. / / Boala există. Dintotdeauna. / Din moarte își trage putredă-i slavă. / Spun filozofii. / Și-i asculți. / Le mai și cumpărați cărțile / Ba chiar le sărutați într-ascuns / Brrr ! / Afară-i cum e mai bine / Mugurii-s tocmai buni de mestecat / Ba chiar mijește roșie floarea" **(Poveste de primăvară)**. Aerul dezinvolt e o marcă recunoscută a liricii lui Petru Romoșan, dar el nu poate ascunde artificiul, „calculul". Spontaneitatea e perfect jucată și în aceeași măsură egotismul exacerbat. Nimic din ceea ce se întîmplă nu poate avea importanță dacă nu „atinge" persoana autorului : „L-au aplaudat ca pe nimeni altul. / Lui nu i-a ajuns. / / L-au uns măscărici al norilor. / Lui nu i-a ajuns. / / Continua să mărșăluiască pe frînghia din ce în ce mai subțire. / / Norodul, plîngînd, îl ruga să coboare. / Cei puternici, bărbați cu experiență, prevăzători, / i-au pregătit coroana, sceptrul și tronul. / / L-au rugat să coboare. / Să ia el coroana, sceptrul și tronul. / Dar el nu. / Continua să mărșăluiască pe frînghia invizibilă" **(Romoșan)**. Efuziunea e împărțită uneori de îndoială : („Fiindcă mîinile îmi sînt întotdeauna palide / le vopsesc în verde. / Mi le trec peste față rîzînd. / Îmi las capul pe coala de hîrtie. / În miezul zilei mă trezesc cocoșii cei mai bătrîni. / / Voiam să vă povestesc despre culoarea verde / sau ideea de moarte. / / Schimbă poezia ceva ? / Schimbă poezia ceva ? m-a întrebat / A rîs. Doar a rîs. / I-am văzut dinții mai strălucitori decît moartea" — **Poveste de iarnă)** dar totul e exhibat ; „teama" jucată nu mai este teamă, cum nici „melancolia" astfel prezentată nu mai este melancolie. Cu toate acestea o prospețime, o ingenuitate asociativă, dincolo de „poza" deliberată se poate desprinde și din acest volum (în care sînt reluate, în treacăt fie, zis, multe texte publicate anterior) și semnul poeziei, al adevăratei poezii, nu lipsește : „Preț a cîteva vieți vînătorul își urmărește prada / și tînărul lup, superbul învins, își știe soarta / de cîte ori i-a albit blana, el își tot numără zilele, / își știe soarta. / Pedepsit este vînătorul, pedepsit, / în ochii victimei atîta umilință, atîta supunere, / poate l-a ucis pe strămoșul tuturor animalelor. / poate chiar el, tînărul lup, era părintele lui. Și-a ucis tatăl. / Dar «acesta-i mersul lumii și nu-l pot vorbi decît de bine»". Sarcasmul e rareori absent („Sînt încă tînăr și în coloana mea vertebrală / doarme cea mai frumoasă reptilă a veacului") și „căderile" în lirism, în consecință, sînt puțin numeroase. Ceea ce e într-adevăr important e faptul că autorul știe ceea ce poate face și reușește să-și marcheze fiecare rînd cu felul său de a gîndi poezia. Reușita e totuși minată deseori tocmai de „tehnica perfectă". Asociațiile neașteptate și insistența în construirea unui sistem poetic propriu pot arăta, așa cum s-a mai spus, o anumită poziție a autorului față de lume. Dar consecvența în aplicarea unei „tehnici" nu e o garanție de valoare și destule texte din **Rosa Canina** nu sînt altceva decît copii mai palide ale pieselor bune și foarte bune. **Cap de măscărici**, de exemplu, poate arăta pînă unde poate să urce și să coboare arta lui Petru Romoșan : „Jur : / În această noapte voi scrie ultimul poem. / În loc de titlu îmi voi pune capul. / Și te invit : / Vino Dumneata Doamnă / și sărută titlul acestui poem". Tehnica singură, chiar stăpînită cu virtuozitate, nu poate depăși o anume sterilitate (și nu e vorba numai de reluarea în acest volum a unor piese mai vechi ci și de repetarea, în poezii diferite, a aceleiași imagini — „dinții mai strălucitori decît moartea" apare și la pag. 28 și la pag. 39)

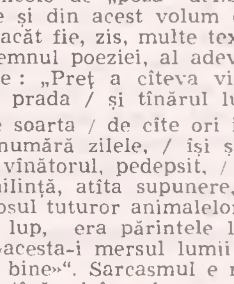
Volumul **Rosa Canina** mă face să mă gîndesc, în final, la o binecunoscută legendă. Ucenicul pune în mișcare, în absența maestrului forțele oculte și nu mai poate să le stăpînească. Rezultatul este știut. Petru Romoșan e, desigur, și maestrul, pentru că el a descoperit aceste forțe. Totul e ca maestrul să nu se transforme, cu timpul, în ucenic.

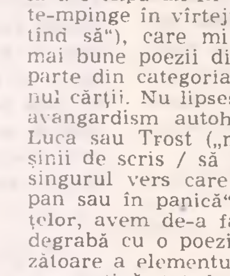
Marin Mincu ne oferă, în **Proba de gimnastică**, una din cărțile sale cele mai bune de poezie. Au fost lăsate deoparte și „estetica urîtului" și tehnica aglomerărilor contorsionate — direcții evidente în volumele sale anterioare. Tonul e destins și ne aflăm în fața unui „suprarealism... agreabil", căruia-i lipsește tocmai forța de șoc. Afirmația poate, desigur, contraria, avînd în vedere că multă vreme suprarealismul era un fel de sperietoare pentru adepții poeziei tradiționale. Lirica modernă a asimilat însă într-atît tehnicile avangardelor încît abolirea logicii cotidiene nu mai înspăimîntă pe nimeni. Amenințarea lui Rene Daumal adresată autorului „Manifestului suprarealismului" (suprarealismul va fi recuperat, peste decenii, ca oricare altă mișcare literară, pierzîndu-și, treptat, virulența) s-a împlinit. Eliberarea virtuților asociative ale imaginarului a intrat în ordinea firească a unei poezii adecvate ritmurilor contemporane ale existenței și nu mai șochează decît persoanele lipsite de o cultură poetică minimă : „scena să fie camera de baie tu te / ascunzi după oglindă tu în fasung / tu în bideu el / manevrează becurile cecurile / / fără casă de bilete nu putem / funcționa ea e singura rațiune / de a exista a teatrului să căutăm / un safe cît mai solid să nu se vadă / cînd e vid...". **(De-a teatrul)**. De fapt, în **Proba de gimnastică** Marin Mincu include o mulțime de scene domestice, „pașnice" din punctul de vedere al tehnicii poetice : „îmbrăcați în haine de sărbătoare / dumineca dimineața plecăm cu toții după / bureți comestibili există locuri ascunse / pline de bunătățuri / / ne luăm de mînă tata mama bunicii / bunicele la mijloc la margini noi / copii totdeauna veseli despre aceste vînători / nu știu de ce nu se scrie..." **(După bureți)**. Înainte de a se degaja de servituțile unei continuități prozaice, înainte de a se retrage, atît cît e necesar, din fața narațiunii, autorul își pune în evidență capacitatea de a desprinde derizoriul și de a-l sublinia caricatural : „o butelcă de vin între / deschisă de ieri pe aceeași bancă / murdară a metroului / tăcere / / un aer muzical dă năvală / în igrasia galeriilor cînd răbufnesc / porțile sorbonei la orele / de vîrf / / printre atîtea vorbe de duh / orașul aruncă spre ei cohorte de / șobolani intrați periodic / în grevă / / tour-eiffel louvre / nôtre-dame moulin rouge semne galaxii / de semne electrice / înjurăturile lor sînt / sarea luteției" **(Les Clochards)**. Impresiile se succed învălmășit (datorită... dicteului) și conturează, încetul cu încetul, imaginea unei prezențe dezabuzate și lucide, locuind o lume plină de contradicții. Marin Mincu nu mai încearcă aici să impună cu obstinație un univers „inventat" ci se mulțumește — prea vrea să ne-o demonstreze — cu notațiile pe care i le oferă cotidianul, pentru că „din fiecare colț obscur / realul mă pîndește perfid cu ochi / tentaculari de caracatiță". Dorința de a nu falsifica realitatea, probabil, îl apropie, oarecum, de kitsch : „orice bibilografie în plus / ajută la proba de gimnastică liberă / unii iau lecții cu nadia comăneci / daia s-au clasat în față". Nu lipsesc, desigur, notele grave, cum se poate vedea în **Probă de carnaval** („iată schița unei mișcări abstracte / într-un ocean vara o bară de gimnastică / văruită de cerneala valurilor / / tu rezistînd încleștat în echer / poziția limită scoțînd în evidența / încordarea metalică a mușchilor / / dedesubt firimituri de aur / din hrana frugală / a zeului / de carnaval / pierdut printre domestice orătănii / cocoțate pe primele locuri / / să nu aluneci acum / să nu aluneci ține-te bine / încă o clipă un fir tandru te ia / te-nvinge ușor te-mpinge în vîrtejul / de ciocuri lacome așteptînd să"), care mi se pare a fi una din cele mai bune poezii din volum — fără a face însă parte din categoria multelor texte care dau tonul cărții. Nu lipsesc, de asemenea, urmele unui avangardism autohton, în genul lui Gherasim Luca sau Trost („mîna apasă pe trăgaciul mașinii de scris / să împuști acel vers așteptînd / singurul vers care doare" sau „mă scufund în pan sau în panică" etc.), dar, în ciuda aparențelor, avem de-a face, așa cum am arătat, mai degrabă cu o poezie de notație, acidă, cuprinzătoare a elementului social și străduindu-se să se mențină, totodată, în spațiul „eliberării imaginarului". S-ar putea spune că acest gen de poezie nu este genul meditațiilor fundamentale și al unei filosofii originale. E de remarcat, în schimb, participarea, mai evidentă decît în celelalte volume, la dialogul cu realitatea precum și folosirea matură, fără ostentație, a tehnicilor poetice din redescoperirea cărora o serie de tineri poeții și-au făcut un titlu de glorie. Este o poezie caracteristică pentru o epocă literară — și nu numai —, poezie sugestiv prezentată în parcimonia din acest **Act interzis** : „a vorbi azi de poezie cu gravitate / a spune e indispensabilă / fără ea nu se poate trăi (îmi / rîdea în nas un ins urduros la coada / de fazani chinezești) iată frumoase / vorbe amigo mai bine te uiți / pe gaura cheii cînd soția ta / e goală în baie te uiți cu frică / cu sfială cu puțină lubricitate / ca și cum ai comite un act / interzis curajul este / același".

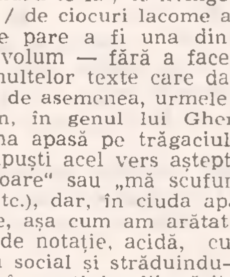
Constantin PRICOP

Petru Romoșan, Rosa Canina, **Ed. Cartea Românească, 1982.**
Marin Mincu, Proba de gimnastică, **Ed. Albatros, 1982.**

vîrstele literaturii

Aflu cu stupoare că în luna iunie scriitorul Constantin Țoiu împlinește 60 de ani. Deși nu poate fi la mijloc nici o farsă, răsfoiesc în grabă Dicționarul... lui Marian Popa : Țoiu, Constantin, 19.6.1923, Urziceni. Fac repede și alte calcule : Galeria cu viță sălbatică a apărut, prin urmare, cînd autorul ei avea 53 de ani, iar Însoțitorul în 1981 ! Tulburător destin, acela de-a făuri o operă, la vîrsta cînd Mazilu și Radu Petrescu dispar din scena literară ! Și cum să numim asumarea acestui destin : răbdare sau nesocotință ? Veți spune că întrebările sînt de prisos, de nu ridicule, căci, nu-i așa, C. Țoiu a scris și-a publicat două din cărțile semnificative ale prozei din ultimul deceniu, după ce împlinise vîrsta de 50 de ani. Ce zeu al soartei l-a făcut să aștepte, asigurîndu-l că timpul va fi îngăduitor cu opera lui ? Ce publicase C. Țoiu pînă la Galeria... ? Moartea în pădure, Duminica muților, Destinul cuvintelor : un roman, un volum de nuvele și două volume de publicistică. Nici unul nu acorda scriitorului un statut privilegiat în literatura română de azi. Pentru C. Țoiu ultimele două romane sînt răsplata răbdării anonime, răsplata ce denotă o trăsătură de caracter și o atitudine față de opera literară. Între ele se intercalează Alte pretexte, scrise cu conștiința, deja împăcate, a Galeriei cu viță sălbatecă.

L-am întîlnit pe C. Țoiu, fără a face cunoștință, în 1972, în birourile redacției din Ana Ipătescu. Lucra ascuns într-o cămăruță bizară, ferit de agitația momentelor de vîrf ale programului. L-am reîntîlnit, în cîteva rînduri, la Uniune ori pe stradă și am avut același sentiment confuz că omul acesta nu se grăbește, desi, prevenitor, monden, nu întîrzia în conversație. Am spus că l-am surprins scriind : reclus în cămăruța lui, n-avea nimic febril și nici de taină. Părea, mai degrabă meticulos, așezat. Cît despre vîrstă, ei bine, la judecată rece, doar cutele adînci din obraz o pot mărturisi, dar chiar si acum, cînd o cunosc, sînt înclinat să atribui elementele fizionomiei unei configurații somatice. Ținuta lui C. Țoiu este o unui om „fără vîrstă“, astăzi, ca și acum unsprezece ani.

Această impasibilitate la trecerea timpului este dominantă și în romanele lui. Să ne amintim secvențe din Galeria cu viță sălbatecă : vizitele lui Chiril Merișor la anticarul Brummer, plimbările colonelului de-a lungul cheiurilor etc. au loc într-un timp indefinit în raport cu timpul povestirii (datarea istorică este foarte precisă, vorbesc aici de un tip de receptare afectivă a timpului). Narațiunea este purtată la imperfect, un timp al continuității și nu al fracturii, timp proustian, coagulant. E destul, nu-i așa, să ții în mînă acea madeleină, să-i simți mirosul pentru ca întreg trecutul să invadeze cu forță prezentul. Și prima frază din Însoțitorul : „În piața pietruită, dată cu păcură să nu se ridice praful verii, Stănică trecea cu trei oi și-un cîine în amiaza toridă de august. Venea de la dispensarul veterinar...“ etc.

Despre cele două romane s-au spus multe lucruri pătrunzătoare și destule generalități. Ce reprezenită, scoasă din contextul anului de apariție, Galeria cu viță sălbatecă ? Nimic nu s-a schimbat între coperți și totuși, zicem acum, cartea e alta. Mai puțin un dialog despre necesitate și libertate și mai mult o povestire inițiatică, un mister oriental, o versiune modernă a „Crailor de Curtea-veche“, în care domină poezia sentimentelor tulburi, a locurilor ce mai păstrează, ca mobilele vechi ori ca bijuteriile, ceva din atmosfera unei lumi scufundate. Farmecul lui Brummer vine din cărțile lui, căci ce era anticariatul lui decît muzeu de cărți ? Cît privește competiția de ipoteze din Însoțitorul, nu e o parodie a sodavenienelor întreceri cu povești ? Nu-i ficțiune ce se petrece în casa inginerului Pavelescu, între mari fabricanți de iluzii, Pitipon, fost mare director al unui hebdomadar de mare tiraj, Jorj Turgea, „un domn contemporan cu secolul, avea fix șaptezeci și sase de ani“, academicianul Șușu, repet — mari fabricanți de iluzii ce povestesc, în loc de întîmplări cu haiduci, întîmplări cu personalități istorice ? În această bătălie de ipoteze frumoasă este, ca și în cazul lui Sadoveanu, gratuitatea. Spectacolul în sine este seducător și nu justețea, pe care o putem găsi, mai bine argumentată, în tomurile dedicate celui de-al doilea război mondial. Funambulescul acestei adunări de taină, aerul conspirativ, întăritarea participanților, toate acestea fac din scena larg comentată un tablou bruegelian.

C. Țoiu este un prozator cerebral, dar nu aș zice că scrie proză de idei. Modern el este, fără îndoială, prin asumarea judecății prezentului. Dacă personajele lui trăiesc idei, pînă la radicalitate, autorul nu se dezminte ca povestitor de personaje. Cele mai bune capitole din Galeria... și din Însoțitorul sînt povestiri pure. Momentul dramatic al întrecerii cu ipoteze e un tablou grotesc. C. Țoiu creează o umanitate vie, agitată de idei, emite, la rîndul lui, parabole ideologice („însoțitorul“) dar numai spre a pune un magnet în centrul epicului, a cărui viață e guvernată de forțe centrifuge. El rămîne, prin vocație, un povestitor de stirpe clasică, voluptuos al narațiunii, fantast, în măsura în care peisajul crepuscular si nocturn e, prin natura lui, halucinant, modern — în sensul unei lucidități ce operează asupra subiectului și asupra mijloacelor.

C. Țoiu nu este prizonierul unei formule. Elaborînd îndelung, prozatorul face din fiecare carte o experiență nouă, irepetabilă. Galeria cu viță sălbatică și Însoțitorul sînt două literaturi diferite, nu numai compozițional, dar și ca univers de personaje. Un laborios al analizei va găsi fatalele puncte comune, stilistice, în primul rînd, dar și ideologice, cel de-al doilea roman venind, cumva, pe un alt palier al cunoașterii, în continuarea preocupărilor celui dintîi. Nu sînt motive suficient de întemeiate ca să-mi retrag constatarea de mai sus : alături de Radu Petrescu, M. H. Simionescu și alții, mai puțin importanți, C. Țoiu face parte dintre puținii scriitori de azi care dispar înghițiți de operă. Acesta e sensul frazei lui Proust : fiecare Operă reinventează literatura.

Valentin CODRESCU

confesiunile pămîntului

Cu acest titlu simbolic ne-a invitat, în 1979, la o lectură a poeziei sale, Haralambie Țugui. Era al 14-lea volum de versuri, urmat în spațiul dintre 1980—1983 de încă două: **Al soarelui și al umbrei**, 1935—1979 (Editura „Junimea“, 1980), si **Pe o apă visînd** (Editura „Albatros“, 1982). Cele cincisprezece cărți de poezie publicate pînă acum recomandă în Haralambie Țugui în primul rînd un poet chtonic, ale cărui confesiuni, gîndite a fi ale spațiului natal, ale istoriei și ale proiecției acestor valori în viitor, au devenit un leitmotiv.

După cum ușor se poate observa, poetul a publicat mult, debutînd la opisprezece ani, frecventînd registre diverse, utilizînd cel mai adesea o tehnică neoclasică, dar pentru definirea contribuției sale se cuvine a face o cumpănită selecție, urmărindu-l în primul rînd în retrospectiva din 1980. Aici, și-a reținut, cu multă parcimonie, versuri din toate volumele, începînd cu acele „Liane crude“ cu care a debutat în 1935, din a căror sinceritate lirică desprindem un cîntec de adolescentă : „Dar iubitul meu aleargă mereu prin frunzare. / Mîine, nucii mă vor privi triști, cînd le voi spune / să nu mă mai strige din urmă, sub haina lor sumbră. / În odaie un cîntec vechi de copil mai tresare ; / e dimineață, și nici un gînd pe aproape, nici o umbră. / Mi-e inima iadă sălbatecă ascultînd cornuri de vînătoare...“ **(Fata).** Subliniem candoarea ultimului vers.

Un capitol distinct al retrospectivei îl constituie poemele de război și de captivitate, notații cu o evidentă tentă autobiografică ; războiul mai ales, a constituit pentru Haralambie Țugui o experiență existențială pe care nici un alt poet de la Camil Petrescu încoace nu a consemnat-o cu atîta participare : „Noaptea, picioarele... / Atît am rămas. / Lumea, — o groapă / plină cu apă / grea și murdară apă. Nici un zvon, nici un glas. / Plouă de sus ori de jos ? / Pămîntu-i jos sau sus ? / De-ar veni odată soarele / să ne mîngîie pe obraz, / să uităm, ca pe-un vis, / noaptea, picioarele... / Atît am rămas...“ **(Marș de noapte).**

Ciclurile sale patriotice sînt confesiuni solare și ode tematice, lucrate cu un fel de profesionalism care dă și nota tonică a creației sale dintr-o serie de volume apărute între 1969 — 1979. Iată din această serie un imn adresat „primăverii românești“ : „Primăveri românești cu extaze / murmurate-n văzduhuri violacee, / învolvorate, impenetrabile arome ale pămîntului / urcînd prin inimă ca niște alizee. / / Sori de iacint și sori de păpădii / acolo unde fiecare cuvînt înflorește precum o iarbă, / toate puterile pămîntului și toți mugurii / din care dulce vin va fi să fiarbă...“. **(În întîmpinarea soarelui).**

În poemele erotice, Haralambie Țugui are încă sensibilitatea de context a liricii interbelice, cu ceva din candoarea stilizată a bucovinenilor : „N-auzi timpul cum lovește-n noi / ca-n tulpina de gorun o ghionoaie ? / Anii se desprind ca niște foi, / creanga vieții în declin se-ndoaie. / / Să fugim la noapte în pădure ! / Mii de flaute vor plînge-n drum, / pe cînd luna va tăia ca o secure / umbra noastră — arbore de fum“. **(Autumnală).**

Cel mai reformat (pe plan estetic) dintre ciclurile retrospectivei este cel reflexiv, intitulat „Al soarelui și-al umbrei“, ciclu grav, meditativ si foarte contemporan ca expresie : „Umplem cu aceleași imagini pînă la refuz / fiecare clipă, ziduri, copaci într-o fugă nebună, / un rînjet luna cu sărutul iubitei din adolescență, / un bocet soarele căzut printre crengi, / o tăcută si aspră durere ochiul prezbit / în care în zadar încerci să oprești / curgerea lumii...“. **(Glasul timpului).**

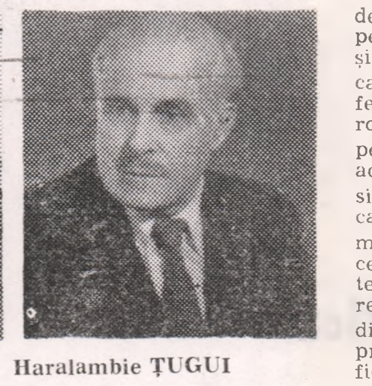
Am compartimentat tematic întreaga producție de pînă acum a poetului spre a-i sublinia liniile registrului și spre a-i singulariza sensibilitatea. După cum însuși declară, a debutat cu puțini ani înainte de război, „care pentru autor avea să dureze din 1939 pînă în 1948“, păstrînd în pasta poemelor ceva din sensiblitatea generației sale (Aurel Marin, Dumitru Olariu, Ion Șugariu, George Fonea etc.), reprezentînd seria de poeți ce i-a precedat pe Geo Dumitrescu și Constant Tonegaru. Reactualizată în deceniul al șaselea, poezia lui Haralambie Țugui s-a contemporaneizat păstrînd totuși ceva din amprentele generației originare. Intr-o continuă ofensivă — la modă — a fugii de sentiment, Haralambie Țugui ne convinge că poezia se mai face și din emoție.

Emil MANU

calendar

Const. ȚOIU

Radu PETRESCU

Haralambie ȚUGUI

radu petrescu și romanul post-flaubertian

Două din cele șapte cărți edite ale lui Radu Petrescu sînt menite să pună în mișcare acest text : romanul **Ce se vede** (Editura **Eminescu**, 1979) și primul dintre volumele postume (și e dureros de greu să scriu acest cuvînt despre un scriitor dispărut în plină putere creatoare dintre noi), **Meteorologia lecturii** (Editura **Cartea românească**, 1982), erudită și pătrunzătoare „schiță a literaturii europene“.

La apariția sa, intuisem în **Ce se vede** un roman de o modernitate compozițională și de viziune absolută, fără cusur. Roman caleidoscopic, mozaical, scris după asumarea lecției marilor romancieri moderni, post-flaubertieni, însă nu în sensul dat în **Meteorologie...** termenului, ci în acela consacrat, adică Proust, Joyce, V. Woolf, dar și după uitarea acestei lecții, **Ce se vede** se revendică de la o artă poetică a discontinuului și aleatoriului „bine temperată“, proprie numai autorului : cronologie răsturnată, fluctuație a acțiunii, rememorări și repovestiri, evenimente aparent disparate intersectîndu-se în text, în funcție de secrete curente subterane, cu un firesc incredibil, raza de lumină deplasîndu-se de la un personaj la altul într-o interogație fără sfîrșit, toate acestea nu erau făcute pentru „cititorul inocent“, care se putea rătăci, aici, cu ușurință. În consecință, cartea nici nu a beneficiat de interpretări adecvate decît din partea cîtorva autori tineri (unii — cum ar fi Gheorghe Crăciun — ei înșiși prozatori), mai tenaci în efortul lor. Fusesem frapat, atunci, de aerul de simfonie post-clasică a construcției acestei cărți, ca și de tipul ei specific de frazare (anunțat încă de **Matei Iliescu**), cu acel gol esențial dintre cuvinte, care le potențează și multiplică sensul. Crezusem chiar a-i fi găsit cheia în acel **cineva** din text / din afara textului, „umbra care ne vorbește“, care ne scrie pe toți (autor, cititor, personaje) și care are nostalgia irepresibilă a „sfîrșitului timpului“ și a prezenței infinite. A trebuit, însă, să vadă lumina tiparului această admirabilă **Meteorologie...**, să o recitesc cîteva luni la rînd și să reiau **Ce se vede**, amînînd mereu acest text, ca să-mi dau seama că acea cheie era exactă și, mai ales, să pot integra romanul în singura perspectivă cuvenită în efortul de modernizare — folosesc termenul în înțelesul său cel mai adînc, acela care se referă, mai degrabă, la viziune, decît la procedee, tehnici etc. — al literaturii.

Nu am, aici, spațiul necesar pentru a intra în labirintul-erudit, desfășurat în vîrtejuri amețitoare, al demonstrațiilor și ilustrărilor lui Radu Petrescu din această carte. Mă voi mărgini, ca atare, la trasarea liniilor de forță ale eseului, cu riscul de a le răpi ceva din farmecul lor viu, și la evidențierea elementelor congruente cu gîndirea artistică pusă la lucru în romanul din 1979. Astfel, pe urmele literaturii eline, literatura europeană (inclusiv cea nord-americană) se caracterizează, mai cu seamă, prin „tensiunea către o summă homerică“. Există, deci, un abis al literaturii europene și acesta e de găsit în literatura homerică, există, pe de altă parte, erezia vergiliană din Eneida, cu care începe, de fapt, literatura modernă, „erezia“ modernă. Apoi, în cuvintele lui Radu Petrescu : „De același ordin este decizia de a defini ființa umană europeană drept aceea care aspiră irepresibil la a deveni text în textul homeric, dat fiind că am socotit cartea scrisă drept abis al cărții vieții, al cărții lumii, și că poemele homerice mi s-au părut singure, pînă astăzi, datorită ereziei vergiliene sub semnul căreia literatura europeană continuă să stea, în măsură să pună în abis cartea lumii“. Și, tot în cuvintele sale : „Pentru a susține o atare afirmație, am dat noțiunii de tragic singurul conținut care mi s-a părut operant în literatură, acela al unui text conștient, prin acele părți ale lui care sînt personajele, că destinul său de nedepășit este să fie scris de cineva din afară și construit anume pentru a-i fi, scriindu-l, destin“. Acestea sînt tezele cărții, extrase de mine artificial din text, dar, acolo, verificate prin repetate treceri prin momentele esențiale ale literaturii europene de la Homer și tragici pînă la Dante, Ariosto, Tasso, Cervantes, Flaubert, Mallarmé, Eminescu, Caragiale, Joyce (păcat că nu pot semnala nici măcar în fugă unele din analizele parțiale ale volumului) ș.a.m.d. si ale culturii europene în general : Bruegel, Velasquez, gîndirea renascentistă, construcția catedralei Notre-Dame din Paris și funcția poetică a arcbutanților acesteia și iară ș.a.m.d.

O observație fundamentală apare la un moment dat în cursul atît de fastuos-complicat al eseului — literatura europeană, stînd sub semnul ereziei vergiliene, și-a pierdut prin chiar acest fapt capacitatea de a accede la tragic, în sensul ce se dă în carte acestui concept. Or, pe de o parte, întoarcerea la modelul homeric nu mai este posibilă întrucît, în cartea vieții, în cartea lumii, „de aproape douăzeci de secole, omenirea nu mai gîndeste (...) în funcție de un destin unipersonal homeric, ci de Trinitate, una ca substanță, în trei ipostaze“ si, pe de altă parte, „construcția în funcție de instanța trinitară este pînă acum blocată, în parte din cauza interdicției, în parte din cauza acelei esențiale dificultăți de interpretare constînd în eludarea Trinității în favoarea exclusivă a elementului patern“. (Profit de acest loc pentru a saluta reeditarea, în cuprinsul **Trilogiei cunoașterii**, a excelentului **Eon dogmatic**, el însuși avînd nevoie de o atentă recitire).

Consecințele tezelor centrale ale eseului nu sînt nici ele mai puțin importante : „nu poemul este un analogon al lumii, ci lumea este un analogon al poemului“ (inversarea raportului obișnuit dintre cartea vieții si cartea scrisă), ceea ce echivalează cu ducerea pînă la capăt, dar pe cont propriu !, a ipotezelor lansate de textualisti si, apoi, necesitatea interpretării ființei umane după imaginea „omului cosmic“ (corespunzător instanței trinitare în funcție de care gîndim de două mii de ani), căci, pe de o parte, aceea a „omului mecanomorf“, consecință a gîndirii renascentiste este revolută, iar, pe de altă parte, întoarcerea la omul-fără-natură al antichității grecești (ca si la instanța unipersonală — decît, poate, în termenii mai mult sugerați de Heidegger în interviul publicat postum) nu mai este posibilă.

Întrebarea care se pune, acum, cu evidență, este : imaginea aceasta a „omului cosmic“ este ea, oare, constituită ? Radu Petrescu avansează, prudent, ipoteza că această imagine este pe cale de a se constitui, în mod „lent și obscur“ și continuă : „Dacă o luăm ca un element esențial în ce privește felul de a fi sensibil și de a gîndi al romancierului ipotetic repezentativ pentru timpul post-flaubertian, și dacă această nouă imagine a omului despre sine o corelăm cu prezența scriitorului ca destin al textului său, în sens homeric, și cu gîndirea construcției epice în termenii Treimii, atunci ne poate ajuta foarte mult să meditām corect tema propusă“. Eu nu m-am gîndit să duc mai departe meditația asupra „temei propuse“, ci doar să verific pe romanul **Ce se vede** achizițiile sigure ale eseului în discuție, mînat fiind de intuițiile ce le avusesem (și le trecusem pe hîrtie în **Dialog** nr. 77—78/1980) la apariția romanului, nu înainte de a semnala observația lui Dan Petrescu (**Dincolo de zgomot și de furie,** aceeași publicație, nr. 95—96/1983) că există cel puțin un text epic (chiar dacă nu un roman) gîndit în termenii instanței trinitare : **Les trois Grâces** de Mircea Eliade.

Deci, recitind acum **Ce se vede,** reîntîlnim, în cea de-a doua jumătate a sa, de astă dată în „carne epică“, tezele fundamentale din **Meteorologia lecturii.** Neavînd prea mult spațiu la îndemînă, le vom extrage din contextul prozastic, neuitînd să avem în permanență în vedere că aici, personajele, conștiente că destinul lor este cel care le scrie, sînt cele care vorbesc. Pentru cei care doresc să urmărească cum se întrețes firul epic și cel teoretic (e un fel de-a spune în lipsă de un termen mai bun. **Ce se vede** este pur și simplu un roman nu ilustrarea unor principii teoretice, un roman foarte inteligent dacă voiți, dar un roman) în pînza textului, vom indica și paginile de unde am extras pasajele : „Cel de sus, care ne scrie de fapt dinspre viitor către prezentul nostru de aici, ar fi putut să-l lase, de exemplu, pe Alexandru (...). Umbra proiectată astfel peste carte, populată, prin transparența ei, cu tot ce s-ar fi văzut aici, pe hîrtie, ar fi dat o imagine în mărime naturală a calităților lui de explorator al naturii umane, calități pe care și cititorul, cu spatele aplecat, ghemuit asupra noastră, și le-ar fi recunoscut cu plăcere dacă ar fi uitat că adevăratul și singurul explorator al naturii umane, în treaba aceasta, este el, scriitorului revenindu-i doar rolul de a-i oferi materialul asupra căruia să se exercite“. (pp. 130—131) și: „A fost, mai întîi, murmură pentru sine Daniel (...) senzația mea prin care m-am interferat în mecanismul lumii cu chip uman, al lumii antropomorfe, interiorizîndu-mi-o sau, cum a spus Alexandru, înghițind acest mare om care e, poate, autorul nostru, cum spune tot Alexandru, cel care ne scrie. Atunci ar fi vorba de ceva mai mult decît cosmofagia lui Gabriel : de teofagie, dacă mă pot gîndi fără spaimă la asa ceva. Văd în ploaie mantaua călugărului blestemat al lui Baudelaire. Un fiu care-și este propriul tată, un personaj care își scrie pe scriitorul său, scriindu-se pe sine“. (p. 169). Și, acum, atenție : „Am încercat, dragă George, să pun pe hîrtie, într-un caiet, tot ce ți-am spus ție acum, bănuind că e aici un mod de a fi al oamenilor care să permită unui romancier fanatic să-și gîndească altfel decît pînă acum personajele si cartea“. (p. 208). Or, în acest loc, mi se pare posibil să ne hazardăm a vedea în personajul care vorbeste pe viitorul autor al **Meteorologiei** (de ce nu acel „caiet“ ?), autor care este, în cartea sa și prin cartea sa, destin al personajelor sale, el însuși personaj ! Va trebui să revenim, cîndva, cu atenție, si asupra notațiilor despre auto-biografism și includerea autorului în operă cuprinse de eseu.

Și, în sfîrșit, la paginile 236—238 ale romanului, personajele, dintre care unul cel puțin autor-destin al personajelor sale, personaj acționat / acționînd în funcție de instanța trinitară, vor enunța, dezbătînd pasionat, tezele viitoarei **Meteorologii...** din care vom cita o singură replică, atît de potrivită cititorilor grăbiți ai ambelor cărți : „Nu înțeleg nimic, recunosc sincer Poenăreanu și cel mai puțin înțeleg cum, în absența cărții, ai recunoscut în unele din vorbele lui Virgil, vorbele, repetate întocmai, ale celui care a scris cartea“. (p. 238). Desigur, relațiile inter-textuale dintre cele două cărți luate în discuție ar trebui studiate mai amănunțit — eu nu am făcut altceva decît să semnalez punctul de plecare al unui eventual studiu de proporții mai importante, care să țină seama si de „fărîmele teoretice“ lansate, mai înainte, în jurnalele tipărite (si în cele, încă, inedite !) ale lui Radu Petrescu. Oricum, mi se pare evident că romanul post-flaubertian, în termenii în care este anuțat în **Meteorologia lecturii,** exista deja odată cu apariția romanului **Ce se vede.** Cît superb orgoliu trebuie să fi avut acest scriitor pentru a sugera numai, în termeni de altfel extrem de echivoci, semi-retractili, această ipoteză !

Liviu ANTONESEI

amicus plato sau: „despărțirea de ...paleologu“

1. **Un parantes**

„Alexandru Paleologu mai este un excentric — scriam într-un articol mai vechi — și în următoarele două sau trei sensuri, dar nu mai avem spațiul unde să facem argumentările de rigoare“. Și după ce aminteam mai întîi apetitul său pentru paradoxe, apoi lipsa unui „centru“ în seria cărților sale (vai, cît mă înșelam, căci nu citisem încă splendida, mult-subtila **hermeneutică** la Sadoveanu !) apoi multe altele la fel de bine țintite, „amenințam“, la fine, cu un „decisiv“ argument, folosind tactica amînării : „Și ultimul, e, dar despre ultimul cu o altă ocazie...“. Fie vorba-ntre noi, v-o mărturisesc în șoaptă, acest „argument“ nu-l prea aveam eu pe atunci. Era doar truc verificat de **advocatus diaboli** : a lăsa impresia că „probele“ tale stau mereu în raport de n+1 față cu cele ale „neamicului“. Dar paradoxalul eseist „frivol“ — cum îi place să-și zică — s-a închis în muțenie. Nici un semn a fi băgat de seamă „vituperările“ junelui său „emul“ ; leoninele ghiare au rămas cuminți în teacă. Și așa un eseist tot „frivol“ ca mine a mai supraviețuit un an și ceva prin paginile a tot felul de reviste. Dar gata, astăzi s-a hotărît a-și face „sama“. De data asta va comite o **Expostulatio cum ...Paleologu** [1] adică o **Plîngere impotriva lui...**, după care va aștepta resignat „județul“ suprem...

2. **Summa paleologiae**

Prin urmare, să punem **ex abrupto** degetul pe bubă : voi spune că Paleologu e un Noica **redivivus,** în a cărui ființă lucrează o serie de idiosincrazii, la fel de virulente ca și în cazul aceluia de care **s-a despărțit** odată. Vorba vine ! Cum s-ar fi putut altfel, căci morbul le este comun : aceeași intoleranță voalată de aparența unei universale „încuviințări“, ca să folosesc un vocabul sadovenian, semnalat chiar de Alexandru Paleologu. Un Noica **redivivus,** subliniez, căci iată-l pe autorul **Treptelor lumii...** în „exercițiul funcțiunii“ (aici urmează **summa** paleologică) : „Kierkegaard și Șestov (...) au fost neîndoielnic, primul mai cu seamă, străluciți scriitori, spirite extraordinar de pătrunzătoare, care au forat de multe ori adînc în straturile ascunse ale existenței umane, au spus nu o dată lucruri surprinzător de juste, afară de asta aveau o mare cunoaștere a filosofiei, dar nu se poate spune despre ei în nici un caz că au fost filosofi ci dimpotrivă“ **(Ipoteze de lucru,** p. 84). Ba dimpotrivă, aș susține că în nici un caz nu se poate spune despre ei că n-au fost **filosofi,** primul chiar de format mare [2]. Cei doi mai păcătuiesc și prin a fi fost „niște ființe instinctiv pornite să muște și chiar să ucidă filosofia clasică dacă s-ar putea. Nu există filosofie posibilă împotriva lui Bacon, Descartes, Locke, Hume, Kant (de acord, dar de ce numaidecît **împotrivă** și nu **alături, împreună ?** — n.n.) și nu există filosofie posibilă cu excluderea unuia singur dintre aceștia, așa cum tot încearcă, exasperați de impaciența și intoleranța minții lor, atîția apucați, nu rareori realmente profunzi și extrem de talentați, ca Kierkegaard de pildă sau ca acest Léon Șestov, care a viciat mai mult ca oricare altul înțelegerea lui Dostoievski“ **(Ipoteze...,** pp. 84—85, eseul **O discuție amînată).** Vicleanul „spirit rău“ cartesian iarăși mă trage de mînecă și-mi susură că la o adică filosofie posibilă nu există nici cu **excluderea** celor doi, așa cum încearcă, exasperat etc. **amicus Plato.** În rest, aș mai putea face adaos o sumedenie de alte citate. Să ne oprim totuși pentru o clipă aici.

3. **Destructio destructionis**

După ce un gînditor arab a „nimicit“ filosofia cu o subtilitate demnă de o cauză mai bună, în **Tahafut-al-falasifah,** a venit altul și a „nimicit nimicirea“, printr-un tratat numit **Tahafut-al-tahafut.** Titlul celui din urmă sună într-o oarecare limbă evropenească așa cum l-am pus deja la punctul 3. În cazul de față istoria, **mutatis mutandis,** se repetă : vom încerca să distrugem distrugerea. „Premisa“ dintîi paleologică, anume că danezul și rusul au fost **numai** „străluciți scriitori“ se poate întoarce spunînd că filosof mare nu poate fi decît un **scriitor mare.** Exemple ? Cîte voiți : cei doi deja amintiți, apoi Unamuno, apoi Camus, apoi Cioran, apoi Noica, apoi sau la început Platon, apoi Plotin, apoi Augustin din Tagasta, apoi Pascal, apoi Nietzsche, apoi... Ei, dar festinul de nume poate continua la infinit. Cu asta cred că prima premisă a căzut de la sine. Cea de a doua se ghicește printre rînduri : nici Kierkegaard și nici Șestov n-au prea dat sisteme (compacte, abstracte, intacte etc.), n-au lucrat cu **Nichts** și **Geist** și **Einheit** și alte „begriffuri“ prestigioase, nu-i vorbă, dar... Dar cum am la îndemînă mărturia nesilită a lui Paleologu că unul dintre spiritele care i-au „vegheat“ formarea fost-a „idriotul“ Paul Zarifopol își va aduce aminte, poate, de articolul aceluia intitulat **Polemică abstractă.** Și ce zice al nost Montaigne valah în eseul său, de căpătîi bănuiesc pentru onoratul „moralist și disociator de idei“ ? Poate va avea bunătatea să ne rezume chiar el conținutul... În plus, aș mai aduce un alt argument (tot al autorității), aparținător unui filosof de o finețe extremă, pe numele său Vladimir Jankélévitch. Acesta, vai, departe de a exclude pe Kierkegaard din tagma filosofilor, rezumă raportul danezului cu Hegel printr-o formulă foarte expresivă : toată lucrarea kierkegaardiană — zice el — este o „încercare de a converti sistemul în narațiune“. Mă gîndesc că ar trebui să vedem în aceasta un simptom modern, de vreme ce nici un Max Bense nu vrea să-l ajute și pace pe Alexandru Paleologu, cînd susține că „anumite opere contemporane“ (cea kafkiană de exemplu) „au preluat parțial eforturile filosofiei sistematice din veacul precedent, putînd fi considerate un soi de **metafizică implicită“** (parafraza am furat-o din Radu Enescu). Dacă opera lui Kafka e metafizică în felul ei, urmează un **a fortiori** în ce privește cel puțin pe autorul **Repetiției.** Cum vedem, și această „premisă“ se năruiește de la sine. Cea de a treia acuză paleologică, cum că **filosofii** Kierkegaard și Șestov au fost „niște ființe instinctiv pornite să muște și chiar să ucidă“, niște „apucați“, în afară că e formulată în chiar stilul celor incriminați, adică suav-pătimaș, mai că n-aș mai combate-o, atît mi-e de evident că metafizica e și o treabă de **umoare** (nu mai puțin de umor, firește). Aș mai putea adăuga și alte contra-argumente, dar mă păstrez pentru judecata finală. Oricum ele stau în fiece moment în raport de n+1 cu cele ale stimatului meu adversar.

4. **Răfuiala cu Kierkegaard-continuare**

O paranteză din eseul **Despărțirea de Noica** sună așa : «Kierkegaard nu poate fi un exemplu nici de tragism, **nici de filosofie,** „disperarea“ nefiind prin ea însăși tragică ci numai în context, iar filosofică nicidecum ; nu-i neg, bineînțeles, nici o secundă lui Kierkegaard **calitatea de mare scriitor,** nici pe cea de **gînditor de primă forță,** formidabil **ferment al spiritului,** dar **filosofia este altceva» (Ipoteze,** p. 17). Sublinierile îmi aparțin. Mărturisesc că nu prea înțeleg acest mod de argumentare, cam „anatreptic“ (iarăși uzez de un termen paleologic), care adună premise excelente în favoarea danezului (am văzut și deasupra mostre din specia aceasta curioasă de raționament, revoluționară în felul ei, cată să recunosc) — mare pătrundere, gînditor de plan-întîi, ferment al spiritului ! — pentru a le ruina dintr-o dată, trăgînd din ele o concluzie care **nu urmează,** sau, cum ar spune scolasticul, **non sequitur !** [3] Kierkegaard : non-filosof ? Poate pentru că n-a ajuns la **rațiunea** aceeea care deschidea **în filosofie,** și de care vorbește adesea Noica. Hotărît lucru, aici „mă despart“ de Alexandru Paleologu pe aproape același motiv invocat în falsa-i despărțire de cel ce la rîndu-i „s-a despărțit“ de Goethe. N-ar vrea oare bunul nostru „inamic“ să-și adune pe 12 puncte elogiile față cu autorul **Alternativei** pentru a proba irefutabil pe baza lor că danezul n-a fost spirit filosofic ? Pînă atunci îi propun o intersantă paralelă a lui G. Liiceanu între Kierkegaard și Marx [4]. Și apoi stupefiază decretul cu „filosofia este altceva“. Deține oare eseistul strălucit care este un **Model** definitiv sau o măsură eternă (în coți, vedre, pfunzi etc.) ale filosoficului ? Și nu bagă de seamă că tocmai în „greșeala“ celui cu care s-a războit (cu succes, cred) în **Despărțirea de...** cade ? Căci nu după un aprioric **model** refuza și Noica pe Goethe din cîmpul „adevăratei“, „unicei“ filosofii posibile ?

5. **Răfuiala cu Amiel sau cele două mirări**

De la Paleologu citire : (Amiel) „era un ratat și un neputincios, orice s-ar spune, și a reușit să-și facă o glorie postumă din asta. Adică din ceea ce fără nici o jignire și în accepție strict lexicală se cheamă, imbecilitate. Mă mir că un critic ca Thibaudet i-a putut da atîta atenție“ (citatul e din cartea mai veche **Simțul practic)...** La rîndu-mi, mă mir că un critic ca Paleologu poate fi atît de intolerant, de o cruzime aproape inchizitorială cu bietul autor al **Jurnalului intim.** Iar în ce privește grațioasa aluzie la „imbecilitate“, dacă tot ne îndeamnă, să-i facem pe plac : așadar, înapoi la dicționar ! Dar ce ne este dat să vedem **(oh, my God !) : „imbecillitas,** -atis, s.f. 1. slăbiciune, boală ; 2. lașitate ; **imbecillitas (animi)** slăbiciune a spiritului“. Dacă-i pe-așa, în sensul de **lașitate, imbecili** au fost (din motive pe care un atît de fin cunoscător întru ale istoriei filosofiei cum e Paleologu nici mă gîndesc că nu le cunoaște pe degete) și : Erasm, Descartes, Rousseau, Kant, chiar Heidegger, pentru a nu mai chema „la bară“ pe antici, dintre care cel mai notoriu fost-a un anume Aristipp (poate că Alexandru Paleologu își mai aduce aminte de pățania ultimului cu tiranul Dionysios). **Sănătosul** atac asupra **bolnavului** Amiel nu dezvăluie, în fond, decît o nouă idiosincrazie paleologică. A nu înțelege că insul nu e numai sănătate și logică, „rațiune pură“ și vigoare etc., dar ceva **mai mult** decît atît, înseamnă a cultiva o imagine **parțială,** cam serafică a ființei umane. Vai, spaima criticului nostru față de partea non-angelică din om, oroarea față de toți cei care-și „scociorăsc la nesfîrșit sordiditățile și turpitudinile“ (după propria sa expresie) nu indică decît tot un soi de „slăbiciune“ sau „lașitate“ sau „boală“ ; dar eu nu mai trimit de data asta la etimologie din respect pentru vajnicul meu adversar. Mă complac numai în mirare, și atît...

Ci acum, după această în felul ei tot himerică despărțire, acum autorului acestui articol nu-i mai rămîne decît să se cufunde în erasmica scriere numită **De praeparatione ad mortem,** căci purpura paleologilor nu poate fi pătată fără o cumplită, feroce, inevitabilă pedeapsă. Tocmai de aceeea, tuturor amicilor : un **supremum** vale bine intenționat !

Valeriu GHERGHEL

1) Titlul meu parafrazează numele unui vehement pamflet în contra lui Erasm scris de Ulrich von Hutten, cel ce fusese un adevărat „fiu adoptiv“ al primului și al cărui nenorocit destin îl cunoaște, cred, oricine (hăituit de autorități, neprimit de „tatăl“ Erasm în casă, „ros pînă în măduva oaselor de oribila maladie franceză“, a murit foarte tînăr). Erasm i-a ripostat prin **Ștergerea cu buretele a împroșcăturilor lui Hutten,** dar era deja prea tîrziu.

2) La cel de al doilea nu țin în vreun chip deosebit, sînt chiar primul care să-i recunosc păcatele (dorința de a epata cu orice chip, de exemplu) și numai pentru teribilistul său atac față de Dostoievschi, mai că m-aș da de partea lui Paleologu. Dar „regula jocului“ îmi interzice în acest articol să-i cedez adversarului meu măcar cu o iotă în privința „misologului“ Șestov.

3) Parada de „lătinie“ pe care o fac, recunosc, e o micuță concesie eminentului latinist cu care „disputez“ acum ; măcar atîta bucurie să-i produc prin aceste răutăcioase rînduri.

4) Kierkegaard și Marx — susține Gabriel Liiceanu — au fost „cele mai polemice psirite ale veacului. Pe cei doi îi unelește reacția comună față de **Epocă** (filistinism burghez) și față de **Sistem** (filosofia speculativă hegeliană). Pentrul unul, decisivă este fapta exemplară ca forță de iradiere, pentru celălalt, fapta colectivă cu rezultat imediat. La primul predispoziție către utopie ; la celălalt, către realism“. (Kierkegaard, **Repere pentru o biografie,** Secolul 20, 7-8-9/1979 p. 56).

între grandoare și eroare

Un nobil îndemn, avîndu-și sorgintea într-una dintre cele mai avîntate trăiri ale spiritualității românești, stă înscris ca titlu pe o recentă carte a lui Mihai Iancu : **Elevi, să ne cunoaștem patria !** (București, Editura didactică și pedagogică, 1982). Și autorul, într-un dialog imaginar cu cititorul, ne explică de la bun început resorturile intime ale demersului său : „...Tu, și apoi colegul tău, v-ați gîndit vreodată și ați putea să spuneți, cum sînt locurile și oamenii acolo unde ați văzut lumina zilei? De cîte ori v-ați umplut sufletul de farmecul unor frumuseți ale naturii patriei noastre împărtășind și altora cele văzute ? Ați înțeles pe deplin ce înseamnă sentimentul sublim, viu, al iubirii de țară ?“. De bună seamă, Mihai Iancu anticipează un ipotetic răspuns negativ (sau numai parțial satisfăcător) la interogațiile sale și — neputînd fi de acord cu o asemenea virtuală realitate — ne oferă pentru „umplerea sufletului“ cele 263 p. ale cărții sale... Mărturisim păcatul de a fi fost „cu bună credință“ și de a le fi citit pe toate ! La sfîrșitul lecturii, întrebările care au năvălit asupra noastră au fost însă cu mult mai numeroase și mai chinuitoare decît cele formulate de autor în deschiderea paginilor sale. Și aceasta pentru că M.I. realizează trista performanță de a invita pe drumul fierbinte al cunoașterii și dragostei de patrie tocmai în maniera pe care — în mod justificat — o dezaprobă în același capitol de început : „Numai o contemplare seacă a frumuseților naturale și antropice ale patriei noastre nu este de ajuns, ci se impune o exemplificare și o înțelegere adîncă a conținutului...“. Să vedem, deci, cît de **adînc** înțelege autorul să explice...

Primele dezacorduri între lăudabila intenție și materializarea ei sînt de natură gramaticală (cităm selectiv) : „Mărețul și puternicul edificiu carpatic (...) constituie (...). Orizontul **le este** vast...“ (p. 7) ; „Multe sînt colțurile pitorești din cuprinsul Carpaților Orientali (...), dar cel din partea lor nordică (...) **nu-și găsesc** asemănare“, (p. 17). „Funcțiile complexe ale municipiului Baia Mare se văd în multe aspecte noi, între care și în **cea social-culturală...“** (p. 26) ; „Spațiu larg, cu văi (...) și măguri (...), **fac** din Depresiunea Dornelor... (p. 35) ; „Masivul Ceahlău apare **ca cea** mai reprezentativă formă... (p. 70) ; „Soveja, stațiune climaterică, jud. Vrancea, motelul oferă o plăcută găzduire“. (p. 101, explicație foto) ; „Rigorismul și dimensiunile versanților lui de un pitoresc desăvîrșit **ne-a imprimat** în suflete o adîncă satisfacție [?] și **ne-a făcut** să uităm... (p. 140).

De altfel, nici rigorile științifice ale lucrării nu-l scutesc pe autor de „mici necazuri“, unele gafe reușind să ne descrețească fruntea, îndeajuns mîhnită de numeroasele stîngăcii ale redactării : „Între îngrămădirile de culmi [omul] și-a găsit adăpost la un loc cu **celelalte animale.** (...). Depresiunile și peșterile au păstrat vestigii doveditoare, picturile și obiectele identificate **justifică** viața omenească“. (p. 9) ; „Creasta Cocoșului din masivul vulcanic Gutîi. Vedere parțială. Îmbietor monument al naturii **de mare prestigiu“.** (p. 24, explicație foto) ; „Depresiunea Dornelor (...) atrage printr-o serie de **însușiri** pe care nu le au altele : turbă, nămol de turbă (...), ape minerale, cărbuni, priveliști largi și mărețe“ (p. 35) ; „Vestită în lumea întreagă prn pictura exterioară, **„albastru de Voroneț“** [subl. aut.], foarte bine păstrată este o raritate, timpul neizbutind să o șteargă [ce anume : mănăstirea sau pictura ?] prin agenții externi și mai ales cei climatici“. (p. 62) ; „...Casa memorială, prin obiectele ei din interior, **mărturisește** existența echipamentului de călătorie...“ (p. 84) ; „Obiectele confecționate din aur descoperite la Sarasău dovedesc cu prisosință practicarea meșteșugului prelucrării **neferoaselor,** ca și cele din **fier** [?] de la Rozavlea“. (p. 18) ; „Pe firul lor (...) se strecoară poteci **de munte** ori **de oi** (p. 102) ; „Aici [în Nehoiu, jud. Buzău], alături de cadrul natural încîntător este și cel antropic deosebit de **sclipitor“.** (p. 103) ; „...plaiurile pitorești (...) au inspirat pe **cele mai mari genii** ale culturii românești...“ (p. 196) ; „Iași. Casa memorială Ion Creangă neîntrecutul povestitor după cum se știe din «Amintiri». (p. 205, explicație foto, !?!) ; „Tot în rîndul instituțiilor de cultură [bucureștene] putem menționa și teatrele **al căror** nume **ne amintește** de mari artiști și clasici ai culturii românești : I.L. Caragiale, Lucia Sturza [sic] Bulandra, C. Nottara, Vasile Alecsandri [?], Ion Creangă...“ (p. 229 ; cum teatrul ce poartă numele lui Vasile Alecsandri se află la Iași, bănuim că autorul se gîndea la **Ion Vasilescu** sau la **Constantin Tănase).**

Cele mai mari dezacorduri între promisiunile și realizările cărții lui Mihai Iancu se produc însă în evocarea istoriei și spiritualității românești, în înfățișarea **frumuseților antropice** (cum frecvent îi place autorului să numească înfăptuirile omului). Șansa de a realiza acea caldă și convingătoare pledoarie pentru perpetuă aplecare a tinerilor spre tradiția și noile ritmuri ale acestui popor, pentru organică și ardentă contopire cu idealurile de muncă și creație ale generațiilor mature, se pierde într-un ansamblu lipsit de nerv și culoare. Deși pare greu de crezut, această șansă este irosită și pe „terenul“ autorului (geografia), fiindcă — în locul unor sinteze cu adevărat memorabile — se oferă inventarierea monotonă și conștiincioasă a reliefului, cu toate implicațiile de ordin geologic, hidrologic, meteorologic, demografic, toponimic ș.a., urmărite mai mult sau mai puțin consecvent. Un exemplu : după ce în Maramureș se numără „pînă la unul“ locuitorii orașelor Borșa (25.741), Vișeu de Sus (20.914) și Baia Mare (117.763), pentru alte opt sau zece localități din țară cifra este dată cu aproximație („peste...“), iar în rest nu se mai face vreo asemenea precizare !

Surprinzător (și imputabil) este apoi modul în care înțelege Mihai Iancu să sensibilizeze tînăra generație vizavi de „impresionantele vestigii ale trecutului“, „poeții din toate timpurile [care] au cîntat în versuri nemuritoare harurile pămîntului, mînuitorii penelului [care] au imortalizat chipul [patriei noastre]“. Cu excepția unor subite și rare efluvii lirice, țîșnind ici și colo din masa amorfă a inventarelor de munți, ape, roci, dealuri, resurse naturale, fabrici, instituții, hoteluri, drumuri și chiar restaurante, istoria și cultura neamului nostru sînt prezentate în cartea **Elevi, să ne cunoaștem patria !** mai ales prin enunțarea telegrafică a numelor de muzee și case memoriale, de locuri și monumente istorice, totul fiind involuntar pigmentat de autor cu ajutorul unor — ați ghicit ! — „mici erori“ (ba de redactare, ba de informare) :

„La Mănăstirea Putna se află o statuie a lui Eminescu...“ (p. 58 ; **nu cumva tot acolo se află și mormîntul lui Ștefan cel Mare ?)** ; „Munții Tarcăului (...) au constituit regiunea drumețiilor lui C. Hogaș“ (p. 83 ; dacă i-ar fi răsfoit mai atent puținele scrieri, autorul ar fi descoperit și călătoriile spre Văratec, Agapia, Pipirig, Borca, Sabasa și Dorna, adică **prin munții Bistriței și Stînișoarei !)** ; „...unele evenimente din romanul **Baltagul** se petrec prin regiunea Tarcăului. Vitoria Lipan merge călare să-și caute soțul — Nichifor [sic] Lipan — la Durău [?] la poalele Ceahlăului“ (p. 85 ; trei victime în două propoziții : romanul sadovenian, Nechifor Lipan și biata Vitorie, aruncată de elanul narator al lui Mihai Iancu peste Ceahlău, într-un loc pe care nu l-a călcat în toată viața ei de personaj literar !) ; „Alecu Russo are marele merit că a descoperit **Miorița** în anul 1848...“ (p. 99 ; dar fericita întîmplare a avut loc în **1846 !)** ; „Aici [la mănăstirea Soveja] și-a petrecut o parte din viață Alecu Russo, ca osîndit pentru răzvrătire...“ (p. 100 ; „partea din viață“ reprezintă însă **o lună și cîteva zile !);** [Brașovul] este unul din marile centre culturale și cu o însemnătate turistică de prim rang. Are mari hoteluri și restaurante pentru turiști. Se pot vizita bastioanele, turnurile și clădirile din secolele anterioare, biserici monumentale, (...) vechea școală românească din Șcheii Brașovului, case memoriale, muzee, monumente etc“. (p. 113—114 ; iată că se poate vorbi de Brașov și fără a-l aminti pe **Coresi,** dar e foarte important să nu uităm de **hoteluri și restaurante)** ; „La localitatea Rășinari din poala pădurii este casa natală a poetului Octavian Goga (1881—1938)... În defileu, la localitatea Ciucea se află Muzeul memorial Octavian Goga și mormîntul poetului“. (pp. 139 și 168; pe lîngă caracteristicul **la,** la al autorului, ați sesizat, cumva, măcar vreo urmă de sugestie emoțională ?) ; „În Botoșani se găsesc numeroase întreprinderi industriale ca : [urmează numele a opt unități economice și nelipsitul **etc.**]. În acest oraș se mai află casa amenajată ca muzeu memorial «N. Iorga» în care s-a născut savantul, muzeul județean (istorie, științele naturii și artă plastică), bustul lui Mihai Eminescu, monumentul eroilor din primul război mondial etc. La Ipotești se află muzeul memorial „Mihai Eminescu“ și bustul lui Mihai Eminescu“. (pp. 206—207 ; oare nu aveam dreptul să așteptăm **altceva ?).**

Cum aceeași lipsă de **fior** este detectabilă în descrierea majorității locurilor și oamenilor acestui pămînt, încheiem cu gustul amar de a fi crezut în promisiunile autorului și de a fi descoperit apoi, în locul lecției de patriotism pe care tinerii o merită și o așteaptă oricînd, doar imaginea cenușie a unui conspect aproximativ...

Constantin BOSTAN

Violeta ADAMESCU : „Detașare“

între două lumi

Maria Luiza Cristescu

Parastasul din Prund nu rămăsese fără ecou. Nici fără consecințe, cum se zice. Neamurile sfădite de peste o jumătate de veac se adunaseră acolo. Făcuseră unii și alții un pas, prudent ca orice început. Urma în continuare să se pășească încet, cu mare grijă, atenți să nu lovească într-un loc dureros, să nu atingă o cicatrice care se poate iarăși inflama. Numai că n-a mai urmat nici un pas. S-au întors în duminica însorită din cimitirul modern, senini și gînditori. Și mai ales în așteptare, o așteptare plină de amintiri și sentimente uitate, îngropate, devenite aproape abstracte. O atît de veche supărare, a bunicilor zăpodenilor maturi și astăzi nici nu putea fi decît abstractă. Le fusese transmisă și își făcuseră datoria s-o poarte. Concretul, viul și trăitul jignirii sau justificării de demult nu-l mai aveau. Fiindcă nu fusese al lor. Cei al căror fusese odihneau în ceruri. Rămăsese vie, dreaptă în dreptatea sau nedreptatea ei doar Aurelia. Și dacă ea n-ar mai fi fost vie, mărturie ascunsă în ograda ei, în privorul cu mușcate roșii ca sîngele, nici rana n-ar mai fi fost decît o amintire a unei vieți de demult. A unei istorii. Așa, ea fiind, acolo, tăinuită și refuzînd lumea de azi cu oamenii ei ca și cum ar fi fost lumea care o refuzase pe ea demult, zăpodenii reconstruiau povestea și o trăiau. Fiecare cu cîtă încrîncenare, revanșă sau jignire credea că este dator înaintașilor lui. Fiii preluau povara cu totul, nepoții sprijineau mai molcom sufletește, dar, în compensație, cu mai ascuțită logică, sentimentul părinților. Verii și văruțele, mai de margine, își tulburau sufletul cu atît mai mult cu cît se doreau în centrul vîrtejului în care nu fuseseră niciodată. Îndepărtații fini, cumetri sau cuscri erau chiar cei mai aspri. Ei împungeau și înțepau, căci ai lor nici măcar nu făcuse parte din poveste. Și dacă era așa, le venise rîndul să fie ei cei mai încrîncenați, să revendice într-un conflict care nu le atinsese viața și sufletul. Pentru nimic, ori tocmai de aceea se socoteau în dreptul lor. Dreptul de a face vie, sîngerîndă, o rușine ori o vinovăție acuma inventată. Ei, cei mai îndepărtați erau îndreptățiții. Și povestea de acum trei generații renăștea în sufletul zăpodenilor, toți neamuri și toți de o parte ori de alta în așteptarea pașilor spre împăcare ori ștergerea supărării. Dar acești pași nu-i mai îndemna și nu-i mai ajuta nimeni să-i facă. Ziua de blîndă sărbătoare din Prund, cu vînticelul care-i apăra de arsura soarelui, fusese o promisiune mincinoasă. Și cum să ierți și cum să te întorci înapoi decît cu ură după ce te lăsaseși condus de mînă ca un copil curat, nevinovat și părăsit în întuneric lîngă rîul iute și negru.

Marta uitase cu totul, i se ștersese din minte tot ce o îndemnase să vină în Zăpode după ce căzuse asupra capului ei blestemul, vorbele alea proaste rostite de gura mătușii Lucreția. Nici la Buna Aurelia nu-i mai era gîndul. Cîte se prefiguraseră într-o clipă de panică în mintea ei se despărțiseră și îndepărtaseră de cele odată începute. Întîlnirea cu Buna, pomenirea Bunului cu toate neamurile, începuseră să deșire un ghem pe care părea că îl știe și care se rătăcise de ea. Firul se rupsese și nu mai avea de ce să-l înnoade. Ștefan era treaba ei pe lume. Numai pentru împlinirea ei se afla aici, în ograda Tușei Mari. Și „cum“ și „de ce“ nu-i tulburau zilele de vară ca și cum nu ele, întrebările astea i-ar fi viața, meseria și durerea de cap. Ori poate, cercul de fier care-i ardea țeasta era prea mult pentru ea. Și fiind prea mult, abandona tot ce prețuise. Voise ea atîta încît fusese gata să-și dea viața. Ba chiar i se păruse că așa trebuie și că plata e cinstită. Și o lovise durerea și răul și o încinsese durerea pînă peste poate. Făcuse cît putuse. Acum ridica din umeri, încerca să aline și îndulcească povara. Avea și îndatorirea de-a îngriji de un copil nevinovat, ocupație concretă, vie, mai importantă decît vînzoleala asta abstractă al cărei zvon nu-l lăsase să-i ajungă la urechi. Un soi de mirare disprețuitoare, o neîndurătoare silă o cuprinse cînd Tușa Mare îi povesti cîteva lucruri care se petrec prin sat. Că cineva s-a certat cu altcineva, că o nevastă ajunsese la tribunal cu bărbatu-său, fiindcă erau veri de-al treilea, ea dinspre Buna Aurelia, bărbatul ei, dinspre Bunul Vichentie. Ce prostie și pierdere de vreme, ce derizorie tentativă de a-și construi și ăștia o viață sufletească zbuciumată ! Ștefan se așeza la un metru în fața ei și șoptea cuvinte care descriau raza de soare și vînticelul care bătea frunzele și umbrea auriul părului ei. Marta spuse Tușei Mari că oamenii ăștia n-aveau necazuri și dureri pe lume, în timp ce ochii ei priveau obrazul palid al băiatului. Ștefan repetă, mai tare, vorbele despre raza de soare și șuvițele aurii, ca și cum îi sărise în ajutor. Să fie împreună, ei doi împotriva atîtor vorbe ponosite. Ce-i păsa ei ; spusese aspră, cu tonul de dirigintă, de zîzăniile oamenilor ăștia ?

Tușa Mare se retrăsese în căsuța piticilor cu mersul nesigur. Rămăsese să privească un capac de oală, smălțuit în galben, unul dintre atîtea multe și familiare puse la îndemînă pe peretele de deasupra plitei. Clopoțelul sunase și chiar popa Furcă intră în ogradă. Era tocmai vremea la care Marta începuse povestea cu palatul dărîmat. Povestea cerută de Ștefan. Ajunsese la momentul în care prințul, feciorul de împărat se întorsese și, tot ce lăsase, găsise în paragină, iar în paragină pe toți ai lui, morți și așezați în racle. Descria buruienile crescute cît copacii printre cărămizile și pietrele zidurilor căzute.

— Și urzici, multe urzici interesante creșteau în camera lui ! adăugă Ștefan.

— Desigur, încuviință Marta. Din cauză că de atîția ani uitase cu totul de palat și de părinți.

Dar trebui să se întrerupă. Și o făcu aproape cu ranchiună. Clopoțelul ăsta nu mai înceta să zăngănească, iar cine trecea pe uliță și n-avea de lucru intra peste ei, le strica viața cu măruntișuri cărora le dădeau atîta importanță.

Popa Furcă trebui întîmpinat. Era om de optzeci de ani, om de lume s-ar putea zice, care știe să se poarte, și cu autoritățile, și cu babele sau tineretul, și cu muierile superstițioase și speriate de trăsnetul lui Dumnezeu. Firește, și cu fiii satului, oameni ajunși la destulă mărire în țara asta. Știa popa să ceară doar atîta respect cît era dispus să-i dea cel dinaintea lui. Femeile ca și oamenii bătrîni îi pupau mîna și el le-o întindea grea, generoasă. Altora, doctor sau profesor universitar din Cluj sau București, le-o trăgea după ce le-o întinsese. Sugera cum că ei ar fi intenționat să i-o sărute, iar lui, vai de mine !, nici nu-i trecea prin minte că s-ar cuveni așa ceva. În clipa aia de derută, mulți se aplecau și sărutau mîna popii, cu toate că n-avuseseră deloc intenția asta cu o clipă înainte. Popa Furcă îi întreba cu voce laică despre noutățile lumii politice.

Marta se ridică în picioare fără să facă vreun pas. Brațul drept îl întinse, cerînd lui Ștefan să-i prindă mîna. N-aveau de ce pierde vreo clipă a lor din pricina musafirului ăsta nepoftit. Și popa, bătrîn voios, cu costum gri închis și cravată, își ridică pălăria plin de curtoazie și luă cealaltă mînă a tinerei femei și i-o sărută. Se așeză apoi și acceptă ca oricare mirean un păhărel de horincă. Era recomandat pentru cord și pentru arteroscleroză. Bineînțeles porni discuția despre istorie. Întîi pentru că doamna profesoară Magdin cu asta se ocupa, iar apoi pentru că nu era zăpodean să nu se simtă implicat și responsabil în istoria țării și a lumii de cînd există Zăpode pe pămînt și lumea în lume. Dacă nu cumva, gîndi Marta, pămîntul se născuse ca să folosească drept loc pentru așezarea Zăpodiei.

În altă ocazie, s-ar fi putut, să-i placă părintele. Îl știa de cînd se născuse. Era harnic peste măsură, muncise pămîntul, iar înainte de vecernie era văzut mereu cu furca în mînă, întorcînd fînul din curtea largă a bisericii. De unde i se trăgea și porecla, o împunsătură a zăpodenilor care voiau ca popa lor să-și țină rangul de conducător spiritual și să-și joace rolul mai solemn și mai plin de fală. Popii ăstuia tocmai făloșenia îi lipsea. Nimic ascuns nu era în viața și gospodăria lui, nici o minciună și nici un profit. Primea ce i se cuvenea și era mai mult slujitor decît slujit. Generațiile mai noi îi prețuiau mintea largă. El avusese primul televizor în Zăpode și tot el comanda la librărie cel mai mare număr de cărți. Știa tot ce se întîmplă pe planiglob și tot ce se ițește prin ogrăzile oamenilor. Nu-i scăpa nici hîrîiala politică de pe mapamond și nici o găină de-a vecinei tăiată de o gospodină care nu observase cum că mînca bunul alteia.

Bine, bine, aste-s laudele pe care Marta i le aducea din copilărie. Era un bun profesionist și, la urma urmelor ,ideal propagandist al bisericii lui. Îl stima, ca pe cel din tabăra nu adversă, dar care nu-i și a ei. Acum însă, nu era dispusă să-și piardă vremea. El urmărea întotdeauna ceva. Asta-i era meseria. Ca și a ei. Nici ea nu povestea viața împăratului Traian și nici nu comenta ultimul război mondial fără o idee. O idee care să o servească. Pe ea și ideologia pe care o reprezintă. Mă rog, așa în general. Iar particular nu exista. Un popă ori un istoric este întotdeauna un ideolog. Chiar cînd se crede liber, în vizită sau în vacanță.

Popa Furcă bău păhărelul și ascultă părerea scurtă a Martei despre criza dintre Nord și Sud, dintre lumea veche și lumea a treia. Spunea ea că Europa își plătește vinovăția de secole. Nu vina de a fi jefuit coloniile sute de ani, ci aceea că a infestat civilizații vechi cu modul ei de a gîndi. Și acum acest mod de a gîndi însușit de Africa și America Latină se întoarce împotriva Europei.

— Dar, părinte, cu ce treabă mai anume pe la noi ? îl întrebă brusc.

Tușa Mare rămase o clipă încremenită. Alături de părinte, pe bancă, parcă se apropie încă un pic de el. Obrajii curați, fără riduri, i se albiră. Nu, nu se poate să mergi cu nepolitețea pînă aici. Marta depășise granița peste care un zăpodean se poate preface că n-a observat afrontul. Dar popa Furcă, cu bărbița lui albită, cu voioșia plină de curtoazie, răspunse. Se putea stăpîni. Un popă poate chiar și mai mult. Dacă are rosturi mai înalte ca oile lui din Zăpode, atunci trebuie să fie în stare și să suporte mai mult. Și poate popa nu se tulbură el de o mică jignire, nu se îneacă dintr-o îmbucătură de mîndrie cînd urmărește să-și împlinească menirea.

Martei îi explodau punctele cenușii pe irișii ochilor. Un soi de parapon o cuprinse, o stare pe care ar fi privit-o cu surprindere și dispreț. Nu voia să știe nimic și de nimeni.

— Doamnă Marta, puse părintele paharul gol pe masă, am venit chiar să vă întreb ceva. Și poate, dacă îmi răspundeți, vă voi putea și ruga ceva.

Marta, față în față cu părintele, ridică ușor din umeri. De fapt se scutură de toate, înainte de a ști măcar ce-s alea toate. Țîfnă, așa se chema starea asta a ei. Și ce dacă ?

— Ce anume voiați să mă întrebați, părinte ?

— Ceva, Marta, schimbă el apelativul și femeii nu-i scăpă, ceva ce ține de obligația mea. Dumneata ai venit în sat cu o treabă rări cuvintele popa și nu mai zîmbi, ci își plecă ochii, îmbătrînind. Era preot, cu demnitate senină, chiar dacă purta costum gri închis și cravată neagră.

— Nu-i rostu meu altul, continuă părintele, decît să ajut și să primesc pe oricine vine înspre mine. Ceea ce am și făcut.

Marta se încruntă puțin. Ștefan era aici, tot aici lîngă ea. În picioare îi ținea strînsă mîna cu palma lui mică. N-avea nici un sens să asculte prea atent. Știa dinainte tot ce-i putea spune popa Furcă. Numai că nu asta era problema, ci jocul acela, încercarea aia a puterilor de la care nici un zăpodean nu se dă înapoi. Cu atît mai mult popa, campionul care vrea să-și confirme odată și încă o dată titlul. Iar în ce o privea, jocul ăsta nu-i mai spunea nimic. Din partea ei, popa se putea considera dinainte învingător. Nu-i va întoarce vorbele nici măcar cît i le întorsese vărului Cercelus Herța. Căci tot cu problema lui Cercelus venise și părintele.

— Întrebarea mea era dacă binevoiești să duci la capăt ceva mai repede ceea ce dumneata ți-ai propus.

— Dar nu mi-am propus nimic ! replică plictisită Marta. Viclenia de a-i atribui ei, ca adevărat, ceva gîndit de el, o enervă de-a dreptul. Popa n-are de unde ști ce i-a trecut ei prin cap. Auzi, ce truc la bătrînul ăsta ! Știe el ce-i în mintea ei, ca și cum, ar fi stat și semnat o declarație la gazeta de perete a satului.

Așa gîndea Marta, cu vorbele spuse în cap, vorbe care nu erau ale ei, ci ale caraghioasei profesoare de desen tehnic, cu veșnica ei ridicare din umeri de cîte ori o salutai sau îi ridici de jos catalogul care i-a căzut cu zgomot. Cum naiba se lipise de ea, Marta, tocmai paraponul ăsta pe care îl detesta ? ! Vasăzică, dînsul o lua la sigur ! Nici nu se îndoia, zicea popa, că ea va duce la bun sfîrșit ceea ce își propusese. Adică ceea ce el voia, el își imagina. O întreba doar dacă vrea să facă chestia asta într-un ritm mai alert.

Creierul o ustura. Cercul de fier înroșit îi strîngea atît de tare capul încît ceva avea să se întîmple. Se va rupe ori se va sfărîma. Obrajii i se înroșiră de rușine. Iritarea asta vulgară a profesoarei de desen care gîndea că toată lumea urmărește să-i facă un rău și disprețuia orice gest sau vorbă, dinainte ca vorba să fie spusă și gestul făcut. Marta se vedea ca într-o oglindă. Expresia ba chiar și trăsăturile feței i se modificaseră. Le împrumutase pe ale colegei.

Popa Furcă ridică privirile spre ea. Avea ochii triști, mici, apoși. Poate în lacrimi, poate doar ca ai cîinilor bătrîni. Continuă ca și cum n-a auzit.

— Rudele tale Marta, adică toată Zăpodea, au acceptat cu inima deschisă îndemnul la împăcare. Au venit la chemarea ta. Fiecare a lăsat de o parte, a călcat peste ceea ce credea că e datoria lui transmisă de părinți sau bunici. E un sacrificiu moral. Și el trebuia răsplătit cu liniștea sufletească. Ei așteaptă cîștigul promis.

Tusa Mare sta dreaptă, cu mîinile în poală și privirile aruncate departe, poate spre fereastra odăii dinainte. Aștepta și ea răspunsul Martei. Sta alături de părinte și nu-i era la îndemînă. Nepoata ei căzuse din locul înalt pe care îl ocupase pînă acum. Ea o iubea, o și ierta dacă o tîra după ea, mai jos. Păcat însă să ajungi să ierți pe cineva. Ai mai pierdut odată norocul și bucuria de a privi de jos în sus, ca la o icoană.

— Părinte, răspunse cu voce înăbușită Marta, eu am venit în concediu, să mă odihnesc. Nu e treaba mea să mă amestec în certurile unor oameni pe care nici măcar nu-i mai cunosc. Și nici nu vreau s-o fac. Eu nu sînt Isus Cristos. N-am vocație de preot.

Nu, nu era bine, nu asta voise să spună. Gîndise în locul ei profesoara de desen tehnic, cu strîmbătura ei de refuz în colțul gurii. Tusa Mare nu se clintise, nu-și adunase privirile de pe unde rătăceau. Ștefan îi lăsase mîna sau poate și-o trăsese ea. Popa Furcă zîmbise. Parcă îi tremura capul de bătrînețe. Era bătrîn, bineînțeles, iar curtoazia o amintire, din tinerete pe care o mai arăta din cînd în cînd ca pe-o fotografie îngălbenită.

— Atunci, Martă, eu te rog și te sfătuiesc să faci ceea ce n-ai plănuit. Cine ești și cine nu ești n-are importanță în lume. Să zicem că așa s-a întîmplat că oamenii ăștia așteaptă ceva de la tine. Vor trebui să capete. E datoria care s-a abătut asupra ta.

Părintele se ridică fără grabă. Se ridică și Tusa Mare și ieșiră, întîi el apoi ea după masa de sub vișin. Se sculă și Marta. Capul ei nu se zdrobise. Cercul slăbise și pleoapele voiau să cadă grele peste ochii durerosi.

— Mulțumesc pentru horincă, Tusă Mare !

Părintele zîmbi și întinse bătrînei mîna grea, generoasă. Tușa Mare o luă cu amîndouă mîinile, plecă fruntea și o sărută.

— Să-ți fie de bine, părinte !

Cu ochii triști, apoși, popa Furcă întinse mîna Martei. Tot așa, grea generoasă. Și Marta o luă, știind că nu trebuia și nu voia să facă ceea ce făcu. Se aplecă și o sărută.

— Consider că mi-am făcut întotdeauna datoria mai spuse ea, tot cu țîfnă și cu o intonație iritată.

Nici nu mai urmări silueta bătrînă cu pălărie. Se așeză pe locul ei de la masa de sub vișin. Nu-i păsa de popa Furcă și n-avea putere să-i analizeze tehnica adoptată în încercarea puterilor. O cunoștea și o putea oricînd demonta sau da peste cap. Dar, astăzi într-adevăr, nu-i păsa. Astăzi nu se gîndea deloc la semnificația simbolică pe care o poate avea un gest. Acela, de exemplu de a săruta ea mîna popii. La urma urmei, trăise pînă acum numai în chingile semnificațiilor gesturilor, numai în încercări de puteri ale concepției despre lume, om, datorie. Venise vremea să-și ia un concediu ? Are și ea dreptul.

Ajunsă la cuvintele astea molfăite în cap, Marta începu să rîdă. Tot profesoara de desen tehnic vorbea. Habar n-avem noi că în fiecare dintre noi e ascunsă profesoara de desen tehnic, gata să scoată mutra, cu zîmbetul strîmb de refuz, cu bălmăjeala ei egoistă și speriată.

Se ridică și se întinse leneș ,alungind gîndurile din ogradă. Mai avea cîteva zile de petrecut cu Ștefan. Nici povestea cu palatul dărîmat n-o duseseră pînă la capăt. Spusese ea ceva, adăugase el altceva, dar povestea n-avea încă... N-avea semnificație ! rîse Marta. Sigur că da, e o problemă să poți scăpa de cuvintele tale și să-ți iei un concediu de la ființa care ai fost întotdeauna. Ei bine, îi vor găsi ei măcar un sfîrșit. Dacă nu va avea semnificație, nimeni nu va suferi din pricina asta.

Marta se bucura, uitase de popă și de profesoara de desen. Îl strigă pe Ștefan. Voia să se joace, să se joace și să stea cu el cît timp mai aveau, Dar, la urma urmelor, de ce atîta pedagogie și constrîngeri ? ! Ștefan nu răspundea, dar nu era îngrijorată. Nu i se putea întîmpla nimic rău. Alergă voioasă la poartă și în uliță, strigîndu-i numele. Îl căută în ferdela de lîngă șură. Poate s-a ascuns. Nu era acolo, dar putea fi în pivniță, sau pitulat între tufele de smeură. Chiar și între urzici putea fi Ștefan. Și striga Marta numele ăsta drag, ca într-un cîntec, cu bucurie și zîmbet, alergînd prin ogradă, vorbind cu el, ca în jocul de-a baba-oarba, încercînd să-l facă să rîdă și să-i descopere ascunzătoarea. Un cîntec și-un dans era Marta în aburoasa zi de vară.

Înlănțuirea faptelor pare drum drept, dar e numai aparent așa. Calea e șerpuitoare și întortocheată. Se întretaie cu alte și altele, dar nu vrem să vedem. De aceea rămînem uimiți și înspăimîntați cînd drumul se gîtuie într-atît încît nu ne îngăduie nici măcar pasul.

În Zăpode era vînzoleală destulă. Martei îi ajunseseră la urechi tot felul de vorbe și întîmplări. Nu voise să le asculte cu nici un chip. Nici chiar cînd popa Furcă îi ținuse predica. Zilele ei erau toate numai abur, soare și joacă, nesfîrșita joacă. Chiar și imaginea lui Ioan se estompase, ca să nu mai vorbim de cea a Tușei Mari. Habar n-avea, și cît de frumos pocnea cuvîntul ăsta ! habar n-avea dacă Tușa Mare nu sta mai mult decît îi cereau treburile în bucătăria de vară. Peste toate celelalte din afara lui Ștefan trecea ca peste umbre. Clopoțelul mai clincănea, dar nici Văduva Curată, nici mătușa Stana, nici unchiul Dădîrlat nu-i păreau reali. Oricum nu încărcați de amintiri și sugerîndu-i impresii. Era amabilă și voioasă, puțin febrilă, vorbind mai mult și mai repede ca de obicei.

Își îndeplinea datoria de gazdă cu grabă, lichida ritualul iute, parcă jucîndu-i în hățuri și îndreptîndu-i în cel mai scurt timp spre poartă. Asculta ce se petrecea prin sat, pe ulițe și prin case și pufnea în rîs. Niște snoave, asta erau. Iar domnii ăștia distinși din toate ramurile de activitate și din toate marile orașe ale țării își făceau plimbările de seară și jucau scene ale supărării, reproșului, insultei, ca într-un film comic mut. Zizanie, asta era prin Zăpode, iar Marta pufnea iar în rîs. Îi plăcea cuvîntul ăsta. Zîzania ca și vînzoleala erau formele caraghioase, degradate ale durerii ei de cap.

Ca și cum gura satului putea fi astupată, iar cînd se pornește zîzania și se poartă vorba din casă în casă, o și poți opri. N-o oprește nici popa pînă nu se satură ea de-a se duce și de-a se întoarce mai hulpavă și mai plină de osînză. Nici nu mai știi dacă vorbele astea care au împărțit Zăpodea în două sînt numai așa, minciuni benigne și răutăți de vodevil. Poate că oamenii sînt serioși și dramatici. Au nevoie de cearta și supărarea asta mare. Le trebuie neapărat să se lupte cu cineva și s-au găsit neamurile și vecinii. Iar ăstora le trebuie și lor să se dușmănească, și să nu ierte, și să spună tot ce au pe suflet. O cauză mai bună n-aveau cum găsi, iar de luptat nici atîta, n-aveau cu cine. Dacă pășunile sînt arse într-un sat de oieri, și dacă la ei e mai scumpă brînza decît la Marea Neagră, atunci e de vină Marta a lui Vichentie, ori bună-sa care și-a batjocorit bărbatul acum șaizeci de ani. Și dacă iese producție proastă de grîu la colectivă, căci pămîntul ăsta n-a dat în veci grîu din el, iar bărbații au plecat cu toții la fabricile din orașe, tot neamurile astea și zîzania lor veche e de vină. Și că unul fură, iar altul nu vrea s-o facă, tot în seama bunicilor a căzut.

Marta pișca voioasă imaginea abstractă a unor oameni. Îi treceau prin cap cuvinte zăpodene, greoi-ironice, ca o zamă deasă cu rîntaș. Se căuta și se bucura să țintească în oameni cu ele. Așa, ca un exercițiu sportiv, fără seriozitatea și ea ridicolă a încercărilor de putere prin vorbe. Scormonea mintea ei voioasă și găsea din vremea copilăriei limbajul oamenilor ăstora de aici, care — la cîteva expresii pe care nu le înțelege nimeni — nu renunță nici cînd ajung membri ai Academiei Române și țin discursuri. Auzi atunci de „zătignirea agriculturii“ și de „ferdelele în care se păstrează comorile spiritului“. Sună rău, nimic de zis, dar nu strică niciodată să-ți porți cu tine prin viață și cît mai sus, originea și limba. Face chiar impresie...

chiromanție

În vis trezit, din somnul meu închis
filă de carte, palma brăzdată-a întins
linia vieții, linia inimii, linia ferată
de unde n-am venit niciodată.

Ochi pe palme, pe tăcuta ureche,
timp în epură, fără număr, fără pereche,
la marginea somnului început nu știu cînd,
liniile palmei sărite ca la mașină, din rînd.

Între ele linia vieții, de minimă rezistență
subțire ca o semnătură fără scadență
și-n mijlocul palmei sgîrietură fină,
locul cuiului ruginit de propria-mi hemoglobină

Cui împlîntat pentru viața-mi preacurată,
pentru timpul tocit fără nici o erată,
ca-ntr-o poveste nicidecum terminată.

licențe emotive

Iubind, sîntem forme-n așteptarea mișcării
la nunțile albe ca șervețelele de masă
și sărutul uitat pe buza paharelor goale.

Tari ca sîmburii măslinelor verzi
purtăm în suflet perle de adîncuri, ovale
ce le trecem pe sub ochi, drept tristețe.

Perifrastica noastră iubire-nceputä
între oțetari și siropuri de lavandă
odihnește-n căptușala îmbrățișărilor răzlețe.

Iubind, sîntem forme spre celălalt tărîm
și lumea noastră botanică se oprește
ziua-n fitilul florilor de acant.

Se-aud violoncele și cari de buturugă,
ronțăind vremea sub deal de rumeguș ;
iubind, sîntem închipuite torsuri cu înțeles picant.

Mircea POPOVICI

ION CHIRIAC

ca o umbră a inimii

Gol cosmic în care sufletul meu
S-a retras să nască
Forţă mirifică şi indeductibilă
Ca spiritul plantelor care mută atomii
Prefăcînd azotul în oxigen şi carbon
Magneziul în potasiu şi potasiul în calciu
În ce mă priveşte, întîlnindu-te, eu am murit.

Rostogolindu-se pe şoseaua asfaltată
Inima mea încă vie şi-a retras sîngele
Din stejarii uriaşi care acoperă satul
Dar sufletul a rămas, acolo unde eşti tu
Ca o umbră a inimii.

În pieptul meu cineva a venit să plîngă
Fruntea mea însă s-a liniştit
Ca un munte de marmoră
Şi dacă observ bine pe acest munte
Din steaua care a căzut
Creşte un măr
Sau poate simt asta pentru că,
Gîndindu-mă în taină,
Cred că, după moarte,
Din capul meu va creşte un măr
La care tu vei veni în livadă.

crizantema albă, tăcută

Eu te văd în umbra inimii mele
Aşa spun, aşa rîd, aşa plîng
Crizantemă albă, tăcută,
Un nou sînge îmi curge prin sînge
În umbra inimii mele te văd
Crizantemă albă, tăcută.

Crizantemă albă, tăcută
Fără tine mi-i frig
Şi uite că vreau să alung şi nu pot alunga
Calul acela care paşte netulburat deşi ninge
Calul acela care crede că va putea paşte
Pe sub zăpadă pînă va veni primăvara
Vreau să-l încalec şi nu-l pot încăleca
Mă doboară pur şi simplu ninsoarea
De pe spatele lui negru, fierbinte, lucios

Şi iată-mă rănit de acest fulg de nea
Care îţi seamănă, crizantemă albă, tăcută
Iată-mă rănit şi iată
Că ninge în sîngele meu
Iată-mă aburi, iată-mă
Îmbogăţind norii
Cu apă din sîngele meu

Crizantemă albă, tăcută.

aret

Armura ta de aur a ruginit Aret
Şi ai dezbrăcat-o şi iată-te
Un trup de piatră
În care şopteşte nisipul

Cînd dă rouă, Aret
Trupul tău în care şopteşte nisipul
Îmi apare totdeauna dincolo
Îl văd întotdeauna dincolo
În spaţiul
Ocupat de un cîntec de privighetoare
Care s-a vestejit şi a căzut

Cînd dă brumă, Aret
Trupul tău în care şopteşte nisipul
Îmi apare sub stele
Îl văd întotdeauna sub stele
Tot acolo
Dincolo
Într-un spaţiu
Ca o stea care încă nu s-a născut

Şi cînd nu-i nici rouă, nici brumă, Aret
Trupul tău în care şopteşte nisipul
Îl simt cum îmi apasă pe piept
Îl văd tot dincolo
Acolo într-un spaţiu ce nici nu există
Dar îl simt cum îmi apasă pe piept
Îi aud scrîşnindu-i nisipul
În timp ce pe inima mea
Rugineşte armura de aur, Aret.

şalul negru

Cine mă tîrîie pe zăpadă şi unde mă duce
Ce-i cu şalul negru al acestei femei
Aşezat sub mine în loc de sanie
Şalul negru şi lung pe care mi-i dat să văd
Cum pulberea de zăpadă muşcă trandafirii lui roşii

Nu te tîrîie nimeni aud şi nu-i nici o zăpadă
Închide gura şi respiră pe nări. Respiră şi taci
Închid gura şi respir pe nări. Respir şi tac
Dar şalul cel negru pe care-s culcat
Alunecă... Alunecă ; pe marginile lui negre trosnesc
Crengile verzi ale trandafirilor lui roşii

Închid gura şi tac dar deschid ochii şi văd
Văd o femeie de al cărei păr lung
Împletit în cozi
Este legat şalul cel negru pe care alunec
Şi... din nou : cine mă tîrîie şi unde mă duce
De ce la capul meu picioarele ei lungi
Ca două lumînări unite în flacăra coapselor

— Închide ochii şi taci, aud
Închid ochii şi tac şi văd şalul cel negru
Atîrnînd peste marginile lumii
Stau pe el culcat şi alunec
Alunec, pe marginile lui negre se rup şi cad
Petalele reci ale trandafirilor lui roşii

la ţărmul mării

Sînt iar la ţărmul mării,
turist ce-am visat veşnic la apa lui Tales,
bătrînul cu mintea sucită, marele idol
al sufletului meu ce caută graniţa
unde fac schimburi de sărituri la trapez
Circul şi Metafizica.

Simt că mi-e somn
ca după o lungă excursie venind din neant,
ci trebuie să mă dezbrac
şi-n apă să-mi spăl amintirile —
mai cu seamă imaginea de cosmonaut
din viaţa a şaptea, cînd martor am fost convorbirii
dintre Eva şi şarpele biblic
(personaje reale, întrucît am dat mîna cu ele).

Nu ştiu cînd am văzut întîia dată marea,
dar n-are importanţă pentru această femeie
în haine de ospătar —
oh, cred că s-a culcat cu o mie de zei
pînă astăzi cînd îmi vine ideea
că aş putea s-o numesc regină a epifaniei ;
am făcut baie cu ibovnica asta sub lună,
la o oră fatală — miezul nopţii terestre
şi ritualul nostru în mare era un botez...
Dar n-am fost cosmonaut niciodată.

Acum după nenumărate milenii de zbucium,
din nou în faţa mării sînt singur
şi-mpresurat de somn,
turist ce-am visat veşnic la apa lui Tales,
bătrînul cu mintea sucită, marele idol
al sufletului meu ce caută graniţa
unde Circul şi Metafizica
fac schimburi de sărituri la trapez.

Ci toate-n oameni şi în zei
încep şi se sfîrşesc la ţărmul mării,
cum marea începe şi se sfîrşeşte în sine.

conspect al unor caiete filosofice pe marginea unui ghid turistic

Mai facem un popas. E calea lungă,
îmi spune Îngerul şi scoate din pungă
trei chipuri de zei — bănuţi de aramă —
pentru plata Hotelului (nu ştiu cum îl cheamă).

Primul bănuţ — un fir roşu de păr,
foarte elastic : domnul zeu Adevăr ;
al doilea ban — un frac negru de bal :
domnul zeu Binele (etic... moral...).
şi bănuţul al treilea — un gingaş trombon,
numit şi Frumosul : zeu roz-bombon ;
bănuţi de aramă, trei chipuri de zei
pentru plata Hotelului (numeşte-l cum vrei).

Ne întîmpină-n prag doamna hotelieră
(un zîmbet comun ; nu poţi şti din ce eră)
şi ne dă găzduire — o noapte, un veac...
da, domnule Îngere, fac plata şi tac.
Ştiu : camera are numai un pat
— pentru suflet şi trup ; va fi minunat
în imacularea paielor moi
— feţele aceleiaşi veşnice foi.

Domnule Îngere, punga e goală...
din negre cearşafuri îndată te scoală
— ce banchet e-n Hotelul din mituri compus
unde sforăie cerul cu josul în sus ?

În univers e noapte. Hotelul pe unde
— ce Hotel ? în care Hotel ? — se ascunde ?
Mai facem un popas. E drumul lung.
De unde am plecat — şi unde s-ajung ?

fantezie avînd ca motiv poetic ordinul jartierelor

Doamne, unde am ajuns ?
În Peşteră abia s-a ridicat cortina.
Am văzut semnul Focului şi m-am ascuns.
Care era umbra şi care lumina ?

Ca o turmă de mistreţi păreau amintirile
Focului pe tainicul umbrei ecran
şi am văzut apoi Mireasa — şi Mirele
sublimului Logos în spectru de Leviathan.

Animal cu şenile, maşină cu oase
— la mijlocul turmei de mistreţi în delir,
şi un înger cu coatele surtucului roase
uda nişte flori într-un cimitir.

Etern dans al Roţii prin umbrele focului
— sau prin Focul însuşi adevărat, real ?
Un ghioc era cerul, şi-n icoana ghiocului —
vrăjitoare cheală în ţinută de bal.

Dames tango ! s-a auzit semnalul
de coasă pe cer — şi în muzica sferelor
acel haos de măşti porni carnavalul.
Îngeri palizi filmau Edenul jartierelor.

Am văzut semnul Focului şi m-am ascuns.
Care era umbra şi care lumina ?
Doamne, unde am ajuns ?
În Peşteră abia s-a ridicat cortina...

Din volumul **De cealaltă parte a memoriei**, aflat în pregătire.

VASILE CONSTANTINESCU

NICHITA DANILOV

peisaj cu un zid complet alb

Pe un zid complet alb îşi desenă imaginea
propriei sale absenţe. Astfel : în loc de ochi — o gaură
neagră în zid ; în loc de cap, o gaură neagră
în mijlocul zidului. În loc de mîini,
o gaură neagră în zid.
În loc de trunchi, de picioare,
o gaură neagră în zid. Apoi se prăbuşi,
tăcut, înăuntru.

verde

Vei visa umbra acestei străzi, i s-a spus
şi în somn îi apăru o stradă verde.
Vei visa umbra acestei mîini, i s-a spus
şi în somn îi apăru o stradă verde.
Vei visa umbra acestor guri, i s-a spus,
a acestui cap, a acestor ochi, a acestor degete
şi în somn îi apăru o stradă verde.

deasupra lucrurilor

Nu-mi veţi vedea faţa, căci faţa mea
e mult prea-n faţa voastră. Binele şi răul,
partea şi întregul, lumina şi întunericul
şi acest drum nesfîrşit ce se sfîrşeşte în toate.
Nu-mi veţi vedea faţa şi umbra nu-mi veţi simţi,
căci umbra mea e permanent în umbra voastră :
binele şi răul, partea şi întregul,
lumina şi întunericul şi acest drum
nesfîrşit ce se sfîrşeşte în toate...

poema stelelor

I

Tu ne-ai făcut din întrebări,
din întrebări fără răspunsuri
şi ai făcut în altă lume
răspunsuri fără întrebări !

Acelaşi veşnicul De ce ?
de mii de ani frămîntă mintea noastră.

II

Tu ne-ai trimis aici
în cumplita linişte a nopţii
să luminăm înlăuntrul tău
ca nişte făclii aprinse
pretutindeni.

Şi să nu rămînem decît
întrebările tale şi frămîntarea
şi gîndurile şi îndoiala ta veşnică.

III

...Dar oare nu simţi
cum lacrimile noastre pe chipul tău picură
şi cum — în căderea lor —
stîrnesc tot alte lacrimi
şi tot alte lumi
Cu mereu aceleaşi
şi mereu noi întrebări.

IV

...Ca nişte pietre grele
pe luciul apei negre
nasc doar unde fără de lumini !

în întuneric (portret)

E noapte şi inima ta se ridică
deasupra tuturor inimilor. În întuneric,
în somn, aura ei străluceşte. Doar
capul ţi se înclină pe piept şi buzele
se crispează în sine. Puţin.

poem în O

Acum cînd sîngele meu s-a preschimbat
în apă vino să te scalzi seara
la lumina astrelor pure
pleoapele mele vor rămîne închise pe veci
ca doi lotuşi calmi şi palizi
pe atît de negre, pe atît de negre ape. O !

apele sufetului

Cineva bate cuie în apă ca în propriile sale tălpi.
Cineva întoarce pe dos apa ca pe propriul său suflet.
Cineva priponeşte apa de mal şi pleacă tăcut în josul rîului.
Cineva atîrnă de pereţi apa şi se întinde în pat.
Cineva zace la mare adîncime în apă şi tremură de frig.

pulbere

Din pulberea lui alfa şi omega
din cenuşa numerelor mici şi din urna numerelor mari
din pulberea lui unu şi din cenuşa lui doi
răsare mîna şi răsare piciorul
răsare gura şi răsare ochiul şi — lacrima
răsar dinţii şi răsare stomacul
răsar plămînii şi răsare aorta
şi se sting aurul şi argintul ; praful şi pulberea.

portret de femeie

(stampă)

Tu ai picioare lungi
şi sîni ca două lacrimi.

arhiva „convorbirilor“

A. D. Xenopol, nume de prestigiu în știința și cultura națională și universală, este autorul unei opere ce impresionează prin dimensiune, valoare și originalitate. Personalitate proeminentă prin cunoștințele enciclopedice și prin preocupările multilaterale, lucrările lui Xenopol în domeniile istoriografiei, filozofiei, sociologiei și economiei politice s-au bucurat de un puternic ecou european și au marcat momente importante în dezvoltarea acestor științe. În istoriografia românească, lui A. D. Xenopol îi revine meritul de a fi ridicat istoria la rangul de știință prin studiile sale durabile, ce aveau la bază metode moderne de cercetare, și de a fi conceput prima mare sinteză a istoriei românilor. În istoria filozofiei, autor al unor lucrări și articole publicate în diferite limbi europene, a susținut o teorie de o deosebită originalitate, ceea ce și explică larga ei circulație internațională. Contribuții substanțiale pot fi calificate și rezultatele obținute de Xenopol în economia politică. Întreaga operă a lui Xenopol, superioară ca gîndire și direcție epocii sale, este rezultatul unei mari pasiuni puse în slujba patriei. În calitatea de profesor universitar și academician, prin participarea la congresele și conferințele internaționale, ca prim reprezentant al spiritualității românești peste hotare, și în general prin majoritatea lucrărilor sale, a adus nenumărate servicii științei și culturii românești.

Primirea călduroasă făcută în străinătate creației lui Xenopol poate fi argumentată în felurite chipuri, dar credem că de această prețuire vorbește elocvent faptul că în 1900 el este ales membru corespondent al Academiei de Științe Morale și Politice din Paris. Această alegere îl onora pe Xenopol, dar însemna și un succes deosebit al culturii românești. Ca răspuns de mulțumire la alegerea sa, Xenopol prezintă la Paris comunicarea „La psychologie et l'histoire“. Iar în același an, ia parte la două congrese : al învățămîntului superior, unde conferențiază despre „Nécessité de l'introduction de cours sur la théorie de l'histoire dans la universités“, și la cel de istorie generală și diplomatică, unde prezintă comunicarea „Ipoteza în istorie“. Cu același prilej, oferă participanților la congres studiul său „Roumains et magyars devant l'historie“ în care divulgă falsele teorii susținute de A. de Bertha într-o comunicare purtînd același titlu și difuzată congresiștilor.

În primul deceniu al secolului nostru, numele lui Xenopol devine atît de cunoscut încît istoricul și filozoful român este invitat să țină prelegeri la Paris, să-și expună ideile la congresele și conferințele internaționale, să răspundă în revistele de specialitate la observațiile critice sau elogioase aduse operei sale, și, în același timp, aceleași reviste comentează studiile și articolele ce-i aparțin. În anul 1907, la invitația decanului Facultății de litere de la Sorbona, Xenopol, ca membru onorific al acestui vestit for științific, ține, în calitate de specialist în filozofia istoriei, un ciclu de 10 lecții. Prelegerile sale au fost audiate și apreciate de un public numeros și competent în fața căruia Xenopol dobîndește un meritat succes. La întoarcerea în țară, în scrisoarea trimisă ministrului învățămîntului, pe care o reproducem mai jos, Xenopol se arată încîntat de măgulitoarea primire făcută de către cadrele universitare ale Sorbonei, de publicul și presa franceză. El justifică prelegerile sale „... asupra unei materii filozofice și istorice dintre cele mai discutate între învățații apusului . . .“ din dorința de „... a pune în lumină destoinicia românilor de a se ocupa cu chestii ce interesează civilizația generală europeană“. Un an mai tîrziu, în 1908, este din nou invitat în Franța, de această dată de College de France, unde ține un ciclu de opt lecții, eminentul om de știință român bucurîndu-se de unanime aprecieri.

D. IVĂNESCU

a. d. xenopol reprezentant al spiritualității românești

I

Domnule Ministru,

În zilele de 26—30 aprilie viitor urmează a se ține la Roma al V-lea congres de psihologie. Aș dori, să iau parte la acest congres pentru a face o comunicare asupra raporturilor dintre psihologie și istorie, **materie ce a fost atinsă pentru prima oară de mine în o comunicare ce am făcut-o la Academia din Paris și pe care am avut onoarea a v-o trimite în editură aparte.**

Dacă considerați că este în interesul științei românești ca și țara noastră să fie reprezentată în mod activ la **acel congres, rog a mă delega pe mine ca reprezentant al Universității din Iași, punîndu-mi la dispoziție ajutorul bănesc pe care îl veți crede de cuviință.**

Primiți vă rog domnule ministru asigurarea deosebitei mele considerații.
Iași, 12 martie 1905.

A. D. Xenopol

Arh. St. București, fond Ministerul Instrucțiunii Publice, dosar 517/1905, f. 41. Original.

IV

București, 27 octombrie 1906

Domnule Ministru,

După mai multe convorbiri avute anul trecut în timpul vacanțiilor celor mari, cu cîțiva profesori de la Sorbona și colegi ai mei de la Academia științelor morale și politice din Paris, am văzut că mi s-ar putea încuviința autorizația de a ține la Universitatea din Paris un curs de un an de zile, asupra Teoriei istoriei, **materie în care mi-am făcut un nume cunoscut în lumea învățată apuseană.**

Pentru a pune chestiunea în mișcare și a o aduce la îndeplinire, ar fi nevoie să mă duc acum la Paris, în timpul cursurilor cînd tot consiliul este întrunit. V-aș ruga, deci, d-le ministru, să binevoiți a-mi încuviința o sumă de 1 400 lei cheltuieli de drum și petrecerea în Paris, pentru a realiza această dorință a mea, care ar revărsa cea mai mare cinste și strălucire asupra corpului învățămîntului nostru superior și asupra țării întregi.

Știu că Ministerul este în acest moment lipsit de fonduri pentru asemenea chestiune, dar v-aș ruga cu toate acestea să chibzuiți așa ca să mi să poată da suma cît mai curînd, spre a nu pierde timpul cel mai priincios pentru ajungerea țintei.

Primiți, vă rog, domnule Ministru, asigurarea considerației mele deosebite.

A. D. Xenopol

D-lui Ministru al Instrucției publice și al cultelor.

Arh. St. București, fond Ministerul Instrucțiunii Publice, dosar 1451/1906, fila 1. Original.

V

Iași, 23 februarie 1908

Domnule ministru,

M-am întors în țară la 5 februarie, depășind 4 zile concediul ce mi-ați acordat. Lipsa lecției am îndeplinit-o însă prin una suplimentară. Cred de datoria mea a vă expune rezultatul cursului, ținut de mine la Sorbona din Paris asupra Teoriei istoriei, **întrucît am ținut acel curs în însușire de profesor universitar român și de Decan al Facultății de Litere din Iași.**

Am ținut un curs asupra unor materii filozofice și istorice din cele mai discutate între învățații apusului, ceea ce cred că a fost mai nimerit decît dacă aș fi vorbit despre țara și poporul nostru, fiindcă am vrut să pun în lumină destoinicia românilor de a se ocupa și cu chestii care interesează civilizația generală europeană.

Am fost primit în Paris cu cea mai mare căldură atît de corpul profesoral de la Sorbona cît și de membrii Academiei Științelor morale și politice din care fac parte ca corespondent.

La prelegerea de deschidere am fost înconjurat pe platforma catedrei, de domnul Rector al Universității din Paris, de d-ul decan al Facultății de Litere, care m-a recomandat auditoriului cu cuvinte foarte măgulitoare, atît pentru mine cît și pentru poporul din care fac parte, de patru membri ai Institutului și de cinci profesori ai Sorbonei. Publicul, foarte numeros, compus din studenți francezi, profesori secundari, directori de reviste, critici ai ziarelor celor mari și un număr destul de însemnat de români aflători în Paris, a ascultat cu mare luare aminte lecția mea. Așa a fost și la celelalte lecțiuni, în număr de zece, pe care le-am ținut și care toate au avut darul de a interesa pe auditoriul meu.

Mai multe ziare franceze au vorbit în termeni foarte elogioși despre lecțiile mele, mai mulți directori de reviste mi-au cerut textul unor lecțiuni și aproape în toate revistele cele mari din Paris vor apărea la timp dări de seamă asupra cursului meu.

Dovada cea mai bună despre rezultatul strălucit al lecțiilor mele este că am fost invitat din partea comitetului diriguitor al College de France să țin, în noiembrie acest an, o altă serie de opt prelegeri cu subiectul ce-l voi alege. M-am gîndit că a venit momentul să vorbesc de români și am răspuns domnului Levasseur, marele economist și academician francez, că mulțumesc atît pentru mine cît și pentru țara mea de marea onoare ce mi se face de a ține un curs la acea mare instituțiune a poporului francez. Adaog, domnule ministru, că pe cînd cursurile de la Sorbona au fost gratuite, acele de la College de France sînt remunerate cu 300 lei ora.

Aceste am crezut, domnule ministru, de datoria mea a le supune cunoștinței dumneavoastră și vă rog dacă credeți folositor, a dispune ca acest raport al meu să fie publicat în Buletinul oficial al Ministerului de Instrucțiune publică.

Decanul Facultății de Litere din Iași
A. D. Xenopol

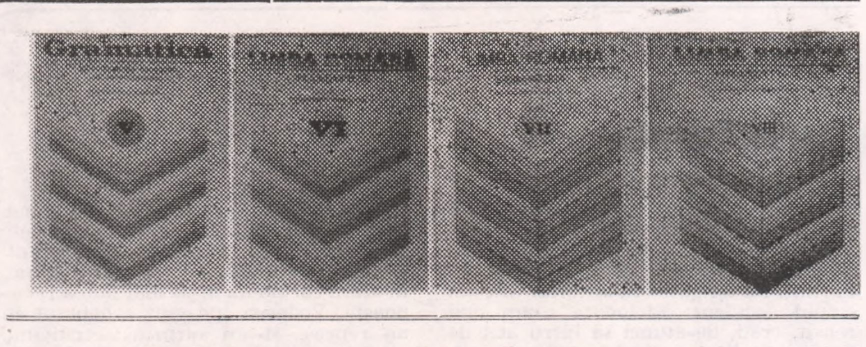
Arh. St. Iași, Facultatea de Litere, dosar 908, f. 18 și 18 v. Original.

onisifor ghibu: o pedagogie națională

Cărturar și militant politic, în sensul înalt al cuvîntului, profesor de al cărui nume se leagă întemeierea Universității Daciei Superioare și o directivă curajoasă în îndrumarea școlii românești, Onisifor Ghibu a fost mai presus de toate pedagog, unul din marii pedagogi ai poporului nostru. Folosim termenul în sens larg, fiindcă „pedagogia“ pe care a profesat-o acest săliștean de o mare energie, într-o epocă atît de dramatică, nu privește doar vîrstele școlare, ci populația întreagă, ea urmărind să sporească puterile națiunii și să-i asigure viitorul. Pedagogul, „tehnicianul“ școlii e dublat astfel de un om politic de înalt orizont, care înțelege să privească global destinul comunității, spre a-i putea defini cît mai exact nevoile și a-i sugera modalități de răspuns. Un pedagog e în definitiv și om politic, în sensul în care omul politic de reală vocație trebuie să fie și pedagog, dat fiind că misiunea lui e să întemeieze un program constructiv pe cunoașterea cît mai precisă a resurselor de care dispune — și pe tărîm moral, intelectual, sufletesc — națiunea. Cantemir gîndea ca un om politic lucid atunci cînd își prezenta critic compatrioții, punîndu-le în cumpănă însușirile bune și rele, convins că un realism cît mai deplin trebuie să inspire deciziile. Căci „le va fi lor mai folositor dacă le vom arăta limpede în față cusururile care-i slutesc, decît dacă i-am înșela cu lingușiri blajine și cu dezvinovățiri dibace“, conchidea prințul-cărturar (**Descrierea Moldovei,** 1973, 227), recomandînd tacit o „pedagogie“ civică, în felul în care aveau să o profeseze apoi și alți cărturari. **Cuvîntul introductiv** rostit de Kogălniceanu la Academia Mihăileană rămîne, sub acest unghi, un text clasic, care capătă sensul unei pedagogii înalte, întemeiată pe acordul dintre gînd și faptă, pe modestie și pe un activism pozitiv, capabil să înfiripe „adevărata civilizație“ (**Opere,** I, 1946, p 647). Precumpănirea adevărului etnopsihologic e legea oricărui demers formativ, oriunde și cu atît mai mult într-un spațiu ca al nostru, așa de apăsat de vitregiile istoriei și de aceea greu de supus la rigorile disciplinei. Definind doctrina maioresciană prin formula „naționalitatea în marginile adevărului“, Eminescu exprima o atitudine ce se impusese ca reacție la demagogia politică, generatoare de exagerări. El însuși și-a judecat uneori cu multă asprime compatrioții, dînd parcă urmare îndemnului cantemirian, ca atunci cînd s-a referit la „iluzia“ inteligenței românești (**Fragmentarium,** 1981, p. 234). Orice tentativă de a privi global și cu deplină sinceritate destinul unei colectivități implică această atitudine, căreia Maiorescu a știut să-i dea, într-un cunoscut aforism, expresia cea mai pregnantă : „Ai un singur bloc de marmură ; dacă îl întrebuințezi pentru o figură caricată, de unde să mai poți sculpta o Minervă ?“ (**Convorbiri literare,** 1892). Ca și artistul din metafora citată, un pedagog, — fie acesta și om de stat — trebuie să aibă în vedere o anume „economie“ a lucrului rău, fiindcă materia asupra căreia e chemat să acționeze nu e fără margini și nici nu suportă orice tratament. În fond, pedagogul e cel care trebuie să cultive mintea și inima colectivității ; de el depinde în bună măsură sănătatea morală a unui popor. Conștiința înaltei lor răspunderi i-a animat pe educatorii autentici, fie aceștia profesioniști ai școlii, mînuitori ai condeiului, legislatori sau oameni politici. Fiindcă, a spus-o tot Eminescu, „pe cît educația unui popor se cîștigă și se păstrează cu anevoie, tot atît de lesne se pierde și se compromite o asemenea moștenire, cînd se dau de sus exemple de neorînduială, de nedreptate, de incoerență“ (**Opera politică,** II, p. 462). Este o idee ce trimite la formula renaniană, mereu invocată, conform căreia „națiunea e un plebiscit de fiecare zi“, așadar o realitate în perpetuă devenire. Continuitatea e pîndită de ruptură și ajunge ca o generație să abdice de la datoriile ei pentru ca golul produs să se repercuteze multă vreme negativ asupra comunității. Pledoaria pentru evoluția organică întreprinsă de cei mai de seamă cărturari (Kogălniceanu, Eminescu, Xenopol, Iorga, Pârvan etc.), denotă aceeași conștiință a nevoii de continuitate și de folosire judicioasă a puterilor națiunii. Căci „în materie de cultură — observa Maiorescu — evoluțiile nu sînt nici perpetui, nici lineare ; cînd crezi că ai pus mîna pe țărm, un val te smulge departe în larg“. Și nu-l poți recupera decît provizoriu, cu prețul unor eforturi dramatice. Înțelegem astfel de ce spre finele secolului XIX și la începutul secolului următor s-a accentuat așa de mult ideea de continuitate, care pe tărîm formativ voia să însemne coordonarea instituțiilor de resort pe baza unui program național, capabil să asigure, peste inerentele conflicte de generații, adîncirea conștiinței de sine a poporului, capacitatea lui de a-și dezvălui potențele creatoare. Activitatea lui N. Iorga de la **Sămănătorul** și **Neamul românesc** n-ar putea fi înțeleasă cum se cuvine în afara ideii de pedagogie națională, pe care S. Mehedinți voia să o așeze concomitent pe temeiuri etnografice, în timp ce V. Pârvan reactualiza ideea fichteană de resurecție prin cultură, prin școală mai ales. Căci „soarele dătător de viață și sănătate al unui neam e cultura, și fără ea nu-i cu putință înaintarea temeinică în celelalte direcții de activitate“, insista tînărul învățat, într-o epistolă deschisă către corpul didactic (1906), care era un veritabil program de renaștere națională prin difuziunea sistematică a culturii (**Scrieri,** 1981, p. 117). Pe acest teren, el se întîlnea perfect cu ardeleanul Onisifor Ghibu, care aducea din provincia de peste munți, același suflu mesianic, exprimat odinioară de autorul **Discursurilor către națiunea germană** : „Statul prezent nu poate fi zidit prin măsuri artificiale din orice material existent, ci **națiunea trebuie mai întîi formată și educată în vederea lui“.** Acest **trebuie,** subliniat în **epistola** lui Pârvan, ca și în rememorările de mai tîrziu ale pedagogului (**Amintiri despre oameni pe care i-am cunoscut,** 1974, p. 260) se recunoaște în fervoarea cu care acesta din urmă a militat pentru un program sistematic de educație națională, program întemeiat mai ales pe istorie. „Căci numai istoria — observa Ghibu — va arăta ce este sufletul unui popor și ce au făcut din acesta vremurile trecute“ (**Pentru o pedagogie românească,** 1977, p. 345). Dar o asemenea educație (termenului de **pedagog,** Ghibu i-a preferat în cele din urmă apelativul de **educator)** însemna cuprinderea într-un program unitar a întregii națiuni, cu accent special pe ridicarea păturilor de jos la lumina culturii. Ea trebuia să se nutrească mai ales din „comoara de idei și simțiri a țărănimii în perspectiva unei depline unificări spirituale a națiunii. Sub acest unghi, Onisifor Ghibu se întîlnea nu numai cu ideile lui Pârvan, pe care le-a și sistematizat într-o serie de prelegeri, dar și cu acelea profesate concomitent de N. Iorga, S. Mehedinți, C. Rădulescu-Motru ș.a., ceea ce înseamnă că demersul său corespundea unei preocupări mai largi, dacă nu unei obsesii născute dintr-o conștiință retardatară. Profesor, publicist și om cu înalte răspunderi în îndrumarea școlii românești din Transilvania, apoi profesor la Universitatea Daciei Superioare, Ghibu a făcut din primul său curs la noua **alma mater** niște **Prolegomene la o pedagogie românească,** în care afirma că „fără o pedagogie națională proprie, făurită în lumina calităților sale de rasă, a dezvoltării sale istorice, a intereselor sale specifice, a idealurilor sale de cultură, privite toate **sub specie aeternitatis,** un popor nu poate avea școala care îi trebuie în adevăr ; fără o astfel de pedagogie, insista el, școala poate schimba eventual viața materială a unui popor spre mai bine, ea îl poate civiliza chiar, dar o astfel de civilizație este improductivă ; ea nu atinge și nu dezvoltă însuși fondul sufletesc al poporului ; dimpotrivă, ea îl deformează și îl înstrăinează de sine însuși“. (**Pentru o pedagogie românească,** 1977, p. 308). Ideea se cuvine a fi reținută căci este vorba de un răspuns la marea problemă a relației dintre **formă** și **fond** care a confruntat cîteva generații de intelectuali. Un răspuns competent și generos care ar merita desigur un examen aparte. Schițîndu-l doar în treacăt, adăugăm că de la începutul activității sale publice, situat în primii ani ai secolului, pînă la volumele în care și-a fixat principalele idei (**Prolegomena la o educație românească,** 1941 ; **Puncte cardinale pentru o concepție românească a educației,** 1944). Onisifor Ghibu a stăruit mereu să imprime problemelor formative un caracter sistematic, cuprinzînd într-o viziune unitară întreaga națiune, pentru educația căreia a și proiectat un institut special de pedagogie, cu menirea de a elabora un **sistem** național. Institutul respectiv trebuia să devină un așezămîna complex (cu muzeu, bibliotecă, laborator și editură de specialitate), cu program de durată și cu o autonomie suficientă pentru a se sustrage ingerințelor politicianiste. Școala însăși, ca instituție, era chemată să facă eforturi în direcția autonomiei, în care Ghibu vedea o condiție necesară împlinirii programului său. Mai mult, el a propus chiar să se instituie o **Constituantă filosofico-pedagogică,** cu misiunea de a asigura depășirea „fluctuațiilor politice (**Dictatură și anarhie,** 1944). N-a reușit, fiindcă epoca nu încuraja deloc o soluție ca aceasta. În contextul epocii (cf. I. G. Stanciu, **Școala și pedagogia în secolul XX,** 1983, p. 190—201), oferta sa „pedagogică“ rămîne una din cele mai semnificative, una care îndeamnă la meditație.

Al. ZUB

convorbiri cu școala

trepte în studiul limbii (3)

— **Daniel Dimitriu** : Am convenit de la bun început ca tema dialogului nostru să fie manualul de limbă și literatură. Nu ne-am propus să discutăm sistematic programe și metodologii, ci calitatea, deloc auxiliară, aș spune eu, de **ghid** a manualului, calitate din care, în mod inevitabil, se desprinde un anume mod de a aborda limba și literatura națională ca discipline de învățămînt. Am spus nu o dată (și am lăsat să se înțeleagă de foarte multe ori) că studiul acestor discipline-pivot a rămas tributar unor concepții și, implicit, unor practici depășite, care stînjenesc, în condițiile învățămîntului modern, formarea unor deprinderi temeinice de a vorbi și a scrie limba maternă, de a citi cu maximum profit intelectual, și nu numai intelectual, literatura scrisă în această limbă. Iată însă că s-a întîmplat ceva care ne îngăduie să afirmăm că nu se mai bate pasul pe loc. Acest ceva este **Programa de limba română** (gramatică, vocabular, fonetică, ortografie, ortoepie, punctuație) intrată în vigoare în anul școlar în curs, act normativ care impune, între altele, o altă fizionomie, o altă structură manualului. Un manual care deocamdată nu există...

■ Al. Andriescu : **De vreme ce nu avem un manual nou, alcătuit în conformitate cu programa în vigoare, am fost nevoiți să le discutăm pe cele existente. Practica a arătat, și aceasta nu de azi de ieri, că noile manuale, chiar cînd intenția de schimbare, de improspătare și îmbunătățire este de cea mai bună credință, preiau multe din neajunsurile celor vechi. Era necesar, de aceea, ca toate lipsurile lor să fie bine cunoscute, pentru a nu se mai repeta. De altfel nu poate fi decît îmbucurător pentru noi faptul că observațiile pe care le-am făcut, discutînd vechile manuale de limbă, vin în sprijinul noii programe, îi furnizează și alte argumente decît cele deja formulate, în fundamentarea științifică a studiului limbii române în școală. De altfel vechile manuale, cum am constatat practic, în vizitele pe care le-am făcut în numeroase școli, sînt folosite încă ,răspunzîndu-se unei precizări în noua programă, care se aplică deocamdată „în condițiile folosirii manualelor școlare elaborate după programa, ediția (sic) 1980, aprobată cu nr. 41 504/1980". Pentru anul în curs, profesorii adaptează vechile manuale noii programe, ceea ce ridică unele dificultăți temporare în elaborarea unor lecții. Simpla detașare a unui capitol de gramatică dintr-o clasă superioară într-o clasă inferioară poate ridica greutăți în înțelegerea unor noțiuni noi. Era mai firesc, de aceea, ca noua programă să devină obligatorie numai odată cu noile manuale, adică din anul școlar următor. Să sperăm că noile manuale nu vor fi rezultatul unor transferări de capitole de la o clasă la alta, ușor acomodate, ci vor aduce, așa cum promite programa,** „o restructurare de concepție, de conținut și de metodă care impune schimbări calitative în practica didactică, în mentalitatea pedagogică a unor cadre didactice, **în scopul ieșirii din rutina șabloanelor, din mecanicismul și dogmatismul analizelor gramaticale din multe lecții de limba română" (p. 7). Toată discuția noastră, în fața cu manualele de limbă sau de literatură, a vizat și vizează tocmai astfel de lipsuri.**

— **D.D.**: Care ar fi direcțiile de bază ale „restructurării" de care se vorbește în expunerea-argument a principiilor noii programe ?

■ Al.A. : **Comparativ cu alte discipline, studiul limbii române în școală rămăsese în urmă. Cred că un merit mare al noii programe este tocmai repunerea limbii române în drepturile ei legitime, ca „prima disciplină a școlii noastre", cum se specifică foarte limpede în binevenita expunere de motive. Noua programă încercă să realizeze o fundamentare științifică a studiului limbii române în școală, în conformitate cu progresele care s-au realizat, în ultimul timp, în cercetările de gramatică. Oricît ar lovi această orientare în obișnuințe foarte vechi, trezind chiar anumite rezerve și opoziții, ea este pozitivă, pentru că își propune să ofere elevilor cunoștințele de gramatică, vocabular, fonetică, ortografie și ortoepie în ordinea reclamată de sistemul limbii și nu de schemele prestabilite de o practică didactică îndelungată, astăzi depășită. Secțiunea „morfosintaxă", ca să ne limităm la un singur exemplu, care figurează în programa fiecărei clase, va realiza o mai bună înțelegere a structurii lingvistice, evitîndu-se nefireasca rupere a morfologiei de sintaxă în predarea părților de vorbire și a sintaxei propoziției. Fundamentare științifică a predării limbii române în școală va aduce, după cum se poate deduce și din exemplul citat, modificări mari, pe care nu e cazul să le discutăm acum, în ordinea tradițională de abordare a noțiunilor de morfologie, sintaxă și lexic.**

— **D.D.** : În ce măsură noua programă facilitează (sau îngreunează) învățarea gramaticii, a celorlalte noțiuni. Nu cumva complică în mod inutil lucrurile ?

■ Al.A. : **Nu cred că din modificările propuse de programă s-ar putea ivi vreo dificultate greu de depășit în învățarea gramaticii, principiul accesibilității fiind în permanență operant datorită „principiului concentric", luat ca bază, în continuare, în studierea limbii române în școală. Precizările programei sînt foarte clare în această privință : „Aplicarea, în continuare, a acestui principiu de distribuirea materiei constituie principalul mijloc de respectare a cerințelor pedagogice în procesul de predare-învățare : accesibilitatea informației în funcție de vîrsta elevilor, gradarea de la simplu la complex și eșalonarea în timp a cunoștințelor" (p. 9). Dacă se respectă această cerință a folosirii sistematice a cunoștințelor anterioare în predarea celor noi, lărgindu-le treptat sfera și adîncindu-le înțelegerea, nu văd cum ar rămîne în urmă locuri mai umbrite în asimilarea gramaticii de către elevi.**

— **D.D.** : E limpede că în perspectiva de sistematizare și de organizare a cunoștințelor este preferată una a **praxis**-ului. Problemele de morfologie mai cu seamă sînt trecute printr-o „fixare" la nivel ortografic. Într-un fel, profesorul continuă să facă ceea ce a făcut (sau n-a făcut)învățătorul sau colegul care l-a precedat. Nu văd în aceasta doar un gust reparatoriu ci mai cu seamă o necesară validare prin practică a normelor teoretice...

■ Al.A. : **Cu o singură condiție : să fie evitate o serie de repetiții de prisos, cum sînt cele semnalate de noi în discuțiile anterioare. De altfel noua programă respinge „concentrismul" (termenul nu ni se pare tocmai potrivit !) excesiv care a dus la reluări inutile și plictisitoare, la teoretizări sterile și la amînarea nejustificată de la o clasă la alta a însușirii unor noțiuni și categorii gramaticale" (p. 9).**

— **D.D.** : Pornind de la necesitatea ca studiul limbii să fie legat și de creșterea capacității de comunicare, de formarea deprinderilor de construire a enunțurilor, e important să vedem în ce măsură programa are în vedere acest obiectiv. De asemenea este important să știm cum se realizează cerința majoră de educare patriotică a elevilor prin studiul limbii.

■ Al.A. : **Programa nu neglijează aceste aspecte, subliniind în mai multe locuri necesitatea ca studiul limbii române în școală să devină cel mai de seamă „instrument de perfecționarea vorbirii și a scrierii, a exprimării în limba română literară actuală (p. 7, 16). Aplicările sînt mai frecvente în studiul morfologiei și al lexicului decît al sintaxei și s-ar putea găsi și aici o cale de echilibru. Prin aceasta, cultivînd elevilor ambiția și dorința de a folosi corect limba, de a-i cunoaște nu numai normele generale, ci și valorile expresive, nuanțele, frumusețea și bogăția, fără îndoială că studiul limbii române în școală contribuie, într-un mod hotărîtor, la educația lor patriotică. Dar, vai, pe cît de frumoase sînt cuvintele din noua programă, cînd este vorba de caracterul educativ al studiului limbii române, tot pe atît de dezamăgitor se înfățișează traducerea lor în practică. Din păcate, programa actuală rămîne și mai deficitară decît vechiul manual pentru clasa a VIII-a (de care ne-am ocupat într-o convorbire anterioară) cînd este vorba de istoria limbii române. Sub titlul** Limba română — limba noastră națională. **în numai 2 ore** (citiți bine, două ore !) **sînt expediate probleme de o importanță capitală pentru cultura generală a elevilor de gimnaziu, ca să nu mai vorbim de importanța lor pentru educația patriotică a acestora : „Originea limbii române, caracterul ei latin, continuitatea limbii române pe teritoriul de astăzi al patriei noastre, unitatea de limbă a tuturor românilor, originalitatea și bogăția expresivă a limbii noastre, dialecte și graiuri ale limbii române. Limba literară, limba populară, limba vorbită, limba scrisă" (p. 119). Culmea e că în** Orietările privind predarea limbii și literaturii **române, apărute sub semnătura profesorilor dr. Constanța Bărboi și Dumitru Săvulescu, inspectori generali în Ministerul Educației și Invățămîntului, se fac mai multe recomandări de reducere a materiei, în care intră și această temă, „în cazul cînd unele unități școlare participă mai mult de două săptămîni la muncile din agricultură". Cum pentru multe școli muncile din agricultură se prelungesc pînă la mijlocul toamnei, este de la sine înțeles că „eventuala renunțare la tema finală,** Limba română — limba noastră națională", **devine un trist fapt. Stupefiați, ne întrebăm : oare limba română nu mai este limba noastră națională, de ne jucăm cu atîta ușurință tocmai cu această temă ? Raportînd importanța chestiunilor pe care le pune în discuție tema, la modul în care este înțeleasă dezbaterea lor în practică (prin „renunțare"), ultima frază din programă sună ca o lozincă stoarsă de orice sens : „Cunoașterea, stăpînirea și păstrarea nealterată a limbii române literare actuale, obligații ale tuturor cetățenilor României socialiste".**

— **D.D.** : Discuția noastră privind noua programă de limbă a ciclului gimnazial nu și-a propus decît să semnaleze unele probleme. O eventuală aprofundare a lor nu e posibilă decît cu manualele în față. Așadar, să așteptăm noile manuale pentru a reveni. Pînă atunci, cred că ar fi interesant să aflăm părerea profesorilor, care, confruntîndu-se zi de zi cu această programă, știu mult mai bine ca noi în ce măsură studiul limbii române în școală a intrat într-o etapă nouă, superioară. Personal cred că acest lucru s-a întîmplat cu adevărat, ceea ce mă face să întreb : pe cînd și literatura ?

folclorul literar în programele și manualele școlare (2)

La clasa a VI-a, din totalul de 128 de ore, sînt destinate materialelor folclorice 6. Cum nu se poate mai bine aleasă, balada „Toma Alimoș" este comentată în 3 ore. (Ar fi însă mai potrivit ca specia să fie predată sub adevăratul său nume, acela de „cîntec bătrînesc"). Urmează o altă oră destinată temei : „Opera lirică. Doina". Materialul „Codrule cu frunza lată", extras din antologia de poezie populară a lui Lucian Blaga, este — fără îndoială — frumos, dar din punctul de vedere al simetriei compoziționale lasă impresia unui fragment, prezentînd neîmpliniri de natură structurală, sintactică. Cele două texte selectate din cîntece transilvănene despre Avram Iancu prezintă neajunsuri asemănătoare. Mai bine alese sînt doar cele de la pagina 44. În sfîrșit, la pagina 45 este dată pe note o doină, care — dacă se descifrează în clasă — poate deveni un material didactic deosebit de prețios. Practic, abia aici este posibilă și apare justificată abordarea doinei ca o categorie a liricii noastre folclorice. Literar vorbind, doina nici nu poate fi determinată ca specie. Ea capătă identitate și personalitate numai dacă versurile sînt cîntate pe o melodie specifică, aparținînd stilului numit de muzicologi „doinit". Tot Vasile Alecsandri a încetățenit practica de a denumi în general piesele literare lirice „doine", acest lucru nefiind concordant cu realitatea, multe din ele fiind interpretate pe melodii independente, de cîntece propriu-zise, fără vreo legătură cu stilul doinit. În manual, aici, după părerea noastră, în chip eronat, se procedează la o substituire nejustificată a termenului de **cîntec popular liric** cu termenul de **doină.** Definiția „poeziile lirice populare, creații specifice poporului român, în care sînt exprimate sentimentele cele mai puternice ale poporului, se numesc doine" este confuză și inexactă. Practic ea nu se referă la **doine,** ci la **cîntecele lirice.** Cum bine știm, specia **cîntec popular** prezintă nenumărate subspecii : de dragoste, de dor, de muncă, de natură, satirică, tristă și (în cazul că textul literar este vehiculat pe o melodie tipică) doina. Iată de ce ni se pare că această lecție se cuvine a fi total revizuită, în spiritul adevărului și clarității. Cel mai nimerit lucru ni se pare înlocuirea ei cu o alta „Despre lirica populară. Cîntecul popular".

Pentru o consecvență a principiului reprezentării cum se cuvine a folclorului literar în manualele ciclului gimnazial, manualul de la această clasă ar trebui să cuprindă și o poveste, selectată cu grijă din proza noastră populară, care, judecată prin comparație cu basmul, să ducă elevii la înțelegerea evoluției interioare a genului, a faptului că timpul a impus în bună măsură preferarea realului în locul fantasticului, atunci cînd acesta s-a mai păstrat, atribuindu-i-se alte funcții decît cele explicative, de regulă : etico-estetice. Așadar, introducerea lecturii solicitate s-ar dovedi de mare eficacitate în înțelegerea mai generală a evoluției creației literare.

La clasa a VII-a, programa prevede și manualul cuprinde, mai întîi (fără a se ține seama că acest lucru s-a mai făcut în clasa a VI-a) o lecție de o oră intitulată „Doine populare" ; mai încolo se face loc baladei „Mănăstirea Argeșului", care cu o temă de compunere aferentă se extinde pe 3 ore. Cîte o oră se afectează pentru „Proverbe și zicători", ca și pentru un fel de recapitulare cu titlul „Folclorul", completată cu o compunere care stă în dezvoltarea unui proverb. Prima lecție, cea despre doinele populare, propune spre comentare două texte : unul din folclorul tradițional, căruia — dacă i-am cunoaște și melodia — s-ar prea putea să facă parte din doină, în timp ce al doilea text, intitulat „Tare-i forța omului", este cîntec despre zilele noastre și nu are absolut nimic legat de doina propriu-zisă, comunicînd încredere și mulțumire, cîtă vreme omul „Steaua-n sticlă o-nvelește / Și-o coboară la fereastră / S-aurească tinda noastră", referindu-se la actualitate și fiind lipsit de melancolia proprie speciei de care manualul îl leagă. Procedînd astfel, manualul nu numai că nu spune dar se alipește unor aprecieri ciudate din presă, care vorbesc adesea desinvolt despre doina de bucurie a zilelor noastre. Opiniem pentru renunțarea la această lecție, care repetă erori strecurate și la clasa a VI-a. În locul acesteia s-ar putea vorbi despre „Cîntecul popular nou", alegîndu-se și comentîndu-se texte fericit selecționate și nu materiale ivite în afara mediului popular și cel mult folclorizate, ca urmare a acceptării de către colectivitățile populare. În legătură cu lecția „Proverbe și zicători", am arăta că elevilor le sînt propuse cinci materiale la capitolul destinat primei specii și alte cinci la cel destinat celei de a doua specii. Numai că, din păcate, aproape toate proverbele date în manual sînt zicători. Iată-le : „Ce înveți la tinerețe aceea știi la bătrînețe !", „Roadele muncii sînt dulci", „Cinstea este o floare rară", „Cel ce are rînduială cruță multă osteneală". În structura lor poetică nu apare nici o metaforă, element de recunoaștere fundamental, care le atribuie totdeauna o mare putere de generalizare, o expresivitate sporită și o aplicabilitate largă. Simple expresii lingvistice, textele citate sînt incontestabil zicători. În schimb, la zicători, elevilor le sînt propuse proverbe, ca în cazurile : „Caută ziua cu lumînarea" și „Drept ca funia în sac". Cauza acestei mari și grave confuzii apare în încercările de a explica și defini speciile, care urmează textelor reproduse, de unde spicuim : „Zicătorile cuprind și ele o concluzie, dar nu legată de rostul omului în viață. (A nimerit ca Irimia cu oștea-n grad !)". Chiar așa, deci ! Și doar există atîta literatură clară în legătură cu aceste aspecte ale folclorului nostru literar ! În ceeași oră, socotindu-se probabil că lucrurile sînt și minore, și clare, mai trebuie dusă o discuție care să definească noțiunea de folclor. În formularea propusă de manual se are în vedere materializarea sincretică a creației spirituale populare (amintite fiind aspectele literar și muzical) dar se trece peste coregrafie, plastică și peste valorile de cugetare ale acesteia. De asemenea, se aduce precizarea că e vorba de o creație colectivă a maselor populare, dar nu se insistă suficient asupra permanenței acestei creativități. Singura lecție propusă elevilor cuprinzînd prezentarea unor lucruri noi, la această clasă, este aceea despre „Proverbe și zicători", numai că am văzut cum se face acest lucru. Dar credem că s-ar putea merge mai departe, oferindu-li-se informații, date și texte în legătură cu orația de nuntă, colinda străveche laică (de voinic sau de fată) etc. Din cele 128 de ore afectate disciplinei, numai în 6 sînt folosite materiale folclorice literare.

La clasa a VIII-a, la un total egal de ore, numai 5 sînt destinate pentru comentarii în legătură cu literatura populară, din care două au în vedere poezia „Codrule, Măria Ta !" (după indicația manualului) de Mihai Eminescu (în realitate, din culegerile și prelucrările poetului). Alte 3 ore sînt destinate cunoașterii și comentării „Mioriței", pentru ca ultima oră repartizată acestor preocupări să se ocupe de un fel de sinteză privind „Literatura populară românească". Așadar, la lecția primă amintită sînt reluate pentru a treia oară în cursul gimnazial probleme legate de specia doină, ca și cum ar exista teama că prezentările confuze nu au fost suficient de bine fixate. Lecția ultimă, de sinteză, „Literatura populară românească" prevede o compunere „pe baza cunoștințelor din clasele V—VIII". Manualul propune un „plan dezvoltat de idei". Printre altele, elevilor li se spune că literatura populară „a fost fixată în scris (culeasă), dar ea a continuat să circule pe cale orală, să se îmbogățească", observație care poate încurca și nu descurca lucrurile. Sînt enumerate apoi speciile folclorului literar, de folosit la întocmirea compunerii : doinele, baladele, legendele, basmele, creațiile literare legate de tradiții (plugușorul, cîntecele de nuntă, cîntecele de înmormîntare sau bocetele, colindele), snoavele, proverbele, strigăturile, ghicitorile și teatrul popular. Numai că, practic, din toată această listă, organizat și prin intermediul școlii, elevii au cunoscut (așa cum au cunoscut) doinele, cîntecele bătrînești sau baladele, ghicitorile, proverbele și zicătorile (și s-a văzut cum), strigăturile, basmul și nu au cunoscut legenda (pentru că „Mănăstirea Curtea de Argeș" este o baladă cu temă legendară), cîntecele rituale legate de momentele importante din viața omului, snoavele etc. Așadar, indirect, în acest „plan dezvoltat" aflăm citate măcar o parte din speciile necesar de a fi încă incluse în manualele ciclului gimnazial. Lăsînd în continuare totul la voia întîmplării nu dobîndim certitudinea că prin lectura particulară, ca și prin ceea ce se mai poate face în orele aflate la dispoziția profesorului, pot fi îndepărtate riscurile de a oferi o viziune incompletă asupra literaturii populare și de un ajutor limitat în abordarea generală a fenomenului literar.

Acestea ar fi unele din constatările și propunerile izvorîte din observarea manualelor ciclului gimnazial.

Al doilea grup al observațiilor noastre are în vedere chestiunea folclorului în manualele liceale. În cele din urmă vom aborda și problema lecturilor suplimentare de literatură populară oferită și recomandată școlarilor.

Vasile ADĂSCĂLIȚEI

vă propunem pe... dinu pătulea

am să-ți povestesc

Am să-ți povestesc tot ce s-a-ntîmplat, era într-o marți,
sau nu,
era miercuri, tocmai mă pregăteam să fac mîncare cînd
năvăli în bu
cătărie pe geamul deschis un fel de pasăre cu pene
galbene destul de
micuță și se așeză pe dulap, ba nu, mi se pare că avea
penele negre
și era ceva mai mare, ba nu, nu știu cum era, ba nu,
nu pe du'a-
ci, dar ce ai, de ce te uiți așa la mine, am spus vreo
prostie,
hei, n-auzi, ce ai, ai surzit, spune Magdalina, Noapte
bună,
spun eu.

magdalina nu mai bate cîmpii

Magdalina, nu mai bate cîmpii, cum poți tu
să-mi spui mie care sînt un spirit raționalist
cred cu toată tăria in cele două forme fizice
de manifestare ale materiei (substanță și cîmp)
că azi dimineață cînd ți-a căzut deșteptătorul
din mînă
și s-a făcut praf și
pulbere ai găsit pe covorul din bucătărie
un ou.

și nu înțeleg .

Și nu înțeleg ce poți înțelege din toată baza
coniile astea pe care le citeși, îți dau
o paloare
așa
dimineața cînd te scoli, și-apoi te agiți
prin somn, vorbești, pui întrebări, mă strigi
u
neori, dar, spune-mi, ce-ai făcut ca să
te chinuie chestia asta așa, cînd te-am
cunoscut păreai un tip cumsecade, erai slab,
cam visător, puțin naiv, acum văd o incrîcenare la
tine, parc-ai vrea să știi ceva dar
nu prea poți, cum să te ajut ?

resurecția personajului

Mi-l imaginez uitîndu-se la ceas. Nu-i convine că iese din casă la o asemenea oră, cea mai moartă oră a orașelor de provincie. Mi-ar putea arăta termometrul — douăzeci și opt de grade la umbră, la umbra camerei lui — mi-ar putea invoca asfaltul moale ce i s-ar lipi de tălpi, transpirația ce nu o poate suferi, dar mai ales neplăcerea de-a întîlni vreo cunoștință, dar nu îndrăznește. Își pune în silă cămașa albă, cu mînecile scurte, cască prelung, îmbracă niște pantaloni bleu, dintr-o țesătură subțire, cască iar, se preface că nu-și găsește sandalele, se mișcă încet, ca un bătrîn, trage de timp în speranța că mă voi răzgîndi. Acum, pieptănîndu-se, pare de-a dreptul îngrețoșat. Bag de seamă asta după gesturile lui, pentru că nu-i văd fața, încă nu-i o văd și sînt neliniștit. Începe să-mi scape de sub control. E gata de plecare. O clipă ezit dacă să-i atîrn de umăr o geantă — lucrul acesta foarte la modă, mai ales pentru artiști (ce-o fi cărînd mereu cu ele ?), însă renunț repede, îi bag mîinile în buzunarul pantalonilor și-i pun pe nas niște ochelari de soare, cu lentile mari.

Străzile sînt aproape pustii, aerul a devenit fierbinte, prăfos. Deocamdată, priveliștea pare să nu-l deranjeze. Merge degajat, uneori chiar zîmbește. Are aerul unei haimanale, a unui taie-frunză la cîini. Fără studenți, orașul parcă s-a retras la viața de acum cîteva decenii, s-a învechit brusc, și el așteaptă să vadă o trăsură, cu un singur cal mergînd agale, să întîlnească mesele berăriilor ieșite în stradă, cu oleandrii prăfuiți și cu mușterii făcîndu-și vînt cu pălăriile lor de paie..., sau vreo cuconiță în crinolină, cu o pălărie garnisită cu flori, un căpușor drăgălaș, în umbra unei umbreluțe, sau cîte un domn grav, îmbrăcat în negru, cu melon și monoclu, urcînd dealul spre Universitate... Dar nu întîlnește decît chipuri ca și el, nu-i asa, din zilele noastre, fețe nădușite, cămăși năclăite de sudoare, femei ducînd veșnicele lor sacoșe de plastic, burdușite cu verdețuri, cu pîine, fețe vlăguite de canicula asta ucigătoare... Îi este sete. Se așează la coadă, la un chioșc cu răcoritoare. În fața lui, un bătrîn. După gesturi, după fața lui răbdătoare, umbrită de-o pălărie neagră, pătată de transpirație, după croiala hainelor și bocancii butucănoși, omul pare a fi de la țară. Căldură, zice el, arșiță mare !

Bătrînul a ajuns la gemuleț, plătește, ia sticla și se trage de o parte. Îl urmează și el, cu sticla lui în mînă. Stau rezemați de un zid. Bătrînul se șterge la gură, a lăsat jumătate din lichidul cenușiu, din sticlă. Azi mi-a murit nevasta, domnule, zice. La spital, zice, pe masa de operație. Îi tremură buzele crăpate, obrajii nerasi. Bea iar, se șterge din nou la gură. I s-au terminat zilele, zice. Cînd se termină zilele, zice iar, degeaba te mai zbați. Rămîne cu sticla plină în mînă. Nu îndrăznește să bea, știe ce gust are lichidul cenușiu. Privește în urma bătrînului și încearcă să-i descopere povestea. Nu reușește, nu poate să lege nici două imagini, nici o idee... nimic. Se simte ca un tub gol. Lasă sticla lîngă gheretă și pornește iar. În sfîrșit, întîlnește și două cunoștințe. Ce mai faci, domnule, nu te-am mai văzut de... Și tînărul care îi întinde mîna nu-i mai spune decînd nu l-a mai văzut. Rîde gros, din fundul plămînilor, așa cum vorbește, răgușit, gîjîit. Întinde și el mîna și întîlnește o mînă transpirată, unsuroasă. Se îngrețoșează iar, tipul din fața lui este cu adevărat unsuros. Un ins care face mare caz de cultura lui, dar el nu-l consideră decît o bălmăjeală... Îmi scapă iar de sub control. Vreau să fie politicos, cît de cît. Îl forțez să întindă mîna și spre celălalt. Ce mai faci, frumosule ? Nu-i răspunde, ridică din umeri și strînge de astă dată o mînă de cîrpă, fără oase. Totuși zîmbește, măcar atît. E o întrebare dificilă, zice, ce-aș putea face ? Trăiesc, zice, după cum vedeți, Dar tu ?, mai zice. Eu, bine, frumosule, zice celălalt, masîndu-și sprîncenele cu un deget. Văd, zice, arăți ca păstaie seacă, și le întoarce spatele... Ce individ imposibil !... Nu poate fi strunit de loc, face numai gafe. Te va costa, omule, gîndesc eu, așa nu se poate, lumea îți cere politețe, bună cuviință... Pune-ți naibii și tu măcar o mască, joacă și tu..., intră în jocul lor... Pare surd. Își aprinde o țigară și iar are aerul unei haimanale. Întoarce capul după femei, se uită prin vitrine, ocolește o altă cunoștință, un tip care merge cu gîtul înțepenit, mîndru de propria-i persoană. Îl înjură în gînd. Cine naiba, zice, i-a scos pe ăștia pe stradă tocmai acum ?... S-a înfuriat. Nu mai am asupra lui nici un control, mica lui răscoală, pe care o presimțeam, a izbucnit. Nu mai sînt decît martor, un martor neputincios, martorul lui...

A intrat în primul bar. Cei de la mesele joase, cu paharele și scrumierele între ei, par niște jucători de șah. Nimeni nu vorbește, toți parcă meditează. Salut, bătrîne, zice o gură mare, de undeva, dintr-un colț. Îi face semn cu mîna, în chip de salut, și se sprijină de tejghea. Cere coniac și apă minerală. Barmanul îi pune în față paharele. Schimb poveștile ca pe ciorapi, zice, ca pe cămăși... Ați spus ceva ? zice barmanul, aplecîndu-și capul. Barmanul are un păr frumos, ondulat. E singurul lucru frumos din înfățișarea lui. Te-ai fi putut face frizer, zice el. Cu părul ăsta frizer trebuia să te faci, sau actor, sau... ha, ha... Ce-ați spus? zice barmanul. Am spus, zice, că îți cunosc povestea. Nu-i așa că uneori te închipui actor? Cum naiba ați ghicit? zice barmanul. Fiecare om, zice el, își inventează cîte o poveste. Unii ajung de cred în ea..., s-ar putea vorbi chiar despre un soi de fanatism în privința acestei credințe. Mai ales cînd reușesc să-i oblige pe cei din jurul lor să le-o creadă. Adică, zice, să fie considerați de către cei din jur ceea ce își închipuie ei că sînt, chiar dacă sînt niște păstăi seci... Poți să nu mă asculți, zice, nu simt nevoia unui auditoriu, dacă este, bine, dacă nu, pot vorbi și sigur, he, he, îmi vorbesc mie însumi... Plăcerea de a spune povești mai zice. Cîți oameni sînt, tot atîtea povești... Ai de unde alege... Cunosc pe unul care a vrut să înfăptuiască o crimă și altul i-a luat-o înainte. Primul a gîndit crima și cel de al doilea a înfăptuit-o. După mine, zice, chiar dacă n-au știut unul de altul, e mai vinovat primul... Știu eu ? zice barmanul. Sau, zice el, unul își inventează o poveste în care este vorba despre un scriitor și, treptat, ajunge să creadă că este. Își face o cameră antifonică, să lucreze în ea, își confecționează o praștie pentru orele de scris în grădiniță, în aer liber. Cu praștia, zice, alungă păsările, mai ales vrăbiile care sînt cele mai gureșe. Și ? întreabă barmanul. Se așează pe scris, zice, umple lăzi cu manuscrise, dar de publicat nu publică nimic. La urma urmelor, mai zice, ăsta, în povestea lui, e mai scriitor decît alții cu două-trei cărți subțiri ca niște lame de bărbierit, he, he, lame cu care nu s-a ras nimeni niciodată și nici nu se va rade... Asta-i toată povestea, zice, firul ei conducător, he, he. Poți apoi s-o umpli singur cu ce vrei... Știu eu ? ! zice barmanul. Nu mă prea pricep, dar am și eu în cap tot felul de povești. Oamenii vin aici, beau, vorbesc și, uite așa, poveștile se înoadă între ele... Ești simpatic, zice. Mai adu-mi un pahar de coniac !... După ce îi aduce coniacul, barmanul îi mărturisește că, într-adevăr, visează să devină actor, mai ales înainte de-a adormi, visul ăsta e sedativul lui. Nu mă miră, zice, cunosc pe unul al cărui vis-sedativ este premiul Nobel, he, he... Se visează mereu în frac, în fața membrilor Academiei aceleia... Ăștia, ca dumitale, zice, sînt oameni inofensivi, nu fac victime, cel mult devin propriile lor victime... victimele himerelor lor... Dar îți spuneam, zice, despre cei care reușesc să-și impună în lume închipuirile despre ei înșiși. Păstăi seci, zice, dar excroci, ocupă locurile altora pentru că au reușit să-și impună povestea lor, îi obligă pe ceilalți să le-o creadă. Se găsesc și fraieri care cred, zice. Bea, își aprinde țigara. Cunosc pe unul de ăsta, zice, își face rolul fără să clipească, joacă tare și proștii îl cred omul potrivit la locul potrivit. Culmea este că și el crede. De aceea, zice, se poartă senin, vesel, are mereu glume bune, he, he... Dacă întîlnește vreunul care se îndoiește de el nu-l miră, nu-l urăște... Dar ce-i face ? zice barmanul, cu o privire de tîmp. Pac, zice, îl zdrobește. Așteaptă momentul, pregătește totul și ghilotina cade... Nu, zice, tipul ăsta, nici cînd se bărbierește, nu are revelația nulității lui. El se vede și în oglindă tot cum îi convine. A învățat perfect lecția, zice, individul știe că o conștiință de sine, sîcîitoare ca o muscă de toamnă, te face tot mai mic, te poate reduce la zero. De aceea, zice, e și a ucis-o, poc, a strivit-o ca pe o insectă, ca pe un purice, ca pe o ploșniță, he, he... Nu-l leagă nimic de nimeni, nici măcar ura... Eu am avut un văr care și-a surprins nevasta cu altul, zice barmanul. Ce mai, erau amîndoi ca Adam și Eva. Ce credeți că a făcut ? A așteptat să se îmbrace, zice barmanul, pe urmă a scos din frigider o sticlă și s-au cinstit toți trei, ca niște prieteni. Au golit sticla și vărul meu a deschis apoi fereastra... În loc să-i arunce, de la etajul patru, pe ea sau pe amant, vărul meu, ca un tîmpit, s-a aruncat el. Ce spuneți ? zice barmanul. Tot s-ar fi aruncat odată, zice el. Vărul tău își pierduse povestea închipuită mai înainte, iar noua poveste, alcătuită cît a băut vinul cu cei doi, îi cerea să zboare, ha, ha. Poate ca o deschidere de aripi, zice. Către ce ? mai zice, și-i întoarce spatele. Acum vrea să vadă cine sînt la mesele din bar.

(va urma)

Corneliu ȘTEFANACHE

contexte

confesiune despre prietenie

Nu cunosc ceva mai profund uman și mai nobil în privința relațiilor dintre oameni decît o prietenie adevărată și nu cunosc ceva mai detestabil, mai josnic decît trădarea, înșelarea unui prieten. Prieteniile adevărate sînt, din păcate, rare. Poate de aceea, dacă mi se permite o mărturisire, am avut și am o stimă deosebită pentru cei cu prieteni puțini, încercînd un sentiment de jenă ori de cîte ori aud pe cineva lăudîndu-se cu numărul incomensurabil al prietenilor săi. Prietenia, ca și arta, nu e o valoare cantitativă, ci calitativă. Apoi, nu trebuie uitat adevărul pe care viața însăși îl ilustrează cu prisosință, iar literatura nu mai puțin : măsoară valoarea cuiva și după numărul dușmanilor ! Prostia nu e invidiată, pizmuită de nimeni și proștii nu vor avea niciodată onoarea de a se lăuda cu niște dușmani autentici. Aș prefera totuși un alt criteriu : măsoară valoarea unui om și după **calitatea prietenilor** pe care-i are !

Prieteniile așa-zise **literare** nu fac excepție de la rigorile sugerate. Dar ce înseamnă prietenie literară ? Ar trebui să vorbim și de prietenii matematice, sau biologice, nu ? Există însă, cu siguranță, ceea ce-aș numi **prieteniii intelectuale.** Un scriitor din America poate fi cel mai credincios prieten al altuia care trăiește în Asia, fără ca măcar să se fi întîlnit vreodată direct ; singura punte de comunicare, de legătură între ei, fiind cărțile și ideile. Există astfel de prietenii, mari și multe, care brăzdează această planetă albastră și nu arareori traiectoriile lor sînt marcate de pete de sînge...

Dar un scriitor, ca de altfel orice artist, prin chiar natura profesiei sale are foarte mulți prieteni, pretutindeni, pe care nu-i știe și pe care nici nu-i va cunoaște vreodată. Într-o primăvară, undeva foarte departe de patrie, în America Latină, un tînăr care studiase limba și literatura română (absolvise **Filologia** cu doi ani în urmă la noi) m-a întrebat cu tonul cel mai familiar posibil : ce mai face, ce mai scrie Marin Preda ? Era în 1981. Marin Preda a murit — i-am răspuns pe un ton alb și absent care m-a înspăimîntat în următoarea clipă. Marin Preda a murit ? ! Oare nu mă înșel, mă gîndeam, aducînd aici pe un continent îndepărtat o mărturie mincinoasă ? Dar omul din fața mea era atît de încurcat, ca și cum m-ar fi întrebat de cineva din familie, fără să-și închipuie că acel cineva putea să și moară între timp, încît propoziția ce-mi ieșise din gură mi s-a părut cea mai firească pe care am rostit-o vreodată. Și am simțit în trup și în suflet un frig care mi-a răscolit memoria : am revăzut un episod tragic din copilărie. Aveam vreo 14 ani, era iarnă și un prieten și tovarăș de joacă a venit într-o dimineață și mi-a spus cu un aer de parcă mi-ar fi comunicat că i s-a stricat sania : sînt orfan. Era expresia pură a suferinței. Părinții lui își găsiseră sfîrșitul într-un stupid accident. Niciodată n-am mai reușit, cred, de-atunci să intru atît de perfect în pielea unui om nefericit, să trăiesc atît de dureros drama unui prieten ; deși n-aș zice că-mi lipsește această capacitate. Dimpotrivă !

...Au urmat cîteva minute de tăcere. Ne aflam pe o imensă terasă cînd soarele mai revărsa asupra noastră valuri de căldură tropicală. Priveam amîndoi piscina violetă și trupurile superbe ale unor mulatre înnotînd într-o apă de cristal. Mi s-au părut infinite acele momente de tăcere, un fel de reculegere... Și am intuit că „muțenia" acelui om de peste mări și țări e, de fapt, durerea autentică a unui prieten al lui Marin Preda. Apoi am vorbit despre cărțile unui alt scriitor român contemporan, aflat în plină forță creatoare, o personalitate de prim rang în proză și eseistică, un om a cărui prietenie a fost și este pentru mine o **mare lecție** de prietenie. Întotdeauna am admirat lecțiile spontane, sincere, lecțiile trăite — de viață, de iubire, de litertură și mai ales de prietenie și de morală. Lecția pe care o evoc este din speța rarisimă a acestora. Ea mi-a oferit însă — repet — nu numai obiectul admirației, ci și prilejul nesperat de a o trăi.

Ne-am cunoscut și ne-am împrietenit, înainte de toate, grație cărților sale și, cred semnificativ, chiar de la **prima** sa carte. Cum arată, m-am întrebat, omul aflat în „umbra cuvintelor", a metaforelor și a formulelor aforistice, acest scriitor și gînditor cu vocația singurătății, cu obsesia memoriei și a miturilor. Pe urmă ne-am întîlnit pe o plajă imaginară, undeva pe un țărm necunoscut mie unde Prietenul meu medita, contemplînd nesfîrșirea mării, în tovărășia Afroditei, a lui Ulise, a lui Don Quijote și a Sfinxului însuși. Toți erau „convocați" de domnia sa și i-am descoperit într-o nouă existență tocmai în ultimul pătrar al celui de al 20-lea secol al erei noastre. Ceea ce m-a frapat aici a fost și este fervoarea ideilor, plăcerea paradoxului, ele evocîndu-mi o atmosferă călinesciană. Și m-a mai frapat frumusețea, eleganța, rafinamenul, perfecțiunea stilului, a rostirii, relevînd un spirit pentru care gîndirea nu e, ca la alții, o sărbătoare, ci o profesiune, o ocupație de fiecare zi, de fiecare clipă. Numai gîndirea din cursul întregii săptămîni, gîndirea „de lucru", este aptă să devină o sărbătoare pentru ceilalți. Apoi, ne-am întîlnit în realitate, undeva într-o încăpere dintr-o clădire mare care mereu mă complexase pînă atunci cu glacialitatea ei, cu masivitatea ei nemonumentală, cu aerul ei neprimitor, dar care avea să devină pentru mine, de-a lungul anilor, unul dintre cele mai ospitaliere locuri de pe pămînt, un reper sufletesc, moral, intelectual, în afara căruia nu m-aș mai putea recunoaște. Vederea „pe viu" a debutat cu un reproș. M-am surprins criticînd, cînd aveam atît de mult de lăudat. Timizii o fac adesea — fără voia lor — pe eroii. Era în 1976. I-am spus că a scris o carte prea frumoasă, în care, așa cum observase un critic, pe care în lungile noastre taifasuri aveam să constat că-l prețuim la fel de mult, tînjești după o stridență. Cînd am pronunțat cuvîntul stridență mi-am dat seama cu adevărat cît de... strident fusesem. Bărbatul din fața mea, cu figura rasată, cu privirile de o strălucire calmă și profundă, cercetîndu-mă discret și înțelegător, mi s-a părut și aveam să mă conving că chiar este — puternic, sigur pe sine, apodictic uneori în ceea ce afirmă și în ceea ce neagă, hotărît, ferm în gesturi, inspirînd siguranță chiar și din felul apăsat cum pășea cînd se îndrepta spre telefonul care suna din cînd în cînd. Peste toate, o ambianță de rafinată civilitate și de învăluitoare intelectualitate. Este un strălucit jurnalist, un arhitect și un constructor în acest domeniu căruia i-a rămas de altfel devotat. Încăperea unde ne-am întîlnit de atîtea ori constituie postul său de comandă și de emisie a ideilor, a titlurilor, este turnul său de fildeș care arată ca un șantier. Ne-am văzut ani de-a rîndul, stînd de fiecare dată de vorbă preț de cîteva ceasuri și aproape fără excepție joia după-amiază, pe care am proclamat-o ziua mea cea mai norocoasă. De cîte ori mă despart de omul atît de reținut și care arareori depășește nivelul **cordial** în relațiile cu ceilalți, dar al cărui nume este pentru mine, înainte de orice, numele Prieteniei, încerc un sentiment de insatisfacție. Constat că am vorbit mult dar că nu am fost în stare să-i spun **ceva** esențial. Și nu-mi rămîne decît să aștept cu nerăbdare următoarea întîlnire. Și pînă la o nouă călătorie între cei doi poli ai prieteniei în ceea ce mă privește, adică între Iași și București, îmi rămîn cărțile sale. Fiindcă, întîlnirile imaginare continuă și ele. De pildă, undeva în Mexic, la Veracruz, pe sălile vreunui muzeu european „în labirint" sau pe un **peron** al unei gări unde nu mai vine și de unde nu mai pleacă nici un tren... Aș vrea, acum, la începutul lunii din mijlocul verii, cînd Prietenul meu își aniversează ziua de naștere, să-i pot spune acel cuvînt sinteză la care aspir. Dar, ca de atîtea ori, nu sînt în stare. Poate voi reuși odată, în deceniile care vin. Pînă atunci, îi mulțumesc din acest colț de pagină pentru prietenia sa vindecătoare.

Constantin COROIU

inscripții

sub jove frigido

Sub cer liber, înclinația spre peripatetism a ilustrului meu confrate atingea paroxismul. Ieșind de sub carapacea sedentarismului și bombîndu-și pectoralii prin profunde inspirații, gonea ca o libelulă printre trunchiurile masive ale baobabilor din himerica lui livadă, concepută cu un vestigiu anacronic al arhitecturii române tîrzii. Cu brațele gotic ridicate spre cer, argumenta silogistic și conchidea platonic, lăsînd rareori pe interlocutor să-i conteste sau nu frumusețea marilor lui adevăruri.

Dacă Platon, susținea el, afirmă că poliedrele sunt simboluri : tetraedrul = focul, cubul = pămîntul, icosaedrul cu cele douăzeci de fețe plane = apa, octaedrul = atmosfera și dodecaedrul = modelul după care Zeus a edificat Cosmosul, atunci Plopul, cu forma lui conică înfiptă-n azur, nu poate simboliza decît săgeata de vis pornită zenonian din arcul geniului spre nemărginire și veșnicie, trecînd bineînțeles prin purgatoriul palorii selenare și țintind planeta Venus, sau Luceafărul cum i se mai spune.

Deci, pentru a dăltui un vers sempitern și pentru a avea noroc în iubire, trebuie să plutești — ca un pește-n acvariu — în atmosfera lirismului autentic, să respiri vesperal în umbra plopilor, da, a plopilor, dar numai a celor cu soț.

Departe de mine epigonismul, departe de mine pastișa, continua ilustrul meu confrate. Numai mediul ambiant cu doi, patru, șase plopi etc îmi lipsește. Restul : lună, luceafăr, flori albastre, lacul plin de nuferi vin de la sine, simple elemente de recuzită poetică firește modernizată în evul electronic în care trăim, cu a sa a patra dimensiune și teoria sa unitară asupra materiei, care umbrește teoria lui Einstein.

Cînd plopii sunt fără soț, iubita nu te cunoaște, deși toți, vecinii te văd mereu cum treci, incendiat de amor, pe lîngă ei.

De aceea, își sfîrșea monologul ilustrul meu confrate, am ridicat și ridic mereu osanale autorului anonim al unui manuscris, în care, negru pe alb, se vădește că Tîndală este un mare înțelept și un autentic logician : fapta lui particulară circumscrisă la clipă și metru pătrat capătă dimensiunile eternității și ale infinitului...

— Nici vorbă că ilustrul meu confrate, îmi șopti la ureche prietenul meu, Marele Melancolic, se identifică cu Tîndală. Cele susținute de el teoretic, cu atîta strălucire, sunt transpuse în practica amorului și a versului cu atîta exactitate, încît simbioza între cele două euri nu poate constitui decît o consecință firească a complexității psihice umane. Dovada peremptorie e însuși manuscrisul pe care i l-am sustras din turnul de fildeș cînd Homer-ul din el ațipise :

Iubita lui Tîndală cu ochii ca de mură
Avea un plop cu frunza de-argint în bătătură.
Cînd apărea Tîndală cu scripca și mai des cu
Vibranta-i voce plină cu vers din Eminescu,
Se năpusteau vecinii mai iute să-l cunoască
Pe-acest tîrziu romantic și dulce gură-cască.
Dar ioc lîngă fereastră iubita lui să vină
Să-i vadă pieptu-n flăcări ascuns sub pelerină !
Aha ! gîndi Tîndală, cum dracu' să m-apropii
Și ea să-mi cadă-n brațe cînd fără soț sunt plopii ?!

A doua zi, Tîndală luă o bardă-n mînă
Și, doborînd cu sete copacul în țărînă,
Se repezi la scripcă. . . ci draga-i, prin fereastră,
Îi repezi o floare în cap — cu tot cu glastră !

— O tu, victimă a taluricului, datorită astralului !

Nicolae ȚAȚOMIR

convorbiri – 1883

Articolul lui Maiorescu : **Despre progresul adevărului în judecarea lucrărilor literare** este cel dintîi reprodus din Almanahul **Societății „România Jună".** Farmecul logicii coerent deductive aparținînd unui herbartian nelipsit nici un moment de propria-i personalitate se unește încă subteran cu : pecetea stilistică a unei sobrietăți ferme, manifestîndu-se cînd opinia publică este în nevoia de a fi lămurită, recurgînd, cînd e cazul, la exemplele din afara oricăror dubii, respingînd divagațiile auto-măgulitoare, dar convingător cînd recurge la cele necesare. A constata că mulți scriu și multe se scriu în literatura lumii : idei trecătoare, păreri greșite, unele **adevăruri** și din cînd în cînd cîte o **creațiune frumoasă**, e ca și cum ai recunoaște, în publicistica epocii, curentul pozitivist descinzînd din darwinism și îmbrățișînd mai vechea convingere în idealul antic al frumuseții create. Un exemplu din Platon ar vrea, aparent, să sublinieze realitatea complexă oferită de peisajul literar mondial în sensul celor expuse : anume regele Thamos prevestise doar că mare stricăciune va aduce **scrierea** între oameni, slăbindu-le pînă și memoria, căci se vor deprinde mai mult cu părerea altora despre înțelepciune, decît cu înțelepciunea însăși. Dar a răspunde la întrebarea „pentru ce scriem" — „pentru a răspîndi gîndirea mai departe decît o duce vorba" — se înțelege că exemplul anterior a vrut să fie doar o butadă în contextul anume al unei **literaturi.** De aici succesiunea unor afirmații categorice cu aer didacticist: sunetul trecător cată a se transforma în literă statornică pentru a străbate îndepărtarea locurilor și în viitorul timpurilor. Întrebarea imediată e ce **simțire anume** poate fi menită a ieși din marginea firească a simplului grai. Răspunde Maiorescu : „Numai acea simțire care prin cuprinsul ei și din chiar izvorul ei s-a înălțat peste interesul strimt al individului și a găsit în capul celui ce o produce acel prisos al concepțiunii care-i dă valoare universală". Deci nu deșărtăciunea de „a te vedea printre autori", nu ambiția de a-i întrece pe alții, ci **entuziasm impersonal** pentru ceea ce știm că este adevărat în gîndire și frumos în închipuire; „numai acesta îți pune pe frunte semnul celor chemați". Și astfel, din aproape în aproape, se contureaza sigur cunoscuta teză maioresciană a frumosului în marginile adevărului ce va guverna nu numai în epocă inspirația multor scriitori români.

Ion Creangă subintitulează **„Moș Ion Roată și Cuza Vodă"** drept simplă și ocazională **Anecdotă,** însă marea lui pasiune pentru generalizări în spiritul zicerilor populare nu-l dezminte nici de data asta.

Odată ce ingerințele metatextuale sînt epuizate, bunul Creangă trece la sfătoșenia avută în vine și în duh, zicîndu-ne spre eternă luare aminte povestea cu spălarea rușinei celui despuiat de moșierul megieș, proprietar a **optzeci de mii de fălci.**

Un teribil de ascuns dezacord cu greu l-am putea pune în seama zețarului.

L. D.

interferențe

eminescu în limba franceză

le jour je pense... (pe gînduri ziua)

Ma vie s'écoule, pénible et amère :
Le jour je pense et la nuit je veille, —
Voudra-t-elle, la nature, prêter l'oreille
A ma supplique — et me satisfaire ?

Je n'en demande que le froid cercueil,
Un long repos après mon long calvaire —
Plutôt qu'aimer sans chance, je préfère
Que la camarde ferme à jamais mon oeil.

Puisque le monde n'est qu'une géhenne :
Ses flots — une torture, ses pensées — l'écume,
Les charmes de la vie en dissimulent les peines.

Je ne t'ai vue qu'une fois — et l'amertume
Du monde m'a comblé, en souveraine...
L'ai-je donc mérité, ce mal qui me consume ?

si mille étoiles... (oricîte stele)

Si mille étoiles tremblent sur la voûte,
Si mille vagues rident l'océan,
Avec leur lumière, leur scintillement,
Ce que cela veut dire — qui s'en doute ?

Donc mille voies se valent tout autant.
Sois saint ou scélérat, ce que tu goûtes,
Tout est poussière, et de tous, de toutes,
Va hériter l'oubli, et le néant.

Je rêve que je me meurs.... ils sont déjà dehors
Ceux qui attendent, sombres, qu'on m'enterre...
J'entends des chants, je vois des torches encor...

O, viens plus près, approche, ombre chère,
Juste au-dessus de moi, bel ange de la mort
Aux ailes noires, aux fraîches paupières.

dans ton jardin... (stau în cerdacul tău)

Je suis dans ton jardin... La nuit est claire.
Les arbres tendent leurs branches sur moi,
Des branches fleuries me prennent comme des bras,
Les arbres remuent sous la brise légère.

Et moi, par la fenêtre, je te vois :
Toi, tu regardes, les yeux dans la lumière.
La vague d'or des nattes, à la défaire,
Tes mains menues se sont lassées déjà.

Tu l'as jetée sur tes épaules frêles
Et, en rêvant, tu ouvres ton corsage,
Te lèves tout doux et souffles la chandelle...

Mes yeux demeurent dans le noir. Là-haut, —
Etoiles scintillant par le brachage...
La lune triste luit dans les carreaux.

je pense à toi... (gîndind la tine)

Je pense à toi et j'ai le coeur qui crève...
Si tout moment de joie m'était ravi, —
Que me faudrait encor une telle vie :
Toute d'amertume et d'éphémères rêves !

Pourquoi ta voix se glace dans la nuit ?
Ton corps exquis — ô, souriante Eve —
Qui fut à moi une heure, unique et brève, —
Le reverront encor mes yeux tout éblouis ?

Toi, blonde chance d'une rêverie fugace,
Toi, rêve blond d'une chance illusoire,
Și tu reviens, n'attends pas de ma grâce !

Je vais te sermonner, et pour en croire
A mes reproches, il faut que je t'embrasse
Et te caresse à perdre la mémoire.

Traducere de Emanoil MARCU

arpegii

țărm

Timp calm,
strecurat printre degete.
Noapte calmă,
cu umeri de lumină opacă.
Marea vuind insinuant,
scîncete cochilii,
valuri somnoroase.

Timp calm,
numeros.

Vuietul mării
întemnițat într-un
suflet de iarnă.

croaziera

Pe care țărm al oceanului se află
iubirea ? Eu, de ce mă aflu
de cealaltă parte ?

Totul abia bănuit, mîngîiat cu
tandrețe, ca o amintire dragă.

Unde sînt eu ?

Am trecut prin triunghiul Bermudelor,
printre dinții triunghiulari ai unui rechin,
ca un strigăt de spaimă, într-o sticlă goală.

Ani întregi în derivă.

Zîmbetul curenților calzi.
Politețea glacială a curenților reci
și apus. De două ori pe zi apus.

Unde am rămas ?
A. da. Undeva între fanioanele
lui Moby Dick și, știți, balenele
nu folosesc scobitori.

Pe urmă, iar în derivă,
pălmuită de curenți.
Țărm.
Junglă de beton.

Cînd au deschis sticla, m-am volatilizat,
lăsînd amintirea să plutească, precum
proful exuberant, al unei eleve
de liceu, îndrăgostite.

Mădălina CANURĂ

darul rosaliei

Cine începe cu darul Rosaliei ziua
e ca și cum dinăuntru fluturi ar silabisi
în mesteceni colinde —

Plin, alungiți împrejur prin flanelă
pe-din-două cu noaptea, duruți
ochii Rosaliei în parfum
onorează mijlocul
ca-n lacuri aburinde
florii de nalbă frunza.

Cine începe cu darul Rosaliei ziua
la fiecare cîmp de romaniță
e-n parabola lunii !
cum în dantelăria oglinzii fecioara-i
pietrificare nopților.

rosalia cum vinde flori

Rosalia cum vinde flori
în piața dintre două hale
e ca un gînd al meu
preatimpuriu aprins
rău tors din caier, subțiat...
i-s grele căldările aducerii aminte
dînd limpezime zorilor năvală
Ea banii îi lovește pe-o grămadă

Stau — veghe oamenii acelor două hale
atîtea nopți de-un dor chemați,
Rosalia s-o cumpere, s-o vadă,
ca pe un gînd al meu
preatimpuriu aprins
în tumultoasa florii promenadă.

Viorica Ana COZAN

debut în convorbiri

superconcentrare

Heliul lichid
la zero grade absolut
se urcă vertical
cum m-aș urca și eu
dacă aș putea...

M-aș bucura enorm
să nu-mi simt greutatea
să-nving un enigmatic
fenomen gravific
printr-o superconcentrare
a gîndirii
dar este o mare amăgire
ce pot să mi-o închipui numai
rizînd

scherzzo

Fac o paranteză
ca să demonstrez
că matematic
e posibil
să mă destind :
— gîndind
— scriind
— calculînd
— ascultînd
în același timp muzică...

Fac o paranteză
fără să demonstrez
că poți să iubești
— gîndind
— scriind
— calculînd
— ascultînd
în același timp muzică...

Și mai fac o paranteză
fără să demonstrez :
nu este greu să faci
— lucruri paralele
— în oglinzi paralele
— în vieți paralele
— pe muzică.

Bianca MARCOVICI

brize

orgolii

Banchetul era în toi, cînd Glonț dădu primele semne de neliniște. Fusese drăgălaș, în felul lui aparent buimac, buimăceală preferată tocmai în momentele în care, simțind că accentul de interes cade pe altcineva, încerca imediat să se monteze în mic despot răzgîiat, în măscărici avid de sublimități crude și nevinovate, cerînd imediat gratularea : băiat bun !, fusese, deci, drăgălaș toată seara, cît ținuse vernisajul și începutul zaiafetului, pînă cînd i se păru că lumea începe să se ocupe de Ghica, de altfel eroul serii, expozantul de la Minerva. Paloarea îi acoperi subit fața nobil tuciurie, zîmbetul lui îmbietor se împietri într-un rîs de faun ornamental. Cu paharul în dreptul bărbiei, nelăsîndu-l din mînă nici gol, nici plin, într-un fel de obstinație provocatoare, îl opri pe Ghica, din ce în ce mai dezinvolt acum, după crisparea vernisajului, și-l plantă în resturile lui de buimăceală. Neconvingător : Ghica îl asculta amuzat, nemaivrînd să țină seama acum de drăgălășeniile lui obișnuite, nevrînd tocmai pentrucă își dădea seama că cellalt devenise neconvingător. Perfidiile lor ! Greu de ghicit de către ceilalți, ambalați ei înșiși, la rîndu-le, în încurcatul scenariu.

Cît ținea atelierul, mare, văros, înalt, erau numai mese pline, de fapt o masă continuă, în careu, încărcată cu de toate, peste care tronau, din loc în loc, mari butelii de sifon, sidefate albastru, nocturn. Mirosuri tari de pateuri și de piper. Cineva fotografia. Cele cîteva rame goale, suspendate fantezist pe pereți, scăpărau în sulițe isterice, la exploziile bliţului. Chef mare ! La miezul nopții, Larisa își făcu numărul : rămase doar încinsă cu brîul din franjuri galbene și dansă parșiv, în bătăile de tamburină țigănească ale lui Ghica, dezlănțuit, încolăcindu-se șerpește printre pulpele ei și icnind : hî, hî. După care, spre ora două, zaiafetul obosi, iar Glonț, găsind momentul, îl rupse în două invitînd la el, la atelier : dau de băut, dau de băut !

A doua zi, Larisa, care plecase pe la două, cu ceilalți, la Glonț, mă opri, plină de interes : stai, dragă, să-ți spun ce-a fost. Am lăsat-o să se consume, după ce i-am arătat că-l trădase pe Ghica, părăsindu-l în favoarea lui Glonț. Nu fii caraghios, mi-o retează, cu ochii ei violeți, umbroși, ai răbdare să vezi ce criză de orgoliu a făcut Glonț. Ne așteptam, după cum ne amenințase, să dea de băut, să putem continua chestia, dar unde nu mi se înverșună scumpul de Glonț să ne înșire lucrările lui, și să tacă, și să zîmbească, și să tacă, și să zîmbească, ce mai, înverșunat, dom'le, cum nu-l mai văzusem. Ei, ce spui, dragă ?...

Ce să-i fi spus ? Mă lăsă pe loc, mișcîndu-și dansant șoldurile mici, cu cel mai mut și mai desăvîrșit dispreț : nu-nțelegi nimic !, și dispăru după Fundație.

Val GHEORGHIU

case din bucovina

Deodată drumul spre Țara de sus a Moldovei se bifurcă : o fîșie suie cotit pe dealurile dinspre Fălticeni și Suceava, alta o ia de-a dreptul peste locurile joase ale luncii și taie prin livezile Rădășenilor drum spre Gura Humorului. De acolo suiș spre Cîmpul-Lung, prin serpentinele de la Pojorîta și Iacobeni la Vatra Dornei, unde se-ntîlnesc trei țări vechi românești : Bucovina, Maramureșul și Transilvania. Oriunde te-ar duce întretăierea apelor și drumurilor spre Siret și Rădăuți, ori în jos spre Tîrgul Neamțului, prin dulcea unduire a dealurilor și munților, de sub geana mesteacănișului sau a brădetului se ivesc mîndrie de case românești, drepte, înalte și curate, cu împrejmuiri de bîrne, răzlețe sau adunate în cătune și sate.

Pe acest drum, care duce din Țara de jos, a moșnenilor, spre ținuturile libere ale răzeșilor, mult înainte de a începe urcușul la zăpezile Rarăului, se fac mulțime de drumuri la dreapta și la stînga, în văi și poiene de minune, una fiind a Moldoviței, alta a Voronețului, iar mai la vale la Mălinii lui Labiș și Măzăneștii Bârlenilor. Pe aici își găsea mereu de lucru, în verile trecute, un pictor tînăr, mare și zdravăn cît bacii de stînă din partea locului, unchieșii lui. Din schițe și crochiuri, adunate cu sîrg în atelier, dar mai ales din lucrarea minții, plină de amintirile copilăriei, legende și istorii adevărate, s-a născut cu timpul, o mare expoziție de pictură. Ea meditează singură, sau împreună cu mulțimea de vizitatori, despre neclintirea acestui neam de oameni curați și mîndri. Casele lor, oricîte ape ar trece peste ele, de oricîte ori ar arde sau ar putrezi, se tot refac și cresc la loc, în forme simple și echilibrate, cu ritmuri de o regularitate muzicală.

Armonie de alburi patinate în lumina severă a iernii, cu ecou de ocru-auriu, ele amintesc de o mai veche preocupare pentru incintele dacilor, locuri de piatră și de comori, ale obîrșiilor noastre. În modestia lor casele țăranilor au o tărie și o mîndrie de neclătinat. Gama caldă a culorilor de pămînt străbate de sub zăpezi, formă modificată și accidentă a apelor. Curgerea timpului și liniștea sugerate, prin perfecta armonie cu verdele crud, adumbrit pe geana de orizont a pădurii, doar sugerata prezență a ceramicei vechi, jăratic acoperit și stins în roșul muribund, limbajul succint al semnelor grafiate, totul concură la monumentalitatea unor forme de o ținută dreaptă fără echivoc. Nu sînt case descrise în detalii mărunte, trafor în lemn, pietrărie, desen ornamentic. Sînt entități inconfundabile ale spațiului nostru etnografic, volume calde în care se închide viața familială, cu spiritualitatea obiceiurilor, datinilor, cu tăria morală de a rezista prin veacuri mulțimi potopitoare de mărunte și mari încercări ale existenței.

O carte a filosofului D.D. Roșca, plină de înțelesul eroic al vieții, o simfonie gîndită profund despre curajul existențial, înfrîngerea singurătății, continuitate și unitate, s-ar găsi eufonic ilustrată de imaginea pe care pictorul Bogdan Bârleanu o creează generic, o propune în variante sobre și o repetă ritmic, pentru a spune lumii ceva despre modestia caselor strămoșești, tăria lor demnă, despre ființa lor indestructibilă.

Apele și focul, sărăcia și vrăjmășia pot nimici lemnul piatra, zidăria, nu însă casa românească tradițională, identitatea ei inalienabilă, care renaște din spiritul celor în stare să bată din nou un brăduț verde în vîrful dulgheriei, să adune pietrele risipite ale temeliei, din rîu sau din albii secate, să așeze iarăși vetre tari și glastre cu mușcate roșii la ferestrele, care se deschid din pereții albi ca neaua ; iarăși și iarăși să primească colindătorii cu stele și flori dalbe în cerdacul de lemn, ori să-i primească în casă ca pețitori și nuntași. Pe aici alaiul nunții și al morții au trecut și vor mai trece de atîtea ori, cu soarele și luna, cu versul de dor și bocetul, încît grinzile și ulucile, fiecare palmă de pămînt, de piatră și de văruială, conțin ecoul lor, suflet din sufletul acestui popor, care nu se destramă în vreme, oricît de grea ar fi trecerea ei, oricît de frumoasă. Pictorul se pare că a înțeles acest adevăr profund și simplu.

El vine spre noi cu o imagine de neșters a caselor unor oameni care-i sînt dragi, a căror etnos este întipărit în mediul de locuire, în spațiul lor construit frumos, larg gest poetic, îndreptat, fără ostentație, spre lumea întreagă, melos potolit și tandru, ca un îngînat de doină însoțit de tălăngi și fluiere, din ecoul pădurii, rostire unduioasă în stare să comunice universal. Monada vetrelor lui Bogdan Bârleanu, matricea lor, este desenată cu bună știință în materia care și-a copt culorile la flacăra unui jar nestins, setea de a ști cine sîntem.

Radu NEGRU

design ambiental

relația om — spațiu locuit

Dintr-un colț al expoziției de design și ambient pe care Violeta Adamescu ne-a oferit-o la Galeriile de artă din Iași, drapînd modesta incintă cu îndrăzneli decorative, urmăresc plăcerea cu care vizitatorii cercetează uimiți piesele parcă și-ar spune : deci, se poate și așa ! În curgerea de afară a străzii, sala apare detașată de ritmul alert al cotidianului, un fel de nacelă albă suspendată deasupra efemerului, clamînd asemeni lui Georges Braque : „j'aime la règle qui corrige l'émotion". Voileta Adamescu a regizat de fapt un mic spectacol al armoniei care poate ordona microuniversul nostru cotidian potrivit unui bun gust bazat pe rigoarea compunerii cadrului, de la rochia amfitrioanei pînă la perdele, tapiserie, mobilă și tapetul pereților. E vorba aici în primul rînd de personalitatea obiectului în sine, considerat drept „un loc posibil al ființei" (C. Noica) și apoi de relația dintre lucruri pentru ca locuința să-l exprime, spiritualicește, pe locuitor. Potrivit întreprinderii propuse de Violeta Adamescu, se poate conchide că „pot ști cine ești dacă văd cum locuiești".

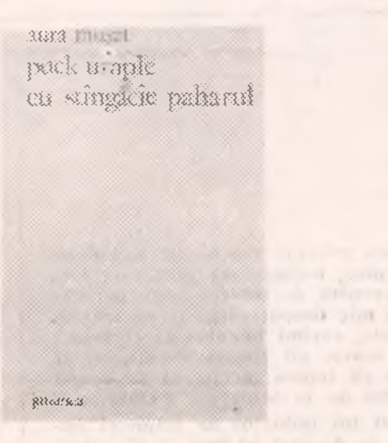
Casa fiind „una din cele mai mari forțe de integrare pentru gîndurile, amintirile și visele omului, o ființă concentrată ce cheamă la o conștiință de centralitate" (G. Bachelard — „Poetique de l'espace) ea ne solicită a reprezenta topografic și estetic ființa noastră, deoarece relația omului cu spațiul e de fapt locuire, însă gîndită prin ființa celui în cauză.

Am impresia că arta Violetei Adamescu e mai întîi polemică, în sensul protestării împotriva prostului gust din interioarele noastre, mulți dintre noi limitîndu-ne la acumulări de prețiozități și uitînd că frumusețea cere în primul rînd simplitate și modestie. Materialele la care apelează artista sînt anume dintre cele mai la îndemînă, înnobilate însă de formă și culoare, de asocieri, bine gîndite, de cultul pentru armonios. Cred că acesta e termenul de grație al expoziției : armonie. „Dacă proporția este supremul efort de apropiere al spiritului cu sistemul nostru fizic și dacă ritmul nu-i decît proporția mișcării, rezultatul final e armonia", a spus-o un mare arhitect al nostru G. M. Cantacuzino. Locuința nefiind altceva decît aducerea, în mod instinctiv, a universului la limitele noastre de percepție, organizarea spațiului pus direct în slujba vieții, ea trebuie să reflecte atît armonia generală, exterioară cît și pe cea interioară, a omului care o locuiește. E tocmai ceea ce ne propune această francă și îndrăzneață artistă a ambientului care e Violeta Adamescu. Pledoaria ei pentru armonie și grație la preț modic poate pare o întreprindere minoră în această perioadă a urbanizării noastre, cînd trecerea rapidă în spații noi de locuit apare drept un scop în sine, și, poate, inde-

(continuare în pag. 15)

Aurel LEON

panoramic editorial

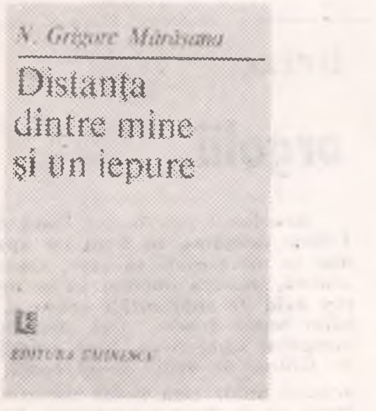

discreție și fantezie

O lirică specifică feminină scrie Aura Mușat în Puck umple cu stîngăcie paharul, „cu o singură lacrimă", ne asigură primul vers al poeziei titulare, îndreptîndu-ne spre tonalitatea ușor melancolică a întregului volum. Lumea acestei lirici e una fragilă, aurorală, necompusă din elementele ei disparate printr-o tehnică pointillistă a alăturării amănuntelor revelatorii. Abundența frazelor nominale se acordă cu o astfel de tehnică în care succesiunea rapidă a imaginilor devine un mod al discreției, al cenzurării unor stări ce nu trebuie exhibate, fiind preferată sugestia. Taina prezidează zicerea poeziei traversată de un obscur sentiment al vinovăției legat de însuși actul de a scrie. Culpabilitatea e transferată și în exterior, însoțită de voluptatea conștientizării : „Petrec cu privirea un șir / Și unghiile rămîn pe fereastră / Tăcerea de plumb — / drept mană cerească. / O ascund în pămînt / Cu o artă savantă. / Fructul ei vinovat / începe să-mi placă".

Universul recompus cu aparența detașării suferă de curgerea ireversibilă a timpului, avînd nostalgia purificării. Mișcările sale imperceptibile, rapide se îndreaptă spre zone ale ascezei prin îngheț și abundență a zăpezilor. Uneori ninsoarea, „oaspe de seamă", se situează în momente originare, evocate cu melancolie și cu sentimentul irevesibilității. Receptarea imediată generează înstrăinarea, imposibilitatea recunoașterii peisajului familiar. De aici nevoia ascunderii, retractilitatea ca pavăză iluzorie : „Sufletul încercînd retragerea-n sine, / cu frig înconjurîndu-se, ca de piatră / tăcut / pe trunchi așteaptă decapitarea / la un semn nevăzut". Simbolul închiderii, al retragerii definește acțiunile subiectului ca și reacția universului în componentele sale umile („Închidem orologiul într-o nucă", iarba e „atît de albastră, / atît de retrasă în sine"), înseși cuvintele se reduc, în esență, la capacitatea de a închide vuietul și tăcerea lumilor : „Cuvinte necunoscute-închid, / mai fragile decît arca / păianjenului, / larma cetăților răzvrătite, / acoperișuri de-ardezie-n / minerală tăcere". Fulgurația discretă a imaginilor nu poate evita impresia de repetiție, de variațiuni prea pe aceleași teme. De aici monotonia, caracterul oarecum de previzibilitate al unor versuri rămase într-un registru minor al liricii feminine. Aura Mușat îl evită cînd cultivă cu un plus de încredere îndrăznelile imaginației, cînd apelează la asociații care presupun un fond cultural bine asimilat. Agreabilă în prețiozitatea sa intelectuală, poezia vehiculează simboluri literare, cu precădere biblice, se organizează în jurul ideii de spectacol, conștientă că meditația prea gravă poate lua înfățișarea locului comun. Ludicul își dezvăluie o față serioasă, demistificatoare (Tustrei jucau) sau servește de a propune, prin intermediul spectacolului, realități teribile. În Penaj fluturînd se moare de-adevăratelea sub jocul înșelător al măștilor : „Abia salută, dispărînd arlechinul / Ai spus: «încă, mai salte o dată». / Penaj fluturînd în teatrul, divinul. / Doar scena — umilă — pe iarba curată. / E foarte tîrziu și e criză / (tenebre). / În șirul de măști / — jurămîntul pe spadă. / Cînd el mai atinse de buze potirul / Murind, ca dovadă". Tot ca un mod al discreției trebuie interpretată privirea universului natural prin intermediul imaginii oferite de tehnică (Cum ploaia în trecere). În altă parte poeta operează tot printr-o analogie pentru a sugera stările incerte gata să se destrame prin orice intervenție imediată, brutală : „Dacă surîzi, / o piramidă-n puzderie / va dovedi-o. / Iarna / în glumă te sperie cu / oameni tăcuți de zăpadă-n / rosarium". Aura Mușat iese din cînd în cînd, deocamdată prea rar, din imaginea pe care și-a construit-o despre sine. Cînd o face, descoperă temeritățile jocului, ale înfățișării sub alte ipostaze decît ale delicateței, melancoliei sau umilinței. E un mod al frondei, al cultivării absurdului care certifică încă o dată, împreună cu întreg volumul înzestrarea poetei, capacitatea de înnoire în cadrul și în afara cadrului liricii feminine : „Ceasornicul în limb s-a fost / retras / cu acele năstrușnice la pas / Pe jumătate un grăunte dus / dovleacul aiurit tîra mai sus / «Seherezadă, în zăbavnic grai, / glumești cu viața șahului», / dictai / In medias res — unde tot am ajuns / (firul pierdut se dovedea ascuns) / Surîsul dispărea, plîngeam, «pe dos» / atunci distrat, lentilele le-am scos".

Liviu LEONTE

GHEORGHE TOMOZEI :

„Ninive"

La nivelul cel mai simplu, adică al bunului simț („ceea ce se numește **bun simț** sau rațiune, se găsește deopotrivă la toți oamenii" scria Descartes), poeții se disting după tendința stilistică sau manieră, după temperament sau tehnică, după preponderența eului poetic sau a celui personal etc. După fiecare în parte, sau după toate la un loc. Pentru Gheorghe Tomozei definitoriu este temperamentul — de coloratură romantică. Și cel mai recent volum al poetului, **Ninive** (Ed. Cartea românească, 1982), pledează în acest sens. În ciuda rafinamentului intelectualist exploatat cu pricepere și măsură.

Pentru poet, desigur, Ninive este în primul rînd o metaforă. Dar cu destule elemente sugestive extrase din semnificația legendei în care s-a dizolvat realitatea cetății asiriene, chiar dacă transfigurate pînă la pierderea identității temporale. Rămîne o nostalgie hrănită din simbolistica reconstituirilor (mai ales după descoperirea bibliotecii palatului, cu mii de tăblițe pline de înscrisuri) și care oferă, la modul ideal, antiteza degradării : „Ninive rîmată de porci, / plîng lacrimi enorme / în hieroglife / și cuneiforme / și tu, tu nu te întorci... / / Ninive rîmată de porci". Există o scară întreagă a posibilităților de a descifra metafora, de la corespondența istorică la aceea sentimentală. Poziția poetului în acest context nu e foarte comodă, tocmai pentru că deține conștiința acelui mod ideal de a fi în echilibru. El percepe drama mutațiilor riscante (și riscate) din condiția umanității : „Sînt scriptorul. / Stați să-mi deschid lăzile. / Nu se vede nimic. / Sînt ca geamgiul / ce cară, cocoșat, cruci de sticlă, / dar privit de departe s-ar zice, ce șarlatan ! / că transportă aer /.../ Nimeni nu-mi dă de lucru ? / Îmi scriu mie, scrisori / pe care le trimit cu poșta pneumatică. / / Și nici eu / Nu-mi răspund. / / Sînt scriptorul. Chiar nimeni / nu mai are nevoie de mine ? / / S-ar zice că tot ce trebuia scris / s-a scris...". Deci poetul a devenit „scriptorul" (scribul, poate) și trudește la cerere... Iată o părere despre creația prescrisă, sau despre impersonalitatea creației. Pe de altă parte, intervine și sentimentul inutilității, nu pentru că travaliul semnificării s-ar fi încheiat cu adevărat, ci pentru că a dispărut solicitarea. Și arta nu trăiește decît în raport cu nevoia de artă. Se mai poate adăuga, nuanțînd, că e posibil să se fi pierdut numai acea proiecție a modelului artistic imaginat de Gheorghe Tomozei. Acea cetate Ninive din care ne-a rămas doar legenda.

Metafora-cadru (Ninive) joacă rolul suportului în cartea lui Gheorghe Tomozei. Scriitor, cum spuneam, de factură temperamentală, dar cu preferințe calofile în domeniul asociațiilor, poetul resimte necesitatea ordonării lirismului pe o structură stabilă. Acolo încap mentalități, senzații, stări, idei. Astfel se realizează și unitatea expresivă a discursului. Poemele se aliniază precum ceramica pictată pe zidurile palatului lui Sennacherib. Aici o figură a memoriei („Odăile goale / în care ea își despletește părul / își umplu brusc pereții / cu cărți..."), dincolo o figură a vinovăției („Acum cînd gloria / îmi mînieste mîinile / cu care cizmăresc / încălțările îngerilor / mă simt vînat / din nor în nor / de un călău / inocent"), ș.a.m.d. Menționez totuși abilitatea de a îndepărta restrictivul din această metaforă-cadru, Gheorghe Tomozei reușind să o acomodeze cu diversitatea motivelor poetice, indiferent de timpul și spațiul în care și-ar avea sorgintea.

Emil NICOLAE

N. GRIGORE MARASANU :

„Distanța dintre mine și un iepure"

Un fel ciudat de poezie, „cu asupră de măsură", practică N. Grigore Mărășanu în cele trei cicluri (**Farmecul vieții în comun, Dreptul la aer** și **Invocație în noaptea de Sînziene sau vocea speranței**) ale celui de-al cincilea volum al său : **Distanța dintre mine și un iepure** (Editura Eminescu, 1983). Volumul cuprinde o sumă de întîmplări „crude și insolite", povestite într-un limbaj „jucăuș" pînă la saturație, mai cu seamă cînd sînt evocate momentele triste ale existenței (moartea prietenilor, a cunoscuților din copilărie și a rubedeniilor), limbaj împănat cu fel de fel de cuvinte cu valență pretins simbolică sau extrase din inventarele tuturor mitologiilor, din care vom extrage și noi un scurt eșantion : Punctul Dintîi, Megalopolis, Dealul Violet, Malul și Valul, Tronul și NeuTronul, Ra-păn, Suceava și Argedava, Mana, Calea Lactee și Fata Morgana, Oamenii electronici, Heracles, Pietonul mecanic, Marele Zeu, Iov, Deșertul-Fără-de-Nume, roboțelul Pix, Crucea Roșie, Crucea Sudului, Samson (cîinele), Dionisos (zeul), Zamolxis, Cîmpia solară, Pan ș.a.m.d. (cine mai dorește să citească volumul, eu nu mai am putere să extrag !).

Se mai adaugă la bilanțul acestei poezii : rimele facile și cele silnice, amestecul de nonșalanță surealistă și prețiozitate, influențele păunesciene vizibile, nu puține „ecouri de romanță"ș.a., încît la un moment dat sîntem tentați să dăm dreptate autorului cînd constată : „Poezia ? O Cenușăreasă". În fond, această poezie are atît de multe ingrediente în compoziția sa, este atît de excesivă în toate sensurile încît nu-i lipsește decît acel ceva inanalizabil care face deosebirea dintre poezia adevărată și simpla versificație îndemînatecă.

Totuși, totuși, nu se poate spune despre N. Grigore Mărășanu că ar fi un autor lipsit de talent. Poetul mai izbutește lucruri frumoase și în cîteva poeme în versificație tradițională, nu întotdeauna și rimată, aceasta fiind, probabil, haina cea mai potrivită lirismului său, pentru că îi mai disciplinează inspirația excesiv debordantă. Voi cita **Salvator, un prieten în singurătate** : „Lăsasem la marginea orașului / femeia aceea ca o dropierea / și, împreună cu prietenul meu, flașnetarul, rulam printr-o adîncă, întinsă tăcere. / / De pe banda magnetică inunda un cîntec / despre Mississipi și durere — / un călăreț, calului său își vărsa tot amarul ; / și murgul galopa și plîngea ca o stea în cădere ! / / Era tînguire tîrzie și inima ce semeț sîngera ! / Aș fi vrut să continue drumul și cîntecul / și noaptea nesfîrșită să fie : că vedeam / pe cîmpia lunară călărețul ca un fulger gonind... / / Stele sus și o pace înaltă vălura peste noi, / eu șopteam către ele : este salvator să găsești / un prieten în singurătate, să-ți curme tristețea, povestindu-ți-o pe a lui. . .".

Poeziei lui N. Grigore Mărășanu îi este necesar un efort de autolimpezire și de purificare printr-un limbaj mai ascetic.

Anton LIVIU

ADRIAN VOICA :

„DavinciAna"

DavinciAna de Adrian Voica, apărută la Editura Junimea, unește, în cel mai autentic spirit românesc, năzuința către idealul artistic cu necesitatea dobîndirii lui prin credință și dăruire de sine împinsă pînă la jertfa supremă. Făgăduința de a ne arăta „dincolo de culori", „muzica desăvîrșirii", cu care se deschide volumul, se încheie cu gestul simbolic al artistului care pictează cu propriul său sînge : „Atunci, mînjit cuțitul, ce zilnic îi slujea, / Se răsuci în brațul lipsit de mîngîiere / Iar pensula muiată în sînge clocotea / în ultima — sublimă ofrandă în durere". Străbătută de această idee fundamentală, care se ramifică în șaizeci și șase de părți sau, mai exact spus, se răsfrînge în tot atîtea nuanțe care o întregesc — este vorba de cultul pentru frumusețe și artă, de posibilitatea înfruntării prin Artă a Timpului, ori de perpetua sfidare a creației umane de către acesta. — **DavinciAna** se înfățișează ca un întreg, a cărei construcție impresionează prin rigurozitatea ei. Împletirea dintre clasic și modern, dintre o problematică general-umană care se cere circumscrisă mai exact și refuzul unei astfel de circumscrieri explică, în mare măsură, și alternanța dintre încrederea și melancolie, dintre umbre și lumini : „Legenda ne-ar spune multe încă / Dar veche și uitată, cum este, s-a pierdut. / De-aceea-n noi tristețea e poate mai adîncă / Și pașii tac în iarba prin care a trecut. . ." ; „Vreau întuneric și pictez lumină".

Personalitatea și opera lui Leonardo da Vinci nu par să fie decît un pretext pentru declanșarea elanului liric și a reflecției, **DavinciAna** fiind o expresie a lirismului personal, direct, nu a celui obiectiv, indirect. În același chip, utilizarea frecventă a unui vocabular specific artelor plastice, (**pînza, penel** și mai cu seamă **culoare**) nu slujește decît pentru a întreține emoția și a susține meditația : „Așa s-a născut verdele : / Din îmbrățișarea nebună / A soarelui cu mirifica boltă" ; „Cum să desparți Culoarea de Idee ?".

Cu toate că **DavinciAna** stă sub patronajul marelui renascentist, poemul se organizează muzical, cuvintele (culoare, penel etc.). simboluri și idei (steaua de mătase, Insula Sfumato etc,). sînt reluate și nuanțate mereu, aidoma motivelor dintr-o compoziție muzicală. Modul în care **se face** poemul (și prin extensiune opera de artă în genere), prin reveniri, popasuri și amplificări concentrice ale ideii generatoare este reprezentat artistic de chipul în care se constituie antologicul **Sonet în filigran.** Riguroasa ordonare a părților — a se vedea, mai ales, tehnica utilizării unei anumite semnificații a cifrelor — nu face decît să sporească puterea de semnificație a cuvîntului.

Chiar dacă în cîteva rînduri deslușim cîte un acord arghezian („Femeie bună și femeie rea !"), sau bacovian, repede curmat, („Va fi război, iubito, și poate voi muri. / Culori elegiace m-or plînge în surdină"). **DavinciAna este** menită să consacre un nume.

Leonida MANIU

CORINA VICTORIA SEIN :

„Frica albă"

Corina Victoria Sein, autoarea volumelor de poezii „Adăpost într-o floare" și „Somnul izvoarelor", încearcă o nouă modalitate de exprimare artistică : romanul. Nu numai problematica, dar și maturitatea frazei dovedesc fantezie, inteligență și travaliu îndelung. „Frica albă" se impune atenției publicului cititor prin sondajele psihologice, meticulos întreprinse, prin universalizarea faptelor cotidiene, printr-o narare simplă și sigură. Fără îndoială noul volum reprezintă o experiență interesantă în viața scriitoarei. Perspectivele se succed derutant ; cînd o sobrietate enigmatică, o încercare de regăsire fără sfîrșit, cînd o avalanșă de acțiuni unde scenele sentimentale se împletesc cu cele violente. De altfel, tandrețea unor gesturi este exclusă total. Prozatoarea privește lumea cu răceală și seriozitate, cu un ochi matur în stare să răzbată prin zid, curioasă, decentă, melancolică. Nu-i scapă nimic, o replică, un gest au funcție bine stabilită în context. Personajele Corinei Victoria Sein își joacă sincer rolul în care sînt distribuite. Mai puțin interesată de aspectul lor exterior (abundă contururi șterse, interioare comune, decoruri improvizate în grabă), autoarea a surprins fluxul conștiinței în toate articulațiile sale. Și-a ales „figurine", din toate mediile sociale, cu o abilitate de nedescris, un convoi anonim, cu mici conflicte, satisfacții și dileme. Deși păstrează cadrele tradiționale, „Frica albă" este un roman modern, nu numai ca viziune, dar și ca formă ; s-au contopit aici o mulțime de tehnici romanești, într-un filon, epic de invidiat. Vocea prozatoarei se confundă cu alte voci ; are un timbru metalic, discret, în surdină. Nu și-a propus să înfățișeze întîmplări spectaculoase, drame de conștiință, conflicte inventate cu orice preț. Nimic altceva, decît o lume măruntă, cu bucurii și supărări. Romanul nu-i decît un morman de schițe, executate rapid de o mînă sigură, obișnuită să surprindă cele mai semnificative banalități cotidiene ; o fată vrea să ajungă vedetă dar succesul este limitat de posibilitățile ei ; un inginer condamnat la însingurare, prin forța împrejurărilor, are șansa abia acum să-și inventarieze interiorul, ș.a. Plăcerea lecturii este menținută uneori de limbajul personajelor. Astfel, o femeie de stradă, cu un lexic destul de colorat, reușește o nouă cucerire, cu îndrăzneală, tact și amalgam argotic. Așadar, reprezintă noua modalitate de exprimare artistică a Corinei Victoria Sein o izbîndă ? Cu siguranță, dacă autoarea va ști să dea mai multă expresivitate prozelor sale, să-și individualizeze tonul, să-și lărgească orizonturile.

George BĂDĂRĂU

VIRGIL CARIANOPOL :

„Scriitori care au devenit amintiri, vol. II"

Virgil Carianopol s-a afirmat ca poet, între cele două războaie, întregindu-și substanțial opera în ultimele două decenii. Poetul ne-a făcut surpriza în 1973 publicînd un volum de interviuri și stampe memoriale privind pe cîțiva dintre scriitorii (mai mici sau mai mari) pe care i-a cunoscut, vorbindu-ne despre Camil Petrescu, Corneliu Moldovanu, Ion Pillat, Octavian Goga, N. Iorga, G. M. Vlădescu, Alexandru Cazaban, Ion Minulescu, Mariana Dumitrescu, Victor Ion Popa, D. V. Barnovschi, Ion Buzdugan, Ionel Teodoreanu, Artur Enășescu, Peter Neagoe și Iovan Ducici. Lista se încheie cu un scriitor român stabilit în America (Peter Neagoe) și cu poetul iugoslav Iovan Ducici, fost ambasador al țării sale la București, și un mare prieten al literaților români. Într-un epilog al cărții ni se derulează un film memorial al „șezătorilor literare de altădată".

În cel de al doilea volum, mai mult de amintiri, se fac unele completări la cele scrise anterior despre Octavian Goga și Ionel Teodoreanu și ni se vorbește, în continuare despre : Nicolae Tăutu, Ion Șugariu, Aron Cotruș, Petre Pandrea, Vladimir Streinu, Nicolae Dunăreanu, Zaharia Stancu, George Buznea, C. N. Negoiță, Mihail Straje, Teodor Scarlat, Tudor Măinescu, Octav Dessila, Victor Eftimiu, Traian Lalescu, N. Crevedia. Nu lipsesc nici șezătorile de altădată, completate cu cele de azi, este evocată boema de la Café de la Paix, mediul literar al vacanțelor de la Bușteni sau de la Sîmbăta de sus. Printre literați e evocată și o prietenă a lui Arghezi (și nu numai a lui), cîntăreața Maria Tănase.

Desigur, crema amintirilor, cum se spune, a fost rezervată primului volum ; cel de al doilea se referă și la scriitori mai mărunți, dar tocmai în acest aspect constă valoarea lui documentară. Scriitorii mari din perioada interbelică au fost în cea mai mare măsură studiați de istoria literară, cercetați de critică și au, cei mai mulți, o biografie certă. Scriitorii mărunți, care-și au meritul lor în evoluția unei literaturi, au fost în mare măsură uitați. Virgil Carianopol nu face aici operă de documentarist, dar contribuie prin caracterizări **de visu**, prin portretizări și prin informații biografice inedite la cunoașterea lor. Este un lucru știut că majoritatea studiilor istorico-literare privind pe scriitorii mărunți interbelici sînt pline de erori, tocmai pentru că viața acestora a intrat într-un con de umbră, iar dicționarele literare și micile istorii îi ignoră. În această privință are multe merite cartea lui Virgil Carianopol.

Cîți specialiști știu că poetul Ion Șugariu a murit pe front în luptele pentru eliberarea Cehoslovaciei, în bătălia pentru orașul Brezno și este îngropat în cimitirul eroilor români din Polhara ? Cine mai cunoaște azi, în afara lui Alexandru Balaci, cred, traducerea lui George Buznea din Dante, opera unei vieți ? A fost uitat italienistul, eseistul și traducătorul C. N. Negoiță ! Cîți mai știu că Teodor Scarlat a condus o mică revistă de context avangardist, **Vraja ?** Micile filme despre sejururile estivale ale scriitorilor la Bușteni sau Sîmbăta de sus (Făgăraș) reconstituie o epocă cu personaje bine individualizate și cu un fundal memorial discret colorat.

Scriitori care au devenit amintiri e o carte cu opinii amicale, o suită de impresii înregistrate în calitate de martor, opera memorială a unui poet. Chiar dacă, peste ani, documentariștii o vor cenzura, ca operă istorico-literară, pînă atunci ea ține loc și de document literar. Carianopol știe să povestească faptele în contextul lor temporal, ajutîndu-ne să ne întoarcem, pentru o clipă, în timp.

E. M.

CORNELIU OMESCU :

„Toți pentru unul"

Cînd ești convins că „Totdeauna trebuie să-ți dorești ceva de realizat și să nu te lași oprit", că „Mulțumirea, împăcarea sînt pentru week-end", „cotidiană" nefiind „decît strădania", umanul neastîmpăr al nemulțumirii de sine, trăiești incandescent, nimbul perfecțiunii devenind ținta sperată, dar arareori atinsă în cursa non-stop pe care singur ți-ai ales-o. Spre o astfel de existență aspiră mulți dintre eroii ultimului roman al lui Corneliu Omescu (**Toți pentru unul**), Editura „Cartea Românească", 1982, surprinși într-o aprigă încleștare, menită să descopere adevărul și să pedepsească delațiunea morală, minciuna, înșelătoria, săvîrșite. Întîlnirea, după douăzeci de ani, a absolvenților unei școli de ofițeri la impune acestora un ultimatum pentru depistarea trădătorului mîrșav, a autorului anonimei în urma căreia cinci dintre foștii elevi au fost condamnați la moarte, cu pedeapsa amînată timp de șapte sute de zile, apoi radiată, eliberarea aducîndu-le un „cazier în alb" probă a nevinovăției lor, dar și a injustiției comise. O vendetă ? Nu. Asistăm la un complot suigeneris în care „toți pentru unul" — semnifacativă alegerea pentru titlu a primei părți din legămîntul mușchetarilor lui Dumas — vor să sfîșie vălul de suspiciune și urît ce le-a înnegurat, după tragicul eveniment, „cei mai frumoși ani din viață". Reconstituirea li se pare modalitatea optimă, iar investigația psihologică un redutabil detectiv. De aceea sînt prezentați pe rînd, într-o gradare eliminatorie a prezumtivilor vinovați, oferindu-li-se posibilitatea disculpării prin însăși relatarea fragmentului de viață scurs, cel dintre absolvire și clipa prezentă a întîlnirii. Cîți oameni, atîtea destine, nici unul aidoma cu al celuilalt, peste conflictul principal suprapunîndu-se cele ale indivizilor, grupați într-o galerie de portrete convingător conturată. Militari de carieră, marinari, medici, coafori, preoți, șoferi, poeți sau primari, foștii elevi își rememorează izbînzile și eșecurile, unii dintre ei depășind și rezolvînd grave diferende (mai ales familiale) după actul purificator al mărturisirii. Învingători sau învinși, cutezători sau lași, normali sau „scrintiți", spectatori sau actori plini de neostenită vervă pe scena lumii, ei comunică în frîntura lor de curriculum vitae, esențială și definitorie, viața prinsă în curgere monotonă sau fierbinte cu aspecte stressante din realitatea imediată. Dincolo de toate acestea însă domină dorința niciodată stinsă, de a ști, de a afla cine e vinovatul. Descătușarea intervine din afară, anonimul, un transfug, fiind arestat pentru spionaj industrial. Răul se pedepsește pînă la capăt, trădătorul, și cocainoman, punîndu-și capăt zilelor în timpul unei crize dementiale.

Construit dramatic (acțiunea propriu-zisă se desfășoară în cîteva ore doar, într-un singur loc, orășelul tinereții), **Toți pentru unul** reia tipul de personaj cunoscut din cărțile precedente ale prozatorului, amestec neașteptat, și pitoresc, de romantism și luciditate, de vulgaritate și puritate. Fluența stilului, rareori alterată (bănuim numeroase erori tipografice) cîștigînd în armonie atunci cînd intervine ironia, procedeu în care excelează Corneliu Omescu, se adaugă virtuților acestui roman cu apăsată adresă educativă.

Virginia BURDUJA

• anghel todorov

(bulgaria)

traducătorul

În gară. Peronul, plin. Tot felul de fleacuri. Flori și altele. Mă uit în toate părțile și mă gîndesc : oare ipocrizia oamenilor are margini ? Femeia de colo, cu buchețelul de „Nu mă uita" prins în piept își sărută soțul, îmbătrînit deja, și în același timp ochii-i joacă după filfizonul acela pletos de colo. Dar bătrînelul acela care se tot foiește în jurul băbuței lui, îi ajută să tăbîrcească în vagon două coșuri pline și încearcă s-o convingă că o să moară de jale dacă ea n-o să se întoarcă cît mai repede... Hm... Dacă nu l-aș cunoaște ! Dar așa, parcă nu știu că bea de dimineața pînă seara la circiuma de pe strada noastră și deabia așteaptă momentul să plece nevastă-sa ca să poată bea cu prietenii și de seara pînă dimineața.

Constatările astea le fac așa, cum să zic, printre altele, fiindcă — vezi doamne — nu pentru asta m-am sculat cu noaptea-n cap și am venit la gară. Am dat fuga aici, ca să-l conduc la tren pe un coleg scriitor din străinătate. A fost oaspetele redacției noastre, l-au înconjurat cu multă atenție și respect, aseară au oferit chiar o cină în onoarea lui, dar cînd a venit vorba de condus la gară, nu era nici unul prin jur de parcă-i suflase vîntul pe toți. Spre nenorocul meu eu mă ambalasem în discuție cu musafirul și — pînă să-mi dau seama -m-am pomenit c-am rămas doar cu el, între patru ochi.

— Va să zică ne-ntîlnim mîine la gară — îmi spuse el zîmbitor strîngîndu-mi mîna.

Ce-mi mai rămînea de făcut ? Am răspuns zîmbind cam strîmb : „O, da, firește !"

Și iată-mă acum stau în gară, somnoros, așa cum am sărit din așternut la 6 dimineața și discut cu oaspetele, fără chef uitîndu-mă cu dușmănie la buchetul de „Nu mă uita" din pieptul ipocritei aceleia care-și tot mîngîie bătrînelul de soț...

Dar, ce să fie asta ? Amicii mei scriitori, iertați-mă că am gîndit cu păcat despre voi ! Cînd colo, voi ...da, da, desigur. Se-ndreaptă spre tren, pășind repede pe peron, doi... trei... zece... cinsprezece oameni. Apoape toti scriitorii ! Va să zică există conștiință, există cinste pe lumea asta ! Și ea i-a îndemnat să vină cu noaptea-n cap la gară, să-l conducă pe colegul nostru străin, pe talentatul scriitor, pe oaspetele nostru !

— Hei ! O clipă ! Prieteni ! Fraților, încotro ?... De ce mergeți la alt vagon ? Ascultați ! Oaspetele nostru -i aici ! Aici lîngă mine ! Uite, zîmbește și pune piciorul pe scara vagonului... Dar, cine-i acolo în vagonul acela spre care alergați toți ! Cine-i individul ăla țeapăn din fereastră care stă ca un tablou ? Acela, acela, căruia -i tot îndesați în brațe buchete de flori și sticle de rachiu de-al nostru... ba chiar și-un bostan ? Cel maj mare semn de prietenie, bostanul ! Și n-ați venit singuri, ia te uită, cu nevestele !

O, doamne ! Voi sînteți ăștia gelosii de pînă acum, voi care vă ridicați nevestele la geam ca să ajungă să-l sărute pe necunoscutul ăla pe amîndoi obrajii și, ptiu !, pe buze...

Sînt intrigat. Îl las pentru o clipă pe musafirul meu și dau o fugă pînă în grupul gălăgios al amicilor. De ce se uită oare la mine ca la un concurent ? Despre ce e vorba ?

— Tovarăși, spuneți-mi și mie, altfel plesnesc de curiozitate și nu mai are cine-i face oaspetelui nostru cu batista la plecarea trenului... Pe cine conduceți ? Pe cine ?...

— Cum, pe cine ! -se miră unul dintre cei maj vîrstnici. Nu vezi ? Este un renumit traducător. Traduce la el în țară, pe limba lui , creațiile noastre și le editează acolo, se ocupă el de toate...

— Un traducător ! — exclamai eu de parcă aș fi văzut zburînd prin apropiere o navă cosmică. Un traducător al creațiilor noastre ? !

Mă dezmeticesc rapid, alerg pînă la oaspetele nostru, îl instalez în vagon pe locul lui, îi strig din ușă „La revedere !" și fug îndărăt. Îi strîng traducătorului amîndouă mîinile (nu ca ceilalți numai una !). Mă chinui să îndes în buzunar manuscrisul ultimei mele piese pe care-l aveam întîmplător la mine. Apoi înhaț nevasta nu știu cui (grea din cale afară !) și o ridic la fereastra vagonului și în timp ce ea îl sărută pe traducător pe amîndoi obrajii, eu strig cît mă țin puterile ca să-i acopăr pe ceilalți :

— Asta-i nevasta mea ! Nevasta mea !

Și adaug spre ea în șoaptă : „Pe buze, pe buze !"

Trenul, pufăind, pornește de la peron. Eu îmi șterg fruntea nădușită :

— Of ! Poate în sfîrșit acuma o să mi se joace și mie o piesă peste hotare !

Trad. Anatol GHERMANSCHI

roua lecturii

împotriva baronului von Münchhausen

2. Să trecem peste episodul cînd baronul duce la el acasă, cu zăhărelui, o scroafă oarbă, infirma crezîndu-se condusă, filial, prin pădure, de godacul ei. Minuscula mîrșăvie de-a păcăli un animal fără vedere nu-i pe măsura aspirațiilor întru dăndănăi satanice ale lui Münchhausen. Ce face însă cu un mistreț ? Acesta, repezindu-se să-l înhațe, își înfige, calculînd prost distanța, colții într-un trunchi de copac. Orice vînător fără armă, cum era baronul în situația respectivă, ar fi plecat răsuflînd ușurat. El, nu ! Ia un bolovan și-l bate meticulos în cap ca să i se înfunde mai adînc colții în lemn. O distracție în plus !

x

Un urs este prăjit pe dinăuntru, din mers, în felul următor. Întîi îi aruncă o bucată de cremene în gîtlej, apoi, ursul, întorcîndu-se enervat, de asemenea chestie, o altă cremene „în deschizătura de dinapoi a dihaniei". Pietrele, ciocnindu-se în burta nefericitului patruped, „ursul a plesnit cu o pocnitură însoțită de o vîlvătaie de scîntei...", ne anunță, sensibil la jocul fastuos de artificii, baronul neronian. Altă dată bagă mîna chirurgical în gura unui lup și „...apucîndu-l de măruntaie (închipuiți-vă scena, studenți la medicină veterinară ! n.n.) **îi făcu fața dos și dosul față, întorcîndu-l așa cum se întoarce o mănușă (închipuiți-vă scena, studente la filologie, secția franceză !** n.n.)". **Are el ce are cu urșii ! Pe motiv că aceștia vor să „sfîșie" o albină de-a sultanului (fapt imposibil de realizat, totul e un pretext !), inventează, ca un alt Dracula, o modalitate infailibilă de a-i stîrpi : unge cu miere oiștea corectă a unei căruțe. Rezultatul ? Hm ! „O namilă de urs, momită de parfumul mierii, sosi și începu să lingă prăjina oiștei, începînd de la vîrf. O linse și iar o linse cu atîta lăcomie (ce-i drept,e drept** n.n.), **încît prăjina (cu cîtă minuțiozitate expune baronul străpungerea fiarei !** n.n.) **îi intră în gîtlej, în stomac, în burtă și-i ieși pe partea cealaltă". Ca și în cazul vulpii, nu se mulțumește numai cu atît. Ar fi prea simplu. „După ce ursul, lingînd atît de cuminte mierea, s-a înfipt în prăjină (ca și cum, sugerează glumeț baronul, abia aștepta !** n.n.), **am trecut prin gaura din fața a oiștei un țăruș lung". Și-l lasă să se perpelească pînă a doua zi, „în prăjină", în chinuri indescriptibile. Sultanul, nici el mai prejos, „fu cît pe ce să se prăpădească de rîs" văzînd isprava baronului. Bestial rîs.**

x

S-ar putea crede că la mare ananghie, altfel spus, în stările limită, Münchhausen se liniștește. Eroare ! Înfulecat de un pește pe cînd se scălda, gol pușcă, lîngă Marsilia, îi face acestuia „tot felul de pocinoguri, sărind, fugind și țopăind", exasperîndu-l, din interior, cu o neistovită energie. Și constatînd, fericit, că a descoperit ceva eficace : „...nimic nu mînia mai mult dihania ca loviturile puternice pe care i le dădea cu picioarele (lovituri aplicate pe mucoasa fragedă a stomacului, o, voi studenți la medicină veterinară, repartizați deja docori la țară ! n.n.) **de cîte ori încercam să dansez (nu-i cinic, prieteni de discotecă, să bătucim asemenea ring ?** n.n.) **un anumit dans scoțian (ce hobby !** n.n.)".

x

Dar cea mai sîngeroasă „petrecere" are loc pe o banchiză, în timpul călătoriei baronului, împreună cu căpitanul Phipps *), în ținuturile arctice.

(Va urma)

EMIL și DETECTIVII

*) „Căpitanul englez John Phipps a încercat în 1773 să ajungă în Indii trecînd pe la Polul Nord. Ghețarii însă i-au tăiat calea și el s-a văzut silit să facă drum întors".

publicitatea acum un veac

Răsfoind colecția ziarului „Timpul", ne-am permis, uneori, cîte o scurtă și amuzantă „ochire retro" prin coloanele de publicitate ale celebrului periodic, aureolat între anii 1876—1884 mai ales de activitatea publicistică a lui T. Maiorescu, Ion Slavici, Mihai Eminescu și I. L. Caragiale. Curiozitatea noastră pentru... **ceea ce vindea și cumpăra, pierdea sau oferea românul acum mai bine de o sută de ani,** ne-a fost — credem noi — răsplătită pe deplin. Rămîne să vă convingem și pe dumneavoastră, invitîndu-vă să ne urmăriți serialul, care — în prima sa parte — vă propune știri publicitare **(și implicit informații despre moda, moravurile și... năravurile concetățenilor noștri de acum un veac)** selecționate din colecția anilor 1877—1878. Evident, în măsura în care actualele norme ortografice ne-au permis, am păstrat și elementele „de culoare lexicală" ale fiecărui text...

Primul popas — așa cum este și firesc — va fi un mic și... binemeritat omagiu adus cochetăriei feminine : **De mii de doamne recunoscută, REVISSANTE, remediu incomparabil și nevătămător pentru înfrumusețarea pelii [...] Acest remediu de purificațiune de pele recunoscută în toată lumea, produce în moment culoarea cea mai tandră și sănătoasă, purifică și întineresce pelea, produce obrazului un colorit fraget, producînd elasticitate și moliciune, depărtînd pentru totd'auna pete, lintițe, alunice și roșeață de nas și obraz, încît praful de orez sau orice alt dres nu mai e de trebuință.**

Și cum cochetăria feminină nu are nici un haz dacă nu primește replica eleganței și curtoaziei masculine, iată ce putea cumpăra Adam la începutul anului 1877, în trecere pe actuala Cale a Victoriei : **Noul magasin de ruferie bărbătească al lui Henri Labes, Podul Mogoșoaei, Palatul Dacia — Recomandă onorabilului public un sortiment bogat de cămăși albe și colorate de la calitatea cea mai inferioară la cea mai fină, cămăși de noapte, pantaloni, piepturi brodate, gulere și manșete din toate fasoanele, bretele igenice (osentragi), batiste de bombac, ață și mătasă. Cravate, plastrons, lavalières, butoniere de gulări și manșete ; cum și garnituri intregi în aur doublé, în melci sedef, fildis, corn etc. etc. Toate aceste cu prețuri foarte moderate. Comanda pentru rufe bărbătesci din orice fel se priimesce și se efectueadză după fasonul cel mai nuou parisian.**

Bineînțeles, eleganța și cochetăria trebuie valorificate într-o ambiantă corespunzătoare. Drept care, **Ea** și **El** trebuie „să pășească în lume". Nu înainte însă de a trece pe la **Corvin, profesor de danț dupe repede metodă, cu care orișicine, fără deosebire etatei și fără nici o precunoscință, poate învăța un Valt sau oricare Polcă cel mult în 3 lecții, și un Cadril în 5 lecții...** E drept, va trebui făcut și un mic efort suplimentar : **din causa caselor friguroase în strada Negru-Vodă, no. 10 [profesorul] s-au stremutat acuma în strada Săgeții, no. 3. Intrarea prin strada Armenească și Italiană.**

Iar acum nimic nu-i mai oprește pe eroii noștri să se arunce în vîltoarea dansului. Mai ales că, în sala circului, se organizează din cînd în cînd și cîte un promițător bal mascat, onorat de **Musica militară a regimentului I-iu sub conducerea maestrului de capelă d-nul Scholtisch și plăcuta bandă de lăutari a d-lui Niță Colțatu [care] vor esecuta, alternativamente, cele mai nuoi arii de dans, naționale și de salon. Începutul la 8 1/2 ore seara. Prețul intrărei 2 franci.**

Păcat doar de bietul Niță Colțatu, care, dîndu-și obștescu sfîrșit pe la mijlocul lui ianuarie '77, s-a văzut nevoit să-i cedeze locul **d-lui Șerban... (C.B.).**

adolescența la post-restant

De ne-ar fi binecuvîntat zîna neinvitată la botez cu buclucașă imaginație a lui Hamlet (din actul I, scena 5) am auzi cum geme aerul cald al zilelor și nopților aceste de-un vaier uriaș, petală de speranță fulgerată de spinul îndoielii. Sursa de emisie ? Mame, tati, bunici, profesori, toți bulversați de ruleta admiterii. Pînă la aflarea subiectelor, între care anul acesta nu se vor mai strecura — ca în alte dăți — și puneri neincluse în programa analitică, pînă la osînda lecturării listelor de nume, de sus în jos, de jos în sus și de la mijloc în ambele sensuri, cîteva frînturi de existență școlară situate în afară de Bermudele treptelor liceale, le vor înseninа pîcloasa așteptare.

Partea teoretică a lucrării de bacalaureat nu e o problemă. A vorbit mama cu un inginer, o termină într-o lună, și o și bate la mașină și nu cere prea mult, doar nouă sute de lei. A promis să mă ajute și la partea practică, dar să facem noi rost de materiale, că el nu are cum. Am făcut afară de puntea redresoare. Tata a scris o listă de rude, prieteni și cunoștințe și-i abordăm pe rînd. Merge greu, înțelegeți cred — invitații, vizite, telefoane, flori etc. Abia îmi rămîne timp să-mi pregătesc lecțiile, cît despre recapitulări pentru bacalaureat nici vorbă nu poate fi. De ce nu se găsesc piesele de care avem nevoie în comerț, n-ar fi mai simplu pentru toți ? întreabă copleșit **Fl. C.** Sigur că ar fi ! Dar ce lovitură pentru mini-industria specializată în lucrări de bacalaureat, și pentru tine chiar, beneficiar direct al sistemului uzitat ! Dau părinții un ban și iată-te cu o diplomă în buzunar, de electronist să zicem, chiar dacă schimbarea unei siguranțe te inhibă. Ce mai contează măruntele tracasări cînd ți se așterne în fața covorul fermecat al **P.S.P.-ului, unde intră cine vrea și rămîne cine poate ?** Nu știi ce reprezintă inițialele ? Ascultă-l pe **D.B. : Totul se rezolvă dacă bătrînii își dau avizul pentru „Pe Spinarea Părinților", instituție caritabilă, dar și rentabilă, fără condică, fără maiștri, fără plan, fără C.T.C., fără ședințe, fără... etc. Îl obții dacă le arăți de la început că știi ce vrei. Sînt perseverent, de cinci ori am dat la engleză și am tombat. Ei mă compătimesc, își închipuie că sînt un nedreptățit. Și P.S.P.-ul merge".**

Pînă cînd ? Ai auzit doar de zicala cu ulciorul... Singura ta circumstanță atenuantă e că vina nu-ți aparține în întregime, un psihopedagog referindu-se pe larg la „caz tipic de nesupraveghere parentală". Cu debut la vîrsta eroilor întîmplării relatate de **Milica V. : Priveam pe fereastră cînd au venit milițienii. Primul a intrat în gura de canal de lîngă sălciile Uzinei. După cîteva minute tot de acolo a ieșit un elev, de-a șaptea sau a opta, cu o plasă plină. Pîine, conserve, un compot. De cireșe albe. Dinăuntru s-a aruncat o plapumă și o pătură groasă foarte murdară. După ele au ieșit încă doi băieți, cam ciufuliți, cu uniformele mototolite. Cînd am povestit aceastea, fratele meu mi-a spus că-i pară rău că nu s-a împrietenit cu băieții aceia. Să doarmă și el o noapte în altă parte decît acasă. Mi-e mi-ar fi frică. Microbi, șobolani, întuneric.** Sentința „spirit de aventură greșit înțeles" nu mă împiedică să-mi amintesc cu nostalgie de fascinația exercitată de misterioasele poduri ale generației mele. Unde atîtea jocuri se nășteau pentru a trece în amintirile noastre frumoase. Altele decît „Jocul lui Jleau", pe care-l transcriu fără a schimba o literă sau o virgulă, din scrisoarea trimisă de **Sorin H. : Jocul a început în anul 1501 la crearea unui om de știință. El trebuie să ajungă în mîinile tuturor din lume. Trebuie să-l copii de 3 ori împreună cu acesta și să le dai la 4 fete. Atenție ! în a IV-a zi se va întîmpla ceva. În seara cînd ai trimis aceste bilete ia un pahar cu apă și rostește de 2 ori numele băiatului pe care îl iubești. După 2 zile acel băiat îți va cere prietenia. Dacă acest joc nu va continua vei fi nenorocită un an de zile.** Un astronom a izbutit să fotografieze nașterea unei stele în Calea Lactee, specialiștii niponi preconizează construirea unui superordinator cu o viteză de zece mii de milioane de operații flotante pe secundă, iar voi, colegii lui Sorin dintr-a opta, vă țineți de șotii medievale !

Pînă la felicitări sau compasiunea de rigoare, numai de bine prin bezmetice efluvii de tei și crini regali.

CORESPONDENT

exerciții de tragere

Din presa vremii : „...În aceste prime versuri ale lui Konaki înviază iubirile și simțirile unei epoce întregi. O galerie de figuri drăgălașe și mlădioase se desfășoară la privirea noastră, ca o lungă și gingașă **theorie.** Pare că vă văd, frumoaselor jupînese dela 1798, 1800, 1810, cu portul vostru cel oriental de atunci, cînd bărbații, slobozi de preocupațiunile febrile ce le impune lor astăzi lupta cea fără milă pentru existență, puteau să dea multă vreme și mai multă îndîrjire cultului ce vi se datorește !".

(Vogoridi-Konaki, Schițe din viața logofetului Konaki, în Convorbiri literare, nr. 9, an XX, 1 dec. 1886, p. 797).

Ion Popescu... : „În ziua înmormîntării lui Vlahuță, cînd meditația mi se îndrepta în chip firesc spre destinele literaturii noastre văduvite de cel din urmă stejar al generației Caragiale — Coșbuc — Delavrancea — Vlahuță, s-a prezintat la biroul meu un tînăr, sub numele de Ion Popescu. Un tînăr bizar ce-și alesese pseudonimul de „Popescu" spre a sta pitulat în anonimatul unui astfel de nume...

De la cele dintîi versuri, am avut intuiția unui remarcabil talent poetic.

Sburătorul își face o cinste deschizîndu-și coloanele acestui nou poet, căruia i-am dat numele de **Ion Barbu".**

(E Lovinescu, Un poet nou, în : **Sburătorul,** an I, nr. 34, 1919, p. 169).

Iașul de odinioară : „...Aici în Tatarași (cartier al Iașului — n.n.) pînă pe la 1860—70 se aflau o sumă de grădini mari, cu copaci seculari, și poporul din tîrg venea în fiecare sărbătoare să petreacă **la aer curat,** aducîndu-și fiecare mîncarea cu sine, și numai băutura o cumpărau dela stăpînii grădinilor ; **scrîncioabe, popice, lăutari, minavete, ursari,** cîte și mai cîte feluri de veselii nu lipseau cetățenilor, și cheful se întindea de mai multe ori pînă a doua zi dimineața".

(N. A. Bogdan, Orașul Iași, 1913, p. 82).

Anecdota primează : „Cofetarul Melcon era renumit pentru covrigii săi de zahăr. Covrigii aceștia au făcut multe pozne odată la un mare bal, care s-a dat la Teatrul Național de la Copou. S-mbrăcase unul la bal mascat, cum se îmbracă lumea la astfel de petreceri, așa ca să nu mai știe nimeni cine se ascunde sub mască și sub haina de neom. Și își atîrnase de haină nenumărați covrigi de zahăr de la Melcon, din care, chiar de la începutul balului începuseră să ciupească unul, altul... Îi mîncaseră aproape toți covrigii dansatorii și cavalerii cucoanelor. Nu trecură decît cîteva clipe și toți cei care se-nfruptaseră din covrigii aceștia, unul cîte unul, părăsiră sala de bal. Ce se întîmplase ? Cel care venise cu covrigii de zahăr, pusese un purgativ înăuntru și... purgativul începuse să-și facă efectul. Balul continuă, cu mai puțini cavaleri...".

(R. Șuțu, Iașii de odinioară, vol. II, 1928, p. 129—130).

JUNIMIST

dintre sute de catarge

AURORA ZARA — Constanța. Sînteți printre colaboratorii noștri care au sesizat că pretindem seriozitate maximă. În această rubrică de numai cîțiva cuadrați nu am declarat peste noapte scriitori (cu zecile sau cu sutele) despre care să nu mai audă nimeni. Acordăm prioritate nu celor care vor să publice numaidecît o poezie sau un fragment de proză, ci tinerilor care **au stofă de scriitor.** Considerăm că numai astfel, excluzînd falsa generozitate, ne facem datoria. Vă felicităm pentru : **Himera, Mai tîrziu, Toamnă, Gravură.**

MARCEL DRĂGAN — Săvinești, jud. Neamț. Din lucrarea trimisă, rezultă că aveți talent ; numai că talentul literar trebuie susținut de știința de a scrie. Altfel spus : aveți „cutiile negre", însă vectoarele indică operațiuni insolubile.

S. IULIAN — Iași. Cînd am deschis plicul și am citit prima strofă, ne-am dat seama că nu sînteți tocmai un începător. Din păcate, vă lăsați atras de efortul minim al **nivelului de plutire.** Trebuie să concurați cu dv. înșivă, nicidecum cu mulțimea de veleitari.

N. TRAȘCU — Constanța. Dacă am fi operat o serie de modificări, textul dv. ar fi devenit publicabil. Dar, în asemenea caz, cine ar fi fost autorul ?

CODRUȚA AIOANEI — Hațeg, jud. Hunedoara, PETRE MARIN POPA — Poiana Mare, jud. Dolj, MARIN I. FRIM — Buzău. Mai trimiteți !

T. SOLARIS — Dej. Aveți sensibilitate poetică. Revizuiți urgent planul de lecturi, pentru a afla o cărare, măcar, dacă nu un drum.

IOAN GĂBUDEAN — Tg. Mureș. Ați întîrziat.

IOAN BALAN — Petrila, jud. Hunedoara. Mult mai bine !

GHEORGHE BOROVINĂ — Brăila. Încă nu e pusă la punct **mașinăria estetică.**

IULIAN CARAGEA — Craiova. E vorba de talent ; în scrisoare, ați și dat o frumoasă definiție („talent înseamnă a se roti niște ceruri în tine"). Deocamdată, graba este frîna dv.

Ioanid ROMANESCU

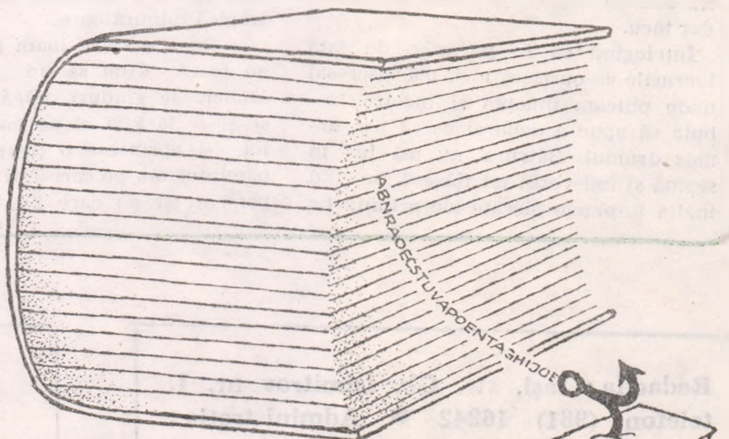
design ambiental

RELAȚIA OM — SPAȚIU LOCUIT

(urmare din pag. 13)

tulător. Va urma însă perioada de „împămîntenire" a orășanului în locuință și atunci ne vom aminti de ceea ce pretinde M. Heidegger („Bâtir, habiter, penser") că a construi reclamă și aptitudini de a cultiva omul la proporțiile construcției, de a crea o cultură a trăirii, o frumusețe bazată pe noțiunea de trăire.

Pentru această apropiată perioadă a devenirii noastre de tineri citadini creează Violeta Adamescu piese frumoase, funcționale și economice, convinsă că ne vom da seama, evoluînd, că locuința nu e doar „o mașină de locuit, un simplu oarecare dormitor" (Le Corbusier) ci e însăși topografia ființei noastre, cu tot ce are mai sublim în ea.

literatură chineză

AI YUAN

Ai Yuan s-a născut la 7 mai 1904 în familia unui învățător de țară din Sichuan. A urmat Școala pedagogică din Chengdu, capitala provinciei natale, apoi a lucrat în cadrul Crucii Roșii din zonele periferice din sud-vestul Chinei. La 23 de ani a trecut granița în Birmania aflată sub dominație engleză ; aici se va angaja în cele mai felurite munci, pînă în 1931, anul revenirii în patrie. S-a bucurat de prețuirea și prietenia lui Lu Xun. Din 1948 pînă la eliberare a predat limba chineză la Universitatea din Chongqing. După 1949 a îndeplinit funcții de răspundere în domeniul culturii în cadrul provinciei natale. Opera sa cuprinde volumele de povestiri și nuvele : „Nopțile sudului", „Pe fluviu", „Liniștea nopții", „Splendoarea junglei", „Satul natal", „Tragedia unei femei", „Bruma" ; romanele : „Muntele sălbatic" (mare răsunet la apariție), „Nașterea oțelului" și altele.

Scriitor realist, Ai Yuan își extrage subiectele direct din viață, fiindu-i proprie o expresie suculentă, viguroasă și optimistă.

cîntec de cioară

Brusc, din mijlocul pădurii se porni un șuier grozav, înfricoșător, însoțit de lătrături de cîini. Locurile mi se păruseră nemișcate, calme, chiar puțin aureolate în înserarea care stătea să cadă. Mergeam de mai multă vreme pe cărărui de munte, îngrijorat că nu voi afla adăpost unde să trag peste noapte și agitația iscată din senin mă înspăimîntă. Grăbii pașii, trecui o rîpă și cerul se deschise deodată, la picioarele mele întinzîndu-se un șes larg. În susul lui se zăreau lanuri de grîu asemenea unui lac cu apa de culoarea jadului, fremătînd în bătaia ușoară a vîntului înserării. Eram pe punctul de a descoperi în ce parte se găseau așezările omenești, cînd, din spate, m-au luat prin surprindere glasuri omenești și lătrături de cîine, la ele adăugîndu-se distinct două împușcături. Pînă să dau să mă întorc să văd ce se petrece, o căprioară rănită țîșni ca din pămînt încercînd să o apuce la vale, pe urmele ei ținîndu-se o haită de dulăi negri. După aceștia își făcuseră apariția trei tineri, doi cu puști și unul purtînd pe umăr o furcă. Văzînd că haita de cîini încolțise căprioara, răcniră de bucurie și alergară spre pradă, călcînd în picioare grîul verde. Spintecară pe dată burta animalului, îi scoaseră măruntaiele și le aruncară cîinilor, apoi îl legară cu o frînghie și doi dintre ei îl săltară pe umeri și apoi cotiră spre dreapta. Cum mai făcusem cîțiva pași înainte, am băgat de seamă că la baza povîrnișului spre care o luaseră ei se întindea o vale îngustă, prin mijlocul căreia șerpuia un rîu de munte cu apa limpede, sclipitoare în amurg. Peste orezăriile care se așterneau pe cele două maluri, cîrduri de stîrci albi se întreceau în zbor razant, pentru ca în cele din urmă să se lase în lanuri. Din satul ascuns în verdeață se înălțau în văzduh, plutind domol, fire firave de fum. Într-acolo se îndreptau tinerii vînători. Din cîțiva pași mari am fost lîngă ei și i-am întrebat dacă în sat era vreun han sau ceva de felul acesta. Se uitară spre mine, măsurîndu-mă din cap pînă în picioare și după un moment se îndepărtară, fără o vorbă. Făloși mai sînteți, îmi zisei.

Peste puțin, doi țărani se iviră din pădure, ținînd același drum. Cel mai tînăr avea în mînă o toporișcă de tăiat surcele și mai degrabă alerga decît mergea. Zărind grîul călcat în picioare de vînători, se înfipse locului, scuipă spre ei cu dispreț și ridică toporișca, amenințător, înjurînd de mama focului. În urma lui venea un moș, înaintînd cu grijă și căutînd să îl potolească :

—Tacă-ți gura ! Vrei să-mi aduci altă belea pe cap ?

Flăcăul părea cum nu se poate mai furios, fiindcă țipă aprig la bătrîn. Mă apropiai, întrebîndu-i pentru ce se tem. Moșul nu îmi răspunse. Mă privi doar în treacăt și prinse să îndrepte grîul culcat la pămînt.

— Cui îi e frică ? Călăi !... răbufni flăcăul. Îl săgetă cu ochii pe bătrîn, dar tăcu.

Înțelegînd că în povestea de față lucrurile se opriseră aici, mă interesai unde puteam înnopta și încotro trebuia să apuc a doua zi ca să îmi urmez drumul. Bătrînul nu mă luă în seamă și îmi vorbi tot flăcăul, pe cînd înălța tulpinele plecate ale grîului. Le dădui o mînă de ajutor, îngrămădind pămînt la rădăcina firelor ; numai cu acelea frînte nu se mai putea face nimic.

Se însera. Ciorile care peste zi se rotiseră deasupra cîmpiei, în căutarea hranei, se înapoiau acum la cuiburile din pădure, zburînd în stoluri. Văzduhul fremăta de fîlfîit de aripi. Aflasem de la bărbatul tînăr că în sat nu era nici un han și îi cerui să mă găzduiască o noapte. Casa lor era în adîncul pădurii, chiar la capătul văii. Și, ca un făcut, ciorile își clădiseră cuiburi în toți copacii din jurul locuinței lor și în fiece clipă se auzeau croncănituri, fluturări de aripi ori tremur de crengi. Zgomotele acestea ciudate și repetate încetară abia tîrziu în noapte și atunci răsbătură distinct, însingurat, țipetele, pare-se, ale cîtorva ciori bătrîne și înfometate, crau-crau, ca un bocet sec, sfîșietor. Ciulind urechile, îmi dădui seama că croncăniturile nu veneau din copaci, cum era firesc, ci de undeva de jos. Era noapte neagră și mă așezasem la vorbă cu flăcăul acela. Aflasem că era nepotul moșului și de fapt un fel de argat neplătit.

— Iar i s-a urcat la cap...

— La ce te referi ? întrebai. Vrei să spui că e voce de om ?

— Ba cum să nu ! Credeai că-s tot ciorile ?

— Ciudat ! Așa se tînguiesc oamenii ?

— Ei, și ce ? Un nebun !

— Nebun ?... Sînteți rude ?

— Văru-meu. E mai mic decît mine și singurul copil al lui unchi-miu.

— Bocește deseori așa ?

— Des... E de rîs, de fapt el cîntă !

— Cîntă ? Halal cîntec !

— E nebun, ce să-i faci ! Dar cîntă numai noaptea ,să nu-i lase pe alții să doarmă.

— Cînta și înainte de a înnebuni ?

— Ehei, e poveste lungă. Dar dacă tot nu pot să închid ochii și să mă odihnesc, hai să-ți spun ce și cum ! Se sculă și deschise oblonul ferestrei. Vai, ce lună mare, afară e lumină ca ziua ! Merse la vatră și răsuci un gătej în foc, împrăștiind puzderie de scîntei, ca niște steluțe.

Mă ridicai și mă așezai în voie pe pat. Prin cadrul ferestrei zăream siluetele negre ale copacilor și razele de lună picurînd printre frunze. Nu mi se părea a fi lumină ca ziua, ci pur și simplu doar o noapte cu lună într-un colț de pădure deasă. Din pămînt se înălțau trunchiurile drepte ale copacilor, iar mai afund totul se încețoșa, umbrele creșteau neguroase și puteai să îți închipui că stăteau la pîndă cine știe ce dihănii uriașe. În arborele cel mai apropiat de fereastră vedeam în bătaia lunii găinațul alb al ciorilor încrustat parcă în scoarța cafenie. Prin fereastra larg deschisă, cîntecul acela cra-cra năvălea ca un șuvoi ,iar acum, în urma lămuririlor primite, eram chiar încredințat că tînguirea aducea de fapt cu o melodie, numai că băiatul o străpungea ici-colo cu note ascuțite, de o neliniște, tragică tulburătoare.

— Dacă e să le luăm pe atîtea cîte au fost ! Cum să nu înnebunești ? Muncit de gînduri, flăcăul se întoarse și se lăsă și el pe marginea patului. Își aprinsese o țigară. Dacă nici pămîntul tău pe care-l ai de cînd te-ai pomenit și pe care l-ai udat cu sudoarea ta nu mai e al tău — eu unul nu știu ce să mai zic. Vine, scoate o hîrtie și îți arată că are acte și că dacă vrei să lucrezi bucata aia de pămînt trebuie să-i plătești lui arendă. Nici să nu-l muncești nu merge, că ți-l ia și îl dă altuia ! Cum de rabdă cerul una ca asta ? Ce om e ăsta ?

— Cine i-a smuls unchiului tău pămîntul ?

— Păi, nu știi ? Nu l-ai văzut mai înainte ? Ala îmbracat în albastru, frate cu Scaraoțki. Toți ai lor sînt la fel !

Se însuflețise și i se părea curios că nu aveam habar de întîmplările din satul lui.

— Unchiul tău nu are dovezi ? De ce vă e frică de mărturiile lui mincinoase ?

— Uite că nu are ! Aici nimeni nu e de cînd lumea. Oamenii s-au așezat pe aceste meleaguri abia de vreo două generații în urmă. Ce dovezi să ai ?

— Atunci mergeți la judecată.

— Aici nu e ca în teritoriile controlate de chinezi. Noi n-avem judecători. Domnii stau departe și nu știu decît să ia birul, de altceva nu ne întreabă.

— Înseamnă că i-au luat pămîntul ?

— Ba bine că nu... Noi aveam gospodăria la dig, abia de curînd, am deștelenit aici, pe munte.

— Bine, dar de ce răbdați și nu vă bateți pe viață și pe moarte ?

— Cine rabdă ? Doar am ridicat sapele !

— Cum a fost ? V-au biruit ?

— A fost că ne-au potolit prea bine. Nu ne-am mai bătut, mama lor ! Flăcăul lovi cu pumnul în pat. Pe vremea aia, unchiul avea argați și la bătaie s-au făcut dispăruți cu toții !

— Ciudat. Și tot n-ați sărit la luptă ?

— Așa se cădea, dar unchiul ăsta al meu, nu și nu, că el nu se bate și ca nu ne lasă nici pe noi, ca să nu dea vreo năpastă. Păi, văzînd una ca asta, ce și-a zis fratele lui Scaraoțki ? O fi pămîntul al lui, dar dacă stă cu mîinile în sîn și nu se bate, i-l iau eu cu forța.

— Dacă-i precum zice, unchiul acesta este prea sperios. Să fi fost în locul vărului tău, aș fi înnebunit și eu !

— Atunci a făcut față. De felul lui era prea supus, nu trecea peste vorba moșului, iar acesta îi cerea să tot aibă răbdare... Ca astăzi, ai văzut prea bine : ăia ne calcă în picioare ogorul, nemaiîncăpîndu-și în piele, ca și cum treaba asta ar fi cel mai nimerit lucru din lume.

— Ai dreptate, unchiul tău depășește orice măsură ! Pînă și eu, un străin, simt că îmi clocotește de furie sîngele în vine.

— Asta e, unchiu' are felul lui prost de a ocărî și a blestema în spate ca să se răcorească. Mereu era cu gura pe fiu-său. La drept vorbind, cu cît înghite el mai mult, cu atît se bagă ălălalt mai tare. Că de îl vede bombănind, caută noi pricini de ceartă, îi înhață o oaie, un bou, orice îi cade în mînă, numai să înșface acolo ceva.

Văzînd că țigara i s-a stins, se duse din nou la vatră, zgîndări focul și pentru moment încetă vorba. În liniștea odăii și în pacea care stăpînea peste pădure sfredelea dureros doar tînguirea nebunului.

— Dacă nu a ieșit din vorba părintelui său, de ce totuși a înnebunit varul tău ? întrebai.

— Urmarea învățăturii părintești ! Ia să-mi spui mie, care tînăr nu e plin de draci ? Ei și atunci vine tatăl și îi spune înghite, înghite... Nu poți să sări la bătaie, nu ai dreptul să înjuri, doar fierbi în tine, dar pînă cînd ? Băiatul de felul său era cam închis în el, cuvînta puțin și doar se încrunta și se zbuciuma în el toată ziua. Eu sînt altfel, blestem, urlu și mi se stinge năduful, de mi se împrăștie tot răul din mine, în nori. Cînd aveam răgaz, îl chemam la cîte un joc, sau să facem amîndoi un cîntec. Și îți dă prin gînd ce se petrecea ? Abia gătam noi o strofă și el se făcea roșu ca racul și o rupea la fugă. Căpos, nu știa să guste și el ca omul dintr-o distracție. Mie chiar îmi trecea prin cap că o să pățească la urma urmei ceva. Uite așa, într-o zi, păștea vaca pe povîrniș și îi pică și beleaua. Un vițel i s-a strecurat în vale și a păscut așa ca la un braț dintr-un lan de grîu. Să fi fost pămîntul oricui și n-ar fi fost nimic, însă se nimerise să fie al lui Zhao-Scaraoțki de care ți-am mai zis. Ei și ce crezi? Ala a pus gheara pe vițel, iar băiatului i-a tras o mamă de bătaie soră cu moartea. Se întîmplase ca vițelul să fie animalul la care ținea băiatul cel mai mult și cînd a venit săracul, și bătut și fără vițel, acasă nu mai era în stare să scoată un cuvînt.

Flăcăul tăcu, oftă, își aprinse iarăși țigara și supse cu sete din ea.

— Din atîta lucru a înnebunit ?

— Nu. Să fi fost numai asta, mai treacă-meargă.

Tînguielile nebunului încetaseră. Afară, niște ciori se vînzoliră în copacul din fața ferestrei și se porniră pe croncănit. Era dincolo de miezul nopții, luna își sporise lumina și cîteva ciori, buimace, socotiseră că se luminase de ziuă.

Flăcăul se întoarse în pat și se uită pe fereastră, continuînd să fumeze.

— Nebunia lui vine de la ciori.

— De la ciori ?

La început, mă speriai, apoi abia îmi reținui zîmbetul, gîndindu-mă că oamenii aceștia aflați într-un fund de lume alătură fenomenelor pe care nu și le pot lămuri cele mai ciudate lucruri, ticsite de superstiție și mister. Dar flăcăul își dădu drumul :

— Să nu rîzi ! Să știi că de fapt ciorile au o viață mai ordonată decît noi, oamenii !

Mie mi se părea că aflasem prea bine pricina bolii băiatului și nu mai puteau urma acum decît niște scorneli. Cutreierasem ziua întreagă prin munți, eram mut de oboseală și mormăii cu un căscat grăitor.

— Ei, cum de știi ?

— Păi cum să nu știu, dacă s-a petrecut uite-aici, sub ochii mei ? spuse, arătînd spre fereastră.

La început mi-am zis că ciorile se chinuie să-și învețe puii să zboare și cînd colo să vezi minune cum i-a înghițit dintr-odată ! Cum să nu te înfurii ? Am pus mîna pe prăjina pe care uscam rufele, cu gîndul să le săr în ajutor, dar pomul era prea înalt și nu ajungeam pînă acolo, iar el nu se lăsa deloc în jos. Auzi, deloc, deloc ! Mi-a stricat toată ziua !

— Cine spuneai că a înghițit puii ? am întrebat, neînțelegînd nimic.

— Îmi bat gura de atîta vreme și tot nu pricepi ? Șarpele, el i-a înghițit ! Era lung cam de trei **zhang** * și cu o căpățînă uriașă, că te furnica din creștet pînă-n vîrful degetelor de la picioare. Dacă l-ai vedea vreodată coborînd dintr-un copac spre tine, ți-ar scăpăra călcîiele de fuga, nu alta. Și ce crezi că a urmat ? Ciorile, ființe surprinzătoare, pomenindu-se fără de pui, s-au înălțat hăt, în văzduh, croncănind de ți se rupea inima. Crau-crau, făceau, așa întocmai ca văru-miu. Au dat roată deasupra pădurii și deodată s-au năpustit ca fulgerul peste capul dihaniei, ciocănindu-l cu toatele cam atît cît ți-ai lua pentru un prînz și numai ce a și căzut șarpele la pămînt. Spune-mi, ai fi gîndit vreodată că au ciorile mintea și curajul ăsta, că nu le e frică de nimic ? Eu am inima tare, am văzut una ca asta dar, gata, am și uitat. Însă în băiețașul nostru parcă intraseră duhurile rele. Nu și nu, că el puse mîna pe satîr și îi face ăluia, cu bătaia și vițelul, felul. Unchi-miu i s-a așezat în cale și el s-a pornit pe țipete, spunînd că pînă și ciorile știu ce e aia viață. Dar unchi-miu nu și nu, omul trebuie să rabde, cum să facă el moarte de om ? Atunci l-a încuiat în casă. Și băiatul a prins nebunia pe loc ! Cîntă ,cîntă, dar el croncăne ca năpăstuitele alea de ciori. În seara asta sînt sigur că i-a zărit pe ăia pe fereastră și s-a aprins mînia în el. De obicei nu se vaită atît de mult...

Înainte de povestea ciorilor și a șarpelui picam de somn iar acum, la sfîrșitul ei, nu mai izbuteam să închid ochii ! Mă sfredelea un gînd : în timpurile cele mai vechi, oamenii trebuie să se fi purtat ca ciorile, neștiind, la necaz și oprimare, ce înseamnă să fii supus și ascultător. Dacă de atunci ar fi fost răbdători, omenirea n-ar mai fi durat pînă în zilele de acum.

Am dormit chinuit și a doua zi m-am sculat obosit. La plecare, am privit cu durere în suflet satul care sta să moară, apăsat de nelegiuri. Cînd m-am îndepărtat îndeajuns, aerul proaspăt al muntelui, zborul ciorilor și al altor păsări în căutarea hranei și cîntecul lor curat și plin de cutezanță m-au întremat încetul cu încetul și am prins din nou o nemaipomenită poftă de viață.

1937

Prezentare și traducere din limba chineză de Constantin LUPEANU

*) Aproximativ un metru.

HERBERT KUHNER:

S-a născut la Viena, în 1935. Urmează studiile Universității Columbia — New York. Herbert Kuhner, cunoscut cititorilor noștri din paginile revistelor „Secolul 20", „Steaua", „Viața Românească", „Luceafărul", „Orizont" ș.a. (în tălmăcirea Mariei Banuș și a lui Dragoș Vicol), este poet, nuvelist, dramaturg și traducător (obține premiul „Pana de Aur", Iugoslavia, 1980). Din poezia contemporană românească semnează frecvent traduceri în periodice austriece, australiene, americane, engleze, iugoslave. Volumul său „Broadsides & Pratfalls" (Londra, 1976), reunește versuri, proză scurtă și traduceri (din lirica austriacă, germană, iugoslavă, română). Aerul ludic al versurilor e negat constant de tonalitatea gravă a liricii sale.

cel înfrînt

Au dat cu pietre în el,
cu ciomege
și l-au blestemat,
după ce fusese înfrînt.
Trebuie să i se acorde
măcar o singură șansă —
mi-am spus —,
l-am chemat,
l-am luat la mine,
i-am dat de mîncare,
i-am oblojit rănile
și cînd l-am pus pe picioare
i-am dat voie
să fie el cel care triumfa.

Intr-o noapte
m-am trezit
cu o durere cumplită :
cel înfrînt
mă mușcase
cu prima ocazie.

lasă întrebările

Lasă întrebările
și nu vei fi mințită.

Ce a fost
a fost,
Ce este
este,
Iar ce va fi
va fi.

Nu trebuie să dai
cu buretele peste
trecut prezent
sau viitor.

Nu mă întreba
și nu te voi minți.
Șterge toate răspunsurile,
destrămînd toate întrebările
înainte de rostire.

Ia lucrurile așa cum sînt
și continuă cît îți stă în puteri.

Nici visele nu sînt necesare,
dar nici trezirea.
Nu mă întreba
și-atunci nu vei auzi povești.

În românește de Doina-Florea CIORNEI și G. ȘERBAN

Redacția : Iași, str. Gh. Dimitrov nr. 1, telefon (981) 16242 ● Administrația : București, Calea Victoriei nr. 115, tel. (90) 506618.

Colegiul de redacție
Redactor șef : **Corneliu Sturzu**
Secretar responsabil de redacție : HORIA ZILIERU
Andi Andrieș, Daniel Dimitriu, Ioanid Romanescu

Apare pe 20 ale lunii
● Prețul unui exemplar, lei 5.
Abonamente : 6 luni, 30 lei ; 1 an, 60 lei

Pentru străinătate abonamentele prin ILEXIM — departamentul export-import presă, București, str. 13 Decembrie nr. 3.
P. O. BOX 136 — 137, telex 11226.

54737

I. P. Iași — cd. 958